

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Bc. Karolína Voclová

**MEZINÁRODNÍ ÚNOSY DĚTÍ
A MEZINÁRODNÍ PRÁVO SOUKROMÉ**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. Monika Pauknerová, CSc., DSc.

Katedra obchodního práva

červen 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 10. 6. 2014

.....
Bc. Karolína Voclová

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí mé diplomové práce prof. JUDr. Monice Pauknerové, CSc., DSc., a to nejen za cenné rady při vypracovávání této práce, ale též za její trpělivost a vlídný přístup v době mého působení na katedře obchodního práva v pozici pomocné vědecké síly.

Velké poděkování patří také celé mé rodině, zejména mojí mamince a mému snoubenci Kryštofovi, kteří mě v průběhu studia ochotně a intenzivně podporovali.

Karolína Voclová

Obsah

Úvod.....	1
1. Právní úprava mezinárodních únosů dětí.....	5
1.1. Přehled hlavních právních pramenů úpravy.....	5
1.2. Příčiny vzniku případů mezinárodních únosů dětí.....	5
1.3. Aplikace jednotlivých právních nástrojů	8
2. Haagská Úmluva 1980.....	11
2.1. Vznik Úmluvy.....	11
2.2. Cíle a principy.....	13
2.3. Definice	15
2.3.1. Protiprávní přemístění nebo zadržení dítěte	15
2.3.2. Dítě a jeho obvyklý pobyt.....	19
2.3.3. Právo péče o dítě.....	25
2.3.4. Ústřední orgán.....	33
2.4. Povinnost navrácení dítěte	38
2.5. Výjimky z povinnosti navrácení dítěte	39
2.5.1. Článek 12 – sžití se s novým prostředím	40
2.5.2. Článek 13 odst. 1 písm. a) – souhlas či smíření se se situací.....	44
2.5.3. Článek 13 odst. 1 písm. b) – vážné nebezpečí fyzické či duševní újmy.....	51
2.5.4. Článek 13 odst. 2 – nesouhlas dítěte s navrácením.....	58
2.5.5. Článek 20 – základní zásady dožádaného státu	63
3. Nařízení Brusel II bis.....	66
3.1. Působnost	66
3.2. Rozdíly oproti Haagské Úmluvě 1980.....	66
4. Nesmluvní státy Haagské Úmluvy 1980	72
5. Haagská Úmluva 1980 a Úmluva o právech dítěte.....	77
6. Haagská Úmluva 1980 a Evropská úmluva o lidských právech.....	79
7. České procesní právo vztahující se k mezinárodním únosům dětí	83
7.1. Řízení o navrácení dítěte	83
7.2. Výkon rozhodnutí.....	85
8. Závěr	87
Seznam zkratk.....	90
Použitá literatura a další prameny.....	91
Příloha 1	102
Příloha 2.....	104

Resumé.....	106
Abstract.....	108
Název práce v anglickém jazyce a klíčová slova.....	110

Úvod

V současné době jsme svědky výrazných změn v mnoha oblastech lidského působení, včetně oblasti mezilidských vztahů. Globalizující se svět boří původně nepřekonatelné hranice, lidé se mnohem častěji než kdy předtím vydávají do cizích zemí, kde pracují, studují, či jen objevují jiné kultury. V souvislosti s tím dochází k nárůstu počtu soužití mezi partnery s rozdílnou státní příslušností. V České republice je v současné době s cizincem uzavíráno každé desáté manželství. Rozpad vztahů jako takových již není společností tabuizován a smutnou realitou dnešních dnů je vysoká rozvodovost manželství. Rozpadající se manželské vztahy se přitom velmi citelně dotýkají nezletilých dětí, které z těchto manželství pocházejí. Je všeobecně známo, že rozpad vztahu rodičů děti silně emotivně prožívají a rozvodem jsou často traumatizovány.

Pokud se rozpadne vztah příslušníků rozdílných států, většinou mají partneři tendenci navrátit se zpět do země svého původu. Taková situace je pro všechny zúčastněné náročná sama o sobě, ale pokud ze vztahu pocházejí nezletilé děti, je ještě o mnoho složitější. Neboť ačkoli to někteří rodiče odmítají pochopit, dítě není věcí, která by jim patřila, a nelze je tedy podle libosti přemísťovat. Dítě, stejně jako druhý rodič, má určitá práva, která nelze ze strany jednoho z rodičů porušovat, například jednostranným rozhodnutím o změně místa pobytu dítěte. Takovéto přemístění dítěte jedním z rodičů bez souhlasu druhého rodiče je protiprávním jednáním a hovoří se o něm jako o mezinárodním únosu dítěte.

Případy mezinárodních únosů dětí se v České republice v posledních přibližně deseti letech dostaly do hledáčku médií a tím pádem i do povědomí veřejnosti. Bohužel necitlivý postup státních orgánů zejména při výkonu rozhodnutí o navrácení dítěte a s tím spojené ne zcela objektivní informování o těchto případech médií vedly k nepochopení problematiky mezinárodních únosů dětí veřejností a dezinterpretaci mechanismů mezinárodních právních pramenů v této oblasti. Snaha o získání objektivnějšího náhledu na danou oblast práva byla jedním z důvodů, proč jsem si téma mezinárodních únosů dětí vybrala jako téma mé diplomové práce.

Cíl práce

Cílem této diplomové práce je zmapovat problematiku mezinárodních únosů dětí z pohledu mezinárodního práva soukromého. Jak již název práce napovídá, trestně-právní aspekty této problematiky nejsou předmětem této práce. Pozornost je věnována především mezinárodním dokumentům, které tuto oblast práva upravují. Nejdůležitějším dokumentem v této oblasti práva je bezesporu Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí z roku 1980, vytvořená Haagskou konferencí mezinárodního práva soukromého. Tato úmluva je dále v této práci nazývána jen Haagská Úmluva 1980 či Úmluva. V unijním právu je pak v současné době nejvýznamnějším právním předpisem Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003, o pravomoci a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení Rady (ES) č. 1347/2000. Zkráceně se pro toto nařízení ujal název Nařízení Brusel IIa nebo Brusel II bis.

Tato práce se zaměřuje na rozbor základních pojmů a zásad, na kterých výše uvedené mezinárodní dokumenty spočívají. Důraz je kladen také na vysvětlení historických souvislostí, které vedly ke vzniku těchto právních pramenů a které odrážejí záměry jejich tvůrců v dané době. Práce se snaží zmapovat právní úpravu mezinárodních únosů dětí, aby bylo možné odpovědět na otázku, zda je platná úprava v současnosti stále vhodná a zda jsou pravidla stanovená Úmluvou a Nařízením Brusel II bis nastavená správně. Práce si nedělá ambice stát se příručkou pro rodiče postižené únosem dítěte a už vůbec ne návodem, jak dosáhnout, aby soud navrácení dítěte odmítl. Práce se snaží zhodnotit, nakolik je mezinárodní úprava vhodná a použitelná v současné době, kdy je většina dětí unášena matkou nebo jinou osobou, která je jejich primárním pečovatelem.

Použité metody

Metodou, využívanou v této práci, je zejména literární rešerše dostupných anglicky a česky psaných odborných publikací a článků týkajících se problematiky mezinárodních únosů dětí. Současně byla využita analýza jednotlivých pojmů a konceptů, obsažených v relevantních mezinárodních právních pramenech, zejména v Haagské Úmluvě 1980. V třetí kapitole, věnující se Nařízením Brusel II bis, byla částečně použita i metoda komparativní, když je dané Nařízení srovnáváno s Úmluvou.

V závěru práce je pak přistoupeno k syntéze poznatků a zhodnocení úpravy oblasti práva týkající se mezinárodních únosů dětí jako celku.

Přehled jednotlivých kapitol

V první kapitole je nastíněn přehled hlavních právních pramenů, které se zabývají problematikou mezinárodních únosů dětí. Je vysvětleno, v jakých případech se jednotlivé právní nástroje aplikují. Tato kapitola obsahuje také podkapitolu osvětlující příčiny vzniku případů mezinárodních únosů dětí. V této kapitole, stejně jako v následujících kapitolách obsažených v této práci, je kromě rozdělení do podkapitol využito i podnadpisů, které mají usnadnit orientaci v textu.

Druhá kapitola je obsahově nejrozsáhlejší a také nejvýznamnější kapitolou celé práce. Zaměřuje se na Haagskou Úmluvu 1980 – na její vznik, cíle a principy, na nichž spočívá, a na definice pojmů, které používá. Vysvětleny jsou čtyři zásadní pojmy, a to protiprávní přemístění a zadržení dítěte; obvyklý pobyt dítěte; právo péče o dítě; a pojem ústřední orgán. Dále se tato kapitola zaměřuje na povinnost navrácení dítěte, která je stěžejním principem celé Úmluvy, a velký prostor je věnován výjimkám z této povinnosti navrácení.

Třetí kapitola je věnována Nařízení Brusel II bis. Protože v oblasti mezinárodních únosů dětí toto nařízení v mnoha ohledech kopíruje Úmluvu, zaměřuje se daná kapitola pouze na zdůraznění rozdílů, které Nařízení Brusel II bis oproti Úmluvě obsahuje. Na začátku kapitoly je upřesněna působnost Nařízení, ve druhé části je pozornost věnována nejvýznamnějším odlišnostem Nařízení Brusel II bis vůči Úmluvě.

Kapitola čtvrtá se zabývá případy, kdy je dítě uneseno do státu, který není smluvním státem Haagské Úmluvy 1980. Do popředí v takových případech vystupuje nový zákon o mezinárodním právu soukromém nebo případně dvoustranné smlouvy, uzavřené mezi dotčenými státy.

Následující dvě kapitoly se krátce zaměřují na vztah Haagské Úmluvy 1980 s dalšími významnými mezinárodními dokumenty, a to konkrétně s Úmluvou OSN o právech dítěte z roku 1989 a s Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod z roku 1950, zkráceně nazývanou Evropská úmluva o lidských právech. Je nutné zdůraznit, že

tato diplomová práce podrobně rozebírá především nejvýznamnější mezinárodní právní dokument v oblasti mezinárodních únosů dětí, tedy Haagskou Úmluvu 1980. Tyto dvě kapitoly jsou do této práci zahrnuty pouze pro dokreslení celkového obrázku o dané problematice a v žádném případě nepředstavují vyčerpávající náhled na tuto oblast. Ta je totiž natolik rozsáhlá, že každé z těchto kapitol by bylo možné věnovat celou samostatnou diplomovou práci.

Sedmá kapitola se pak krátce zmiňuje o českém procesním právu vztahujícímu se k mezinárodním únosům dětí. Práci uzavírá kapitola osmá, kde je zhodnocena vhodnost současné mezinárodní právní úpravy v oblasti mezinárodních únosů dětí.

Dostupnost pramenů

V českém jazyce, dle mého zjištění, zatím není k dispozici žádná publikace, která by se věnovala výhradně tématu mezinárodních únosů dětí z občansko-právního úhlu pohledu, ani tomuto tématu blíže nevěnují pozornost rozsáhlejší publikace českých autorů. V průběhu let bylo samozřejmě publikováno několik odborných článků a sepsáno několik málo závěrečných prací na toto téma; nicméně množství česky psané literatury věnující se tématu mezinárodních únosů dětí je stále nepatrné. Z tohoto důvodu jsem při psaní této práce čerpala zejména z dostupných anglicky psaných pramenů.

Tato práce je, kdekoli to bylo vhodné, doplněna o konkrétní soudní případy, ze kterých je patrné, jak jsou jednotlivá ustanovení Úmluvy či dalších mezinárodních právních dokumentů vykládána a aplikována v praxi. Opět je nutné podotknout, že převážná většina případů pochází z anglofonní oblasti. Jedná se tedy nejčastěji o případy řešené britskými, irskými, americkými či australskými soudy. Ovšem kde byla k dispozici relevantní judikatura českých soudů, zejména Nejvyššího soudu ČR, jsou použity příklady české. Na závěr je nutné upozornit, že text této práce reflektuje stav platný k 30. dubnu 2014.

1. Právní úprava mezinárodních únosů dětí

1.1. Přehled hlavních právních pramenů úpravy

Aby bylo možné otázku mezinárodních únosů dětí z právního hlediska prozkoumat, je nutné nejprve definovat jednotlivé právní nástroje, které se této problematice věnují. Na tomto místě ve stručnosti uvádím pouze výčet daných právních pramenů. Z českých právních nástrojů se jedná zejména o nový zákon o mezinárodním právu soukromém¹, občanský soudní řád² a zákon o zvláštních řízeních soudních³. Z mezinárodních dokumentů jsou nejdůležitější Úmluva o soukromoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí z roku 1980⁴ a Úmluva o právech dítěte z roku 1989⁵. A konečně z práva Evropské unie je nejvýznamnějším právním pramenem Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003⁶. Všechny tyto instrumenty budou v následujících kapitolách podrobně rozebrány a bude vysvětlen jejich vzájemný vztah a působnost.

1.2. Příčiny vzniku případů mezinárodních únosů dětí

Společenské změny na počátku 21. století

V současné globalizované době počátku 21. století, kdy dochází k nebývale rychlému vývoji nejen v oblasti technologií, ale i v oblasti socio-ekonomické, prochází změnami i dříve tradiční uspořádání mezilidských vztahů.⁷ Cestování do vzdálených koutů světa je jednodušší, rychlejší a finančně dostupnější, než bylo kdykoli v minulosti. Rozvoj Schengenského prostoru odstranil i poslední administrativní překážky volného pohybu

¹ ČR. Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém (dále jen zákon o mezinárodním právu soukromém nebo ZMPS).

² ČR. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen občanský soudní řád nebo OSŘ).

³ ČR. Zákon č. 272/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen zákon o zvláštních řízeních soudních nebo ZZŘS).

⁴ Úmluva o soukromoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, ze dne 25. října 1980, vyhlášená sdělením Ministerstva zahraničních věcí č. 34/1998 Sb. (dále jen Haagská Úmluva 1980 nebo Úmluva).

⁵ Úmluva o právech dítěte, ze dne 20. listopadu 1989, vyhlášená sdělením federálního Ministerstva zahraničních věcí pod č. 104/1991 Sb., ve znění protokolů a pozdějších změn (dále jen Úmluva o právech dítěte nebo ÚPD).

⁶ Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o soudní příslušnosti, uznání a výkonu rozsudků ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000 (dále jen Nařízení Brusel II bis nebo Nařízení).

⁷ BEAUMONT, Paul R.; McELEVY Peter E. *The Hague Convention on International Child Abduction*. Oxford : Oxford University Press, 1999. s. 2 (dále citováno jako BEAUMONT).

osob a Evropané se nyní mohou v rámci tohoto prostoru bez omezení stěhovat za práci či studiem. S tímto vývojem souvisí narůstající počet smíšených manželství i nesezdaných párů, kdy každý z páru pochází z jiné země, tedy mají rozdílnou státní příslušnost.

Navíc se v současné době mnoho párů stává rodiči bez předchozího uzavření manželství a jsou již překonána dřívější tabu spojená s rozpadem manželských vztahů. Více než polovina manželství nyní končí rozvodem. Konkrétně v roce 2012 bylo v České republice uzavřeno celkem 45 206 manželství, přičemž v tom samém roce došlo ke 26 402 případům ukončení manželství rozvodem. Tato situace se velice často dotýká i nezletilých dětí. Z uvedených více než šestadvaceti tisíc rozvodů uskutečněných v roce 2012 se více než 57 % dotýkalo nezletilých dětí.⁸

Sňatky mezi občany různé státní příslušnosti

Podle nejaktuálnějších dostupných dat se v současné době podíl uzavíraných manželství, kde je alespoň jeden ze snoubenců cizinec, pohybuje mezi 9 až 10 % z celkového počtu sňatků uzavřených v České republice. V roce 2012 měl alespoň jeden ze snoubenců jinou než českou státní příslušnost v celkem 4 283 případech. Častěji si cizince braly Češky, a to ve 2 344 případech; ženu cizí státní příslušnosti si vzalo 1 663 Čechů.⁹ Češi si v roce 2012 nejčastěji brali Slovenky (43 % případů) a dále Ukrajinky, Rusky a Polky. U žen byl sňatek s občanem Slovenska méně častý (28 % dvojic). Češky se však často vdávaly za občany Spojeného království Velké Británie a Severního Irsku, Německé spolkové republiky, Ukrajiny a Spojených států amerických.¹⁰

Zajímavé přitom je, že statistické údaje z České republiky za období posledních deseti let (roky 2002 až 2012) předpoklad narůstajícího počtu sňatků českých státních občanů s cizinci nepotvrzují. Počet manželství, která v tomto období uzavřeli Češi s ženami jiné státní příslušnosti, se stabilně pohybují mezi 1 600 až 2 000 případy ročně (s tím, že nejvyšší počet, 2 011 případů, byl zaznamenán v roce 2004 a od té doby spíše klesá,

⁸ Český statistický úřad. *Rozvodovost* [online]. Aktualizováno dne 19.8.2013. [cit. 2014-01-28]. Dostupné z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>>.

⁹ Zbytek případů tvoří sňatky, kde oba snoubenci měli jinou než českou státní příslušnost.

¹⁰ Český statistický úřad. *Sňatečnost* [online]. Aktualizováno dne 19.8.2013. [cit. 2014-01-28]. Dostupné z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/snatecnost>>.

až na současných 1 663 sňatků). Počet sňatků žen české státní příslušnosti s cizinci je vyšší, každoročně se jich uskuteční mezi 2 300 až 3 000 (nejvíce sňatků, 2 969, bylo uzavřeno též v roce 2004), a jejich počet má klesající tendenci (až na současných 2 344 sňatků v roce 2012).¹¹

Výše uvedené důvody, zejména tedy větší mobilita osob vedoucí k vyššímu počtu manželství i nesezdaných soužití mezi osobami s různými státními příslušnostmi, spolu s rozvolněním partnerských vztahů obecně – rostoucí rozvodovostí manželství i vysokým počtem dětí narozených mimo manželství – tvoří prvotní příčiny případů mezinárodních únosů dětí.¹²

Zásadním faktorem, kterým se rozpad vztahů příslušníků rozdílných států liší od rozpadu vztahu dvou českých státních příslušníků, je touha jednoho z partnerů vrátit se zpět do země svého původu. Lze si jednoduše představit, že žena, která se přestěhovala za svým manželem-cizincem do země jeho původu, se po rozpadu takového vztahu bude chtít vrátit zpět do své rodné země, kde bude hledat oporu u svých blízkých.¹³ Pokud byl vztah bezdětný, nic jejímu návratu do vlasti nebrání, ovšem pokud jsou ve vztahu nezletilé děti, je taková situace nepoměrně složitější. Dítě totiž není věc, která by „patřila“ některému z rodičů a kterou by tedy mohl podle libosti přemísťovat. Dítě, stejně jako druhý rodič, má určitá práva, která nelze ze strany jednoho z rodičů porušovat, právě ani jednostranným rozhodnutím o změně pobytu dítěte. Toto je skutečnost, kterou si často neuvědomují zejména matky, které s myšlenkou „Je to přece moje dítě!“ začnou rozhodovat o dítěti bez ohledu na práva druhého rodiče i dítěte samotného.¹⁴ Mnohdy se pak, často i nevědomky, dopustí protiprávního jednání – mezinárodního únosu dítěte.¹⁵

¹¹ Český statistický úřad. *Cizinci: Demografické události cizinců*. Aktualizováno dne 5.4.2013. [cit. 2014-01-28]. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_demogr_udalosti>.

¹² BEAUMONT, s. 2.

¹³ BAKEŠ, Milan; VONDRÁČKOVÁ, Pavlína. Mezinárodní únosy dětí. In: WINTEROVÁ, Alena a DVOŘÁK, Jan (ed.). *Pocta Sentě Radvanové k 80. narozeninám*. 1. vyd. Praha : ASPI-Wolters Kluwer, 2009. s. 27-28 (dále citováno jako BAKEŠ a VONDRÁČKOVÁ).

¹⁴ RUDOLPH, Jürgen. *Jsi moje dítě: Cochemská praxe: cesty k lidštějšímu rodinnému právu*. 1. vyd. Praha : Magistrát Hlavního města Prahy, 2010.

¹⁵ BAKEŠ a VONDRÁČKOVÁ, s. 27.

1.3. Aplikace jednotlivých právních nástrojů

V podkapitole 1.1. byly uvedeny nejdůležitější právní nástroje, které se týkají problematiky mezinárodních únosů dětí. Ještě před tím, než přistoupíme k rozboru těchto jednotlivých právních instrumentů, je nutné vysvětlit jejich vzájemný vztah, tedy určit, kdy se který z daných nástrojů v praxi použije.

Haagská Úmluva 1980

Haagská Úmluva 1980 se použije na řešení mezinárodních únosů dětí mezi smluvními státy této úmluvy. Podle svého článku 43 vstoupí Úmluva v platnost prvního dne třetího kalendářního měsíce poté, co bude ratifikační listina či listina o přístupu tohoto státu uložena na Ministerstvu zahraničních věcí Nizozemského království.¹⁶ K 30. dubnu 2014 byla Haagská Úmluva 1980 platná v 92 státech.¹⁷ Nejnověji k Haagské Úmluvě 1980 přistoupila Korejská republika (13. prosince 2012), Kazachstán (3. června 2013), Japonsko (20. ledna 2014) a Irák (21. března 2014).¹⁸ Z členských států Haagské konference mezinárodního práva soukromého zůstává jediným státem, který nepřistoupil k Haagské Úmluvě 1980, pouze Čínská lidová republika.¹⁹

Jménem České a Slovenské Federativní Republiky byla Haagská Úmluva 1980 podepsána 28. prosince 1992. Již v lednu 1993 Česká republika oficiálně diplomatickou cestou oznámila Nizozemskému království, deponitáři Úmluvy, že se jako nástupnický stát ČSFR považuje za signatáře Úmluvy. Přesto trvalo ještě více než čtyři roky, než byla Úmluva v České republice ratifikována²⁰, aby mohla být v Nizozemsku uložena

¹⁶ K Haagské Úmluvě 1980 mohou přistoupit jak státy, které byly členy Haagské konference mezinárodního práva soukromého v době jejího Čtrnáctého zasedání (čl. 37 Úmluvy), tak i kterýkoli jiný stát (čl. 38 Úmluvy). Zajímavé ovšem je, že přístup státu, který k 25. říjnu 1980 nebyl členem Haagské konference mezinárodního práva soukromého, je účinný jen vůči zemím, které oficiálně písemně prohlásí, že s přístupem takového státu k úmluvě souhlasí (čl. 38 Úmluvy). Další zajímavostí je, že podle čl. 44 má být Úmluva v platnosti pět let ode dne jejího vstupu v platnost, a poté je mlčky obnovována vždy o pět let, pokud nebude v příslušné lhůtě státem výslovně vypovězena.

¹⁷ Z tohoto počtu je 67 států smluvními státy Haagské konference mezinárodního práva soukromého a 25 států není členy této organizace.

¹⁸ Seznam smluvních států Úmluvy je obsažen v Příloze 2 k této práci.

¹⁹ V rámci Číny je Haagská Úmluva 1980 platná pouze na území regionů Hong Kong a Macao.

²⁰ S výhradou podle čl. 42 Haagské Úmluvy 1980, že Česká republika nebude hradit výdaje uvedené v čl. 26 odst. 2 Úmluvy.

ratifikační listina. K tomu došlo 15. prosince 1997. V souladu s čl. 43 Úmluvy pak Haagská Úmluva 1980 vstoupila pro Českou republiku v platnost k 1. březnu 1998.²¹

Nařízení Brusel II bis

Unijní právo také upravuje případy mezinárodních únosů dětí, a to prostřednictvím Nařízení Brusel II bis. Nařízení Brusel II bis se použije na případy únosů dětí mezi členskými státy Evropské unie²², kromě Dánska²³, a to na řízení zahájená po 1. březnu 2005.²⁴ Nařízení Brusel II bis ve svém článku 60 písm. e) přímo řeší vzájemný vztah Nařízení k Haagské Úmluvě 1980 a to tak, že Nařízení má ve vztazích mezi členskými státy přednost před touto Úmluvou. V článku 62 pak Nařízení upřesňuje, že Haagská Úmluva 1980 je ale i nadále účinná ve vztahu k věcem neupraveným v tomto Nařízení a za podmínky priority Nařízení²⁵ také ve vztahu mezi členskými státy, které jsou smluvními stranami této Úmluvy. V článku 17 preambule k Nařízení Brusel II bis navíc Rada Evropské unie doporučuje členským státům používání Haagské Úmluvy 1980 v případech mezinárodních únosů dětí, ovšem s tím, že její aplikace má být doplněná o ustanovení Nařízení, zejména jeho článek 11. V České republice, jakožto členském státě Evropské unie, je Nařízení Brusel II bis závazné a přímo použitelné.²⁶

Zákon o mezinárodním právu soukromém

V rámci celkové rekodifikace soukromého práva v České republice byl s účinností od 1. ledna 2014 přijat i nový zákon o mezinárodním právu soukromém. Nový ZMPS vymezuje svůj vzájemný vztah k mezinárodním smlouvám a k unijnímu právu hned

²¹ Úmluva, sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 34/1998 Sb.

²² Spojené království Velké Británie a Severního Irska a Irská republika se Nařízením Brusel II bis účastní na základě jejich výslovného prohlášení podle čl. 3 Protokolu o postavení Spojeného království a Irska ke Smlouvě o Evropské unii a ke Smlouvě o založení Evropského společenství. (Nařízení Brusel II bis, preambule, čl. 30).

²³ Mezi Evropskou Unii a Dánskem nebyla uzavřena dohoda podle čl. 1 a 2 Protokolu o postavení Dánska, připojeného ke Smlouvě o Evropské unii a ke Smlouvě o založení Evropského společenství, která by umožnila použitelnost Nařízení Brusel II bis na území Dánského království, a toto nařízení pro Dánsko tedy není závazné ani použitelné. (Nařízení Brusel II bis, preambule, čl. 31).

²⁴ PAUKNEROVÁ, Monika. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 2. vyd. Praha : C. H. Beck, 2013. s. 130-1 (dále citováno jako PAUKNEROVÁ, EMPS).

²⁵ HRUBÁ, Michaela. Mezinárodní únosy dětí – několik poznámek k související novele občanského soudního řádu. *Právo a rodina*. 2009, č. 4, s. 19 (dále citováno jako HRUBÁ).

²⁶ Podle článku 72 Nařízení Brusel II bis je nařízení závazné a v členských státech přímo použitelné v souladu se Smlouvou o založení Evropského společenství, a to od 1. března 2005. (Nařízení Brusel II bis, čl. 72).

v § 2, který zní: „Zákon se použije v mezích ustanovení vyhlášených mezinárodních smluv, kterými je Česká republika vázána, a přímo použitelných ustanovení práva Evropské unie.“ Ačkoli může být ustanovení § 2 vnímáno ve své podstatě jako nadbytečné, neboť pouze deklaruje skutečnosti samy o sobě plynoucí z českého ústavního pořádku²⁷ a práva Evropské unie²⁸, lze jeho zařazení mezi první paragrafy daného zákona z hlediska přehlednosti a srozumitelnosti dané právní materie považovat za vhodné.²⁹ Právě ve věcech, které nespádají do působnosti předpisů Evropské unie ani mezinárodních smluv, je zákon o mezinárodním právu soukromém použitelný.³⁰

Aplikace jednotlivých nástrojů – shrnutí

Stručně shrnuto, Haagská Úmluva 1980 je mnohostrannou mezinárodní úmluvou, platnou v 91 státech po celém světě, která se úzce specializuje pouze na problematiku mezinárodních únosů dětí a použije se na řešení případů mezinárodních únosů dětí mezi členskými státy této Úmluvy. Nařízení Brusel II bis je součástí práva Evropské unie, které upravuje příslušnost soudů a uznávání a výkon rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti obecně. Mezinárodní únosy dětí tedy v této normě tvoří jen malou část upravené materie.³¹ Nařízení je ve všech členských státech Evropské unie, kromě Dánského království, závazné a přímo použitelné. V kontextu mezinárodních únosů dětí má Nařízení přednost před Úmluvou. Zákon o mezinárodním právu soukromém je možné použít, až pokud danou otázku neřeší ani mezinárodní smlouva (mnohostranná či dvoustranná), ani předpis Evropské unie.³²

²⁷ Článek 10 Ústavy České republiky stanoví: „Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.“ (Ústava ČR, čl. 10).

²⁸ Judikatura Soudního dvora Evropské unie a Prohlášení č. 17 o přednosti práva připojené k Závěrečnému aktu o Lisabonské smlouvě z 13. prosince 2007.

²⁹ BŘÍZA, Petr. Nový český zákon o mezinárodním právu soukromém v kontextu práva EU a mezinárodních smluv. *Právní rádce*. 2013, č. 17, s. 580 (dále citováno jako BŘÍZA).

³⁰ *Ibid.*, s. 587-8.

³¹ HRUBÁ, s. 19.

³² BŘÍZA, s. 588.

2. Haagská Úmluva 1980

2.1. Vznik Úmluvy

Haagská konference mezinárodního práva soukromého

Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí byla přijata dne 24. října 1980 na Čtrnáctém zasedání Haagské konference mezinárodního práva soukromého a o den později byla v rámci Závěrečného aktu podepsána delegáty přítomných států.³³ Vzniku této Úmluvy ovšem, jako tomu bývá u naprosté většiny mezinárodních dokumentů, předcházelo mnoho let jednání mezi zástupci jednotlivých zemí. Na tomto místě tedy nejprve velmi stručně nastíním povahu Haagské konference mezinárodního práva soukromého a poté přiblížím proces, který vedl k uzavření úmluvy.

Haagská konference mezinárodního práva soukromého³⁴ je mezivládní organizací, která se poprvé sešla z iniciativy Nizozemského království v roce 1883.³⁵ V prvních šedesáti letech své existence se zástupci jednotlivých zainteresovaných zemí sešli pouze sedmkrát, ale od roku 1955 Konference funguje jako stálá organizace.³⁶ V současné době je jejími členy 74 států ze všech kontinentů a Evropská unie. Hlavním účelem Konference je postupně unifikovat normy mezinárodního práva soukromého (zejména práva občanského, rodinného a obchodního) v jednotlivých zemích tak, aby jejich občanům byla zajištěna co nejvyšší právní jistota. Na nejvyšší úrovni se Konference schází jednou za čtyři roky, kdy projednává a schvaluje úmluvy, které připravují Speciální komise a jednotlivé pracovní skupiny. Stálá kancelář Konference, která sídlí

³³ BEAUMONT, s. 14.

³⁴ Hague Conference on Private International Law (dále jen Haagská konference, Konference či HCCH).

³⁵ Na popud Tobiaše M.C. Assera, významného nizozemského právníka z přelomu 19. a 20. století, který v roce 1911 obdržel Nobelovu cenu za mír. (Hague Conference on Private International Law. *Hague Conference on Private International Law* [online]. The Hague: HCCH, 2014 [cit. 2013-12-07]. Overview. Dostupné z WWW: <http://www.hcch.net/index_en.php?act=text.display&tid=26>.).

³⁶ Konference získala stálý charakter přijetím Statutu 15. července 1955. (Hague Conference on Private International Law. *Hague Conference on Private International Law* [online]. The Hague: HCCH, 2014 [cit. 2013-12-07]. Statute of the Hague Conference on Private International Law. Dostupné z WWW: <http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.text&cid=29>.).

v nizozemském Haagu, je pověřena přípravou a organizací jednání Zasedání Haagské konference i Zvláštních komisí.³⁷

Proces přípravy Úmluvy

Jednání, která Konference vedla o problematice mezinárodních únosů dětí, a která v roce 1980 vyústila v přijetí Úmluvy o soukromoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, umožňují pochopit, proč byla Úmluva koncipována právě v této podobě. Poskytují nám velmi zajímavý úhel pohledu na současnou podobu Úmluvy. Stálá kancelář Konference si byla vědoma problému přeshraničních civilně-právních únosů dětí již od počátku sedmdesátých let minulého století. Na Třináctém plenárním zasedání Konference v říjnu 1976 byla tato problematika zařazena na pořad jednání a následujícího roku se tímto tématem začala Stálá kancelář intenzivně zabývat.³⁸ Jednotlivé členské státy Konference byly dotázány na jejich stanoviska k možnostem řešení této problematiky. Šetření ukázalo, že státy téměř jednomyslně odmítají možnost ustavení mezinárodního tribunálu pro řešení případů přeshraničních únosů dětí. Podporu naopak vyjadřovaly řešením spočívajícím ve zvýšené vzájemné spolupráci či možnosti uznávání cizozemských soudních rozhodnutí.³⁹

Na úrovni Konference tedy byla ustavena Speciální komise, která identifikovala čtyři možné cesty postupu: zvýšená administrativní spolupráce; harmonizace pravidel určujících jurisdikci; vzájemné uznávání a výkon rozsudků; nebo neprodlený návrat dítěte.⁴⁰ Cesta harmonizace pravidel určujících jurisdikci byla odmítnuta jako nevhodná kvůli značným rozdílům v těchto pravidlech mezi jednotlivými státy Konference. Nepodařilo se nalézt shodu ani na pravidlech vzájemného uznávání a výkonu rozsudků.⁴¹ Zvýšená administrativní spolupráce prostřednictvím systému nově navržených ústředních orgánů se ukázala jako nejvíce průchozí řešení. Možnost zavedení mechanismu okamžitého návratu uneseného dítěte, který je dnes hlavním principem Úmluvy, se nezamlouvala některým státům, které prosazovaly zachování

³⁷ Hague Conference on Private International Law. *Hague Conference on Private International Law* [online]. The Hague: HCCH, 2014 [cit. 2013-12-07]. Overview. Dostupné z WWW: <http://www.hcch.net/index_en.php?act=text.display&tid=26>.

³⁸ ANTON, A.E. The Hague Convention on International Child Abduction. *International and Comparative Law Quarterly*. 1981, vol. 30, issue 3, s. 539 (dále citováno jako ANTON).

³⁹ BEAUMONT, s. 16-8.

⁴⁰ *Ibid*, s. 18.

⁴¹ ANTON, s. 541.

možnosti prozkoumání meritu věci. Nakonec se ale delegáti 28 států⁴² dokázali shodnout na premise, že nejlepší zájmy dítěte vyžadují, aby dítě nebylo svévolně přemísťováno do cizích zemí ani v nich nebylo zadržováno. Převážil tedy většinový názor, že případům mezinárodních únosů dětí bude nejlépe zabráněno, pokud bude neprodleně nařízen návrat uneseného dítěte. Následovala ovšem složitá debata o možných výjimkách z daného pravidla. Po více než týdnu intenzivních jednání byla nakonec vyjednána restriktivně pojatá výjimka uvedená v článku 20, která stanoví, že návrat dítěte může být odmítnut, kdyby to nedovolovaly základní zásady dožadovaného státu o ochraně lidských práv a základních svobod.⁴³

Je tedy zřejmé, že ačkoli panovala mezi členskými státy Konference shoda ohledně nutnosti přijmout dokument, který by pomohl řešit přibývající počet případů přeshraničních „soukromoprávních“ únosů dětí, bylo složité zformulovat dokument v takové podobě, která by byla přijatelná pro všechny. Zvolené řešení, spočívající v bezodkladném navrácení uneseného dítěte, bylo pro některé státy obtížně přijatelné, neboť se nechtěly smířit s tím, že budou mít rozhodovat o osudu dítěte téměř automaticky, bez ohledu na jeho nejlepší zájmy a bez možnosti zkoumat merit věci. Nakonec se ale delegáti shodli, že nejlepší zájmy dítěte vyžadují, aby nebylo svévolně přemísťováno do cizích zemí, a že bezodkladný návrat dítěte, s restriktivně definovanými výjimkami z tohoto pravidla, bude nejlepším možným řešením nastalých případů i preventivním opatřením odrazujícím potenciální únosce.⁴⁴

2.2. Cíle a principy

Hlavní cíle Haagské Úmluvy 1980 je možné vyčíst z její preambule, článku 1 i z Důvodové zprávy Elisy Pérez-Very⁴⁵. Již ze samotného názvu Úmluvy plyne, že Úmluva se zaměřuje pouze na přeshraniční případy únosů dětí. Slovní spojení „soukromoprávní aspekty“ v názvu Úmluvy má zdůraznit, že trestněprávní rovina⁴⁶

⁴² ANTON, s. 540.

⁴³ BEAUMONT, s. 18-23.

⁴⁴ ANTON, s. 542-3.

⁴⁵ PÉREZ-VERA, Elisa. *Explanatory Report on the 1980 Hague Child Abduction Convention* [online]. Madrid: HCCH, 1981 [cit. 2014-01-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.hcch.net/upload/expl28.pdf>> (dále jen Důvodová zpráva).

⁴⁶ V některých státech je mezinárodní únos dítěte, byť i vlastním rodičem, ale bez souhlasu osoby, která má také právo péče o dítě, trestným činem. Tak tomu je ve Spojených státech amerických, Velké Británii,

mezinárodních únosů dětí není v této Úmluvě řešena.⁴⁷ Z preambule je možné vyčíst dva hlavní účely, které si Úmluva klade. Prvním je ochrana dětí před „škodlivými účinky jejich protiprávního přemístění nebo zadržování“, druhým pak zajištění jejich „bezodkladného návratu do státu jejich obvyklého bydliště“.⁴⁸ Článek 1 pak předmět Úmluvy ve dvou bodech dále rozvádí. Kromě zopakování hlavního principu Úmluvy, tedy že protiprávně přemístěné či zadržované děti mají být bezodkladně navraceny, uvádí, že „práva týkající se péče o dítě a styku s ním podle právního řádu jednoho smluvního státu“ mají být „účinně respektována v ostatních smluvních státech“.⁴⁹ K tomu mají smluvní státy učinit „všechna potřebná opatření“ a postupovat „nejrychlejším možným způsobem“.⁵⁰

Pro další zkoumání funkcí a účinků Úmluvy je velmi zajímavé zaměřit se opět na proces vzniku této Úmluvy. Zástupce Spojených států amerických při přípravě Úmluvy navrhoval, aby preambule výslovně stanovila, že únos dítěte je v rozporu s jeho zájmy. Tomuto návrhu však nebylo vyhověno.⁵¹ Jak uvádí Beaumont⁵², tvůrci konceptu Úmluvy neměli v úmyslu vyjádřit, že každé přemístění nebo zadržování dítěte v jiném státě musí být danému dítěti k újmě. Proto v preambuli stojí, že smluvní státy chtějí děti chránit před „škodlivými účinky“ takového přemístění či zadržování. Také Elisa Pérez-Vera ve své Důvodové zprávě výslovně připouští, že existují případy, kdy přemístění dítěte do jiného státu může být ospravedlněno objektivními důvody, a odkazuje na koncept „nejlepších zájmů dítěte“.⁵³ Prvořadá důležitost zájmů dětí ve věcech péče o ně, zmíněná v preambuli Úmluvy, je velice důležitá v kontextu Haagské Úmluvy 1980 s Úmluvou o právech dítěte, jak je blíže rozvedeno v kapitole 5.

ale i v kontinentální Evropě - ve Francii a za určitých podmínek například i v sousedním Polsku a Německu. (JANOČKOVÁ, Michaela; SEDLÁK, Petr. Mezinárodní únosy dětí. In: Spisy Masarykovy Univerzity v Brně, svazek č. 358. *Dny práva 2009: Sbližování a rozcházení českého, slovenského a polského rodinného práva* [online]. Brno : Masarykova Univerzita, 2009).

⁴⁷ Důvodová zpráva, s. 441, para. 53.

⁴⁸ Úmluva, preambule.

⁴⁹ *Ibid*, čl. 1.

⁵⁰ *Ibid*, čl. 2.

⁵¹ BEAUMONT, s. 29.

⁵² *Ibid*, s. 28-9.

⁵³ Důvodová zpráva, s. 432, para. 25.

Někteří autoři⁵⁴ kromě hlavních cílů Úmluvy, jak jsou vymezeny v preambuli a v článku 1, uvádějí ještě další, takzvaně podpůrné cíle, které z Úmluvy implicitně vyplývají. Zmiňováno bývá zejména právo dítěte udržovat si vztahy s oběma rodiči a právo dítěte být slyšeno v záležitostech, které se ho týkají. Tyto principy ovšem nevycházejí ze samotného textu Úmluvy a ani tvůrci při její přípravě neměli v úmyslu tato individuální práva dětí zdůraznit.⁵⁵ Všeobecné respektování těchto práv předpokládá Úmluva o právech dítěte⁵⁶, jejíž text vznikl až 9 let po Haagské Úmluvě 1980. O vztahu těchto dvou úmluv blíže pojednává kapitola 5.

2.3. *Definice*

2.3.1. **Protiprávní přemístění nebo zadržení dítěte**

Je samozřejmé, že ne každé přemístění dítěte přes hranice státu jeho obvyklého bydliště je v rozporu s právem. Proto článek 3 Úmluvy stanoví, za jakých podmínek má být přemístění nebo zadržení dítěte považováno za protiprávní ve smyslu Úmluvy. Tyto podmínky jsou dvě. Zaprvé je to porušení práva péče o dítě a druhou podmínkou je vlastní výkon tohoto práva.⁵⁷ Vysvětlení pojmu „právo péče o dítě“ ve smyslu Úmluvy se věnuje podkapitola 2.3.3. Tato podkapitola se zaměřuje především na určení, co znamená, že přemístění či zadržení je protiprávní, a na rozlišení těchto dvou pojmů.

Protiprávnost přemístění nebo zadržení

Za jakých podmínek je přemístění či zadržení dítěte protiprávní, stanoví článek 3 Úmluvy, jak je uvedeno v předchozím odstavci. Na tomto místě je nutné si uvědomit, že pojem „protiprávní“ může mít jiný význam ve smyslu Úmluvy a ve vnitrostátním právu. Ačkoli přemístění dítěte ze státu jeho obvyklého pobytu osobou, která k němu má rodičovskou odpovědnost, je podle vnitrostátního práva zcela v pořádku, z pohledu

⁵⁴ BEAUMONT, s. 33-5.

⁵⁵ *Ibid*, s. 33.

⁵⁶ Úmluva o právech dítěte, čl. 9 odst. 3 a čl. 12.

⁵⁷ Úmluva, čl. 3: „Přemístění nebo zadržení dítěte se považuje za protiprávní, jestliže:

a) bylo porušeno právo péče o dítě, které má osoba, instituce nebo kterýkoli jiný orgán buď společně, nebo samostatně, podle právního řádu státu, v němž dítě mělo své obvyklé bydliště bezprostředně před přemístěním nebo zadržením,

b) v době přemístění nebo zadržení bylo toto právo skutečně vykonáváno, společně nebo samostatně, nebo by bylo takto vykonáváno, kdyby bylo nedošlo k přemístění či zadržení.

Právo péče o dítě uvedené v písmenu a) může vyplývat zejména ze zákonů nebo ze soudního nebo správního rozhodnutí nebo z dohody platné podle právního řádu daného státu.“

Úmluvy tomu tak být nemusí.⁵⁸ Pokud totiž například druhému rodiči též náleží rodičovská odpovědnost k dítěti, jeho práva péče o dítě tím byla podle článku 3 písm. a) porušena a přemístění dítěte je tím pádem protiprávní. Nic na tom nemění ani skutečnost, že osoba, která dítě z místa obvyklého pobytu odvezla, jednala v dobré víře, někdy i na základě porady s právníkem.⁵⁹ Existují dokonce i takové případy, kdy matky byly přímo dezinformovány českými zastupitelskými úřady, které jim nesprávně tvrdily, že neexistují žádné právní překážky, jež by jim znemožňovaly odcestovat s dítětem zpátky do České republiky.⁶⁰

Rozlišení pojmů „přemístění“ a „zadržení“ dítěte

Protože Úmluva má již ve svém názvu upřesněno, že se zaměřuje na mezinárodní únosy dětí, vztahuje se článek 3 též pouze na případy s přeshraničním prvkem. Je tedy možné, že dítě bude protiprávně přemístěno v rámci jednoho státu, ale na tyto případy se Úmluva nevztahuje.⁶¹ Přestože by se mohlo zdát, že „zadržení dítěte“ časově následuje po jeho protiprávním přemístění, není tomu tak. Oba pojmy je od sebe nutné rozlišovat. Jak výslovně vyplývá z rozhodnutí britské Sněmovny lordů⁶², pojmy „přemístění“ a „zadržení“ se vzájemně vylučují. Rozlišení těchto dvou pojmů vyplývá i z hlediska jazykového, kdy je v článku 3 mezi danými slovy spojka „nebo“, nikoli „a“. Tvůrci se tedy snažili naznačit, že dojít může buď k protiprávnímu přemístění, nebo k zadržení. Protiprávní zadržení tudíž není pokračováním stavu, který by započal protiprávním přemístěním dítěte.⁶³

Mohlo by se zdát, že rozlišování těchto dvou pojmů je jen nevýznamnou lingvistickou otázkou, ale ve skutečnosti může odlišení těchto pojmů hrát v některých případech významnou roli. Důvodem je formulace článku 12 Úmluvy. Ten totiž stanoví časový limit, kdy protiprávně přemístěné či zadržené dítě musí být navráceno, a kdy je navrácení již ponecháno na diskreci rozhodujícího orgánu. Konkrétně stanoví, že pokud „uplynulo období kratší jednoho roku ode dne protiprávního přemístění nebo zadržení,

⁵⁸ LOWE, Nigel; EVERAL, Mark; NICHOLLS, Michael. *International Movement of Children: Law Practice and Procedure*. Bristol: Jordan Publishing, 2004. s. 251 (dále citováno jako LOWE).

⁵⁹ *Ibid.*, s. 252.

⁶⁰ BAKEŠ a VONDRÁČKOVÁ, s. 28.

⁶¹ BEAUMONT, s. 39.

⁶² VELKÁ BRITÁNIE. *Re H; Re S (Minors)(Abduction: Custody Rights)* [1991] 2 AC 476, s. 499 (LOWE, s. 250-1).

⁶³ LOWE, s. 250.

nařídí příslušný orgán bezodkladné navrácení dítěte“. Podle věty druhé tohoto článku má být sice dítě navraceno, i pokud *„řízení začalo po uplynutí jednoho roku“*, ale to už jen když se neprokáže, že se dítě *„szilo se svým novým prostředím“*. Proto je velmi důležité odlišovat od sebe případy protiprávního přemístění dítěte od jeho protiprávního zadržení, a to kvůli významu časového určení počátku protiprávního zadržení.

Protiprávní zadržení – příklady

Nejtypičtějším příkladem protiprávního zadržení dítěte je případ, kdy jeden z rodičů se souhlasem druhého rodiče s dítětem vycestuje na dovolenou do jiného státu, než je stát obvyklého pobytu dítěte, a po uplynutí předem domluvené doby pobytu tam zůstane a odmítne dítě navrátit zpět. V okamžiku, kdy uplyne předem dohodnutá doba pobytu dítěte v této cizí zemi, nastává protiprávní zadržení dítěte. Na tom není mezi členskými státy sporu. Otázkou, kterou již řešily britské soudy, je, zda k protiprávnímu zadržení může vždy dojít až po skončení předem schválené doby pobytu, nebo zda může protiprávní zadržení započít i dříve – například pokud je takový souhlas odvolán.

V jednom konkrétním případě⁶⁴ se jednalo o izraelský manželský pár, který se svými dětmi odletěl do Anglie na dvanáctiměsíční vědecko-výzkumný pobyt. Jejich manželství se za jejich pobytu na southamptonské univerzitě začalo rozpadat a otec dětí se po osmi měsících vrátil do Izraele, kde podal u tamního ústředního orgánu žádost o navrácení dětí do Izraele jakožto státu jejich obvyklého pobytu. Matka, která již předtím vyjadřovala svůj záměr zůstat s dětmi v Anglii i po skončení původně plánovaného ročního pobytu, se proti žádosti otce ohradila s tím, že on výslovně souhlasil s pobytem dětí ve Velké Británii po dobu oněch dvanácti měsíců, po kterou měl trvat výzkumný program.⁶⁵ Soud tento názor matky odmítl s tím, že nemůže *„neomezeně těžit z jejich původní dohody“*⁶⁶. Dal tím za pravdu námitce otce, že souhlasil pouze s tím, aby s nimi děti v Anglii pobývaly jako součást rodiny, ale nedal souhlas k jejich pobytu jako takovému.⁶⁷ Přestože v uvedeném případě britský soud vyjádřil názor, že k protiprávnímu zadržení může dojít ještě za doby, po kterou původně

⁶⁴ VELKÁ BRITÁNIE. *Re S (Minors) (Abduction: Wrongful Retention)* [1994] 1 FLR 82.

⁶⁵ LOWE, s. 253.

⁶⁶ VELKÁ BRITÁNIE. *Re S (Minors) (Abduction: Wrongful Retention)* [1994] 1 FLR 82, s. 93: *„[S]he cannot have the benefit of the agreement without the burden.“* (LOWE, s. 253).

⁶⁷ BEAUMONT, s. 42.

druhý z rodičů s pobytem dítěte na území cizího státu souhlasil, přístup jednotlivých členských států k této otázce se liší. Beaumont to dokládá na příkladu rozhodnutí Nejvyššího soudu státu Kalifornie. Dodává, že by bylo vhodné, aby tuto otázku vyjasnila Zvláštní komise⁶⁸ na některém ze svých zasedání, aby byly dané případy řešeny ve všech členských státech Úmluvy shodně.⁶⁹ Zatím se však, dle zjištění autorky, Zvláštní komise k danému problému ještě nevyjádřila.

Únosy inspirované dětmi samotnými

Dalším sporným bodem jsou případy, kdy se dítě samo rozhodne opustit stát svého obvyklého pobytu a odcestovat do zahraničí za svým druhým rodičem. Tak tomu bylo v případě *Marshall v. Marshall*⁷⁰, kde se třináctiletá dívka rozhodla odstěhovat se z Irska ke svému otci do Skotska. Je tedy možné, aby dítě samo zapříčinilo své protiprávní přemístění? Odpověď na tuto otázku není jednoznačná. Rozhodující orgán by měl vždy přihlídnout k věku a rozumové vyspělosti konkrétního dítěte v daném případě.⁷¹ I kdybychom připustili, že samo dítě může být strůjcem svého protiprávního přemístění či zadržení, soud může jeho navrácení odmítnout podle článku 13 věty druhé Úmluvy. Ten stanoví, že rozhodující orgán může odmítnout nařídit navrácení dítěte, pokud zjistí, že „*dítě nesouhlasí s návratem a dosáhlo věku a stupně vyspělosti, v němž je vhodné přihlížet k jeho stanoviskům*“. V daném případě soud rozhodl, že dívčin útěk k otci do Skotska byl unáhlený a její argumentace si protiřečila a rozhodl, že dívka má být navracena k matce do Irska. Dívka rozhodnutí přijala a o útěk zpět k otci se již nepokusila.⁷²

S otázkou, zda dítě může být zodpovědné za své vlastní protiprávní přemístění, úzce souvisí také problematika obvyklého pobytu dítěte, které se věnuje následující podkapitola. Pokud bychom totiž uznali, že starší dítě je v konkrétním případě natolik vyspělé, aby mohlo určit, kde a se kterým z rodičů chce žít, mělo by v případě jeho přestěhování do zahraničí za druhým rodičem tím pádem dojít ke změně místa jeho obvyklého pobytu.

⁶⁸ Podle čl. 8 Statutu Haagské konference jsou Zvláštní komise zřizovány k přípravě návrhů úmluv a věnují se dalším otázkám mezinárodního práva soukromého v souladu s účelem Konference.

⁶⁹ BEAUMONT, s. 42.

⁷⁰ IRSKÁ REPUBLIKA. *Marshall v. Marshall* 1996 SLT 429.

⁷¹ BEAUMONT, s. 42.

⁷² *Ibid*, s. 199.

2.3.2. Dítě a jeho obvyklý pobyt

Podle článku 4 Haagské Úmluvy 1980 se tato Úmluva vztahuje na „každé dítě, které mělo své obvyklé bydliště ve smluvním státě [Úmluvy] bezprostředně před porušením práva péče o ně nebo styku s ním“. Zároveň věta druhá tohoto článku stanoví, že „Úmluva se nepoužije, pokud dítě dosáhlo věku šestnácti let“. Vysvětlením pojmu „právo péče o dítě“ se zabývá podkapitola 2.3.3. Na tomto místě je nejprve přiblíženo, z jakého důvodu se Úmluva vztahuje jen na děti do dovršení šestnácti let věku. Další odstavce se věnují pojmu „obvyklý pobyt dítěte“.

Hranice věku dítěte pro aplikaci Úmluvy

Ke zvolení nižší věkové hranice dětí, na jejichž případy se použije Úmluva, došlo již při přípravných pracích na textu Úmluvy. Jak uvádí Anton⁷³, ohledně zvolení tohoto věkového limitu při přípravě Úmluvy mezi delegáty jednotlivých států nebylo příliš sporu.⁷⁴ Pérez-Vera ve své Důvodové zprávě k Úmluvě uznává, že pro Úmluvu bylo zvoleno restriktivnější pojetí dítěte, než bylo obvyklé v ostatních Haagských úmluvách. Vysvětluje ale, že důvodem pro zvolení nižšího věkového limitu jsou vlastní cíle Úmluvy. Dítě starší šestnácti let je totiž obecně považováno za již natolik rozumově vyspělé, že jeho rodiče by je jen těžko mohli přemísťovat či zadržovat v určitém státě proti jeho vůli. Pérez-Vera dodává, že toto ustanovení Úmluvy má být vykládáno tak, že jakmile dítě dovrší šestnáctý rok věku, nelze již v jeho případě podávat žádosti ani vydávat rozhodnutí podle Úmluvy.⁷⁵

Terminologické nesrovnalosti v české jazykové verzi

Pojem „obvyklý pobyt dítěte“ je jedním z ústředních pojmů Haagské Úmluvy 1980. Než přistoupíme k rozboru tohoto pojmu, je nutné si nejprve vyjasnit terminologické nesrovnalosti, které v souvislosti s tímto pojmem v české jazykové verzi existují. Český překlad Úmluvy totiž hovoří o „obvyklém bydlišti“, nikoli o „obvyklém pobytu“. Stejně tak Nařízení Brusel II bis používá pojem obvyklé bydliště. V některých novějších

⁷³ ANTON, s. 544.

⁷⁴ Belgie navrhovala, aby místo věkového limitu bylo v Úmluvě stanoveno, že se Úmluva nepoužije na děti, které již nabyly právo určovat místo svého obvyklého pobytu samy. Tento návrh byl ale ostatními členskými státy Haagské Konference odmítnut. (BEAUMONT, s. 36)

⁷⁵ Důvodová zpráva, s. 450, para. 77.

nařízeních Rady ES⁷⁶ a také v novém zákoně o mezinárodním právu soukromém⁷⁷ se ovšem používá pojem obvyklý pobyt. Jak uvádí Pfeiffer, v žádné jiné jazykové verzi unijních předpisů mezinárodního práva soukromého týkajících se rodinného práva se podobná nesrovnalost pojmů nevyskytuje.⁷⁸ V oficiálních jazykových verzích Úmluvy se tento pojem anglicky označuje jako „*habitual residence*“, francouzsky „*résidence habituelle*“. V této práci budu tento koncept nadále nazývat „obvyklý pobyt“, neboť se v posledních letech k tomuto překladu přiklání více česky píšících autorů⁷⁹ a tento pojem se stal z obou možných překladů tím častěji používaným.

Haagská konference a pojem „obvyklý pobyt“

Termín obvyklý pobyt existuje v oblasti mezinárodního práva soukromého již déle než sto let.⁸⁰ Užívat jej začala Haagská konference mezinárodního práva soukromého⁸¹ a to nejprve jako hraniční určovatel, později i jako jurisdikční kritérium.⁸² Tento termín přejalo i unijní právo a jako kritérium příslušnosti jej používá i Nařízení Brusel II bis. Obvyklý pobyt byl jako nový hraniční určovatel v haagských úmluvách zvolen jako určitý kompromis mezi původně používanými pojmy „*domicil*“ a „*státní příslušnost*“. Kritérium domicilu pochází z oblasti common law, kde je zatíženo existencí mnoha precedentů vykládajících tento pojem v intencích vnitrostátního práva.⁸³ Kritérium státní příslušnosti je naopak termínem známým z oblasti práva kontinentální Evropy⁸⁴ a v současné době je vnímáno jako pojem příliš rigidní. Proto byla snaha nalézt pojem nový, modernější, nezatížený výkladem vnitrostátního práva žádného státu, aby se mohl v oblasti mezinárodního práva soukromého autonomně vyvíjet.⁸⁵ Tím se stal pojem

⁷⁶ Například Nařízení Rady (ES) č. 4/2009 ze dne 18. prosince 2008 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností.

⁷⁷ ČR. Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém.

⁷⁸ PFEIFFER, Magdalena. Obvyklý pobyt v evropském rodinném právu. *Soudní rozhledy*. 2013, č. 3, s. 87 (dále citováno jako PFEIFFER).

⁷⁹ Např. Pfeiffer, Lyčka, Zavadilová, Turoňová a další, včetně autorů nového ZMPS.

⁸⁰ Poprvé se v souvislosti s mezinárodním právem soukromým objevil v úmluvě o opatrovnictví nezletilých z roku 1902 (PFEIFFER, s. 87).

⁸¹ Více o Haagské konferenci mezinárodního práva soukromého v podkapitole 2.1.

⁸² HAŤAPKA, Miloš. K pojmu „obvyklý pobyt“ v mezinárodním práve súkromnom a procesnom. *Justičná revue*. 2001, roč. 53, č. 2, s. 184.

⁸³ KAPITÁN, Zdeněk. Evropský justiční prostor ve věcech civilních. *Právní fórum*. 2005, roč. 2, č. 8, s. 285 (dále citováno jako KAPITÁN).

⁸⁴ PFEIFFER, s. 87.

⁸⁵ ZAVADILOVÁ, Marta; TUROŇOVÁ, Jana. Pravidla určování mezinárodní soudní příslušnosti dle nařízení Brusel II bis ve světle nejnovější judikatury Evropského soudního dvora. *Právní rádce*. 2010, č. 7, s. 247 (dále citováno jako ZAVADILOVÁ a TUROŇOVÁ).

obvyklý pobyt. Jak uvádí Beaumont, tento koncept se stal významným zejména díky své flexibilitě a schopnosti reagovat na požadavky moderní společnosti, kdy mobilita osob již není omezována státními hranicemi.⁸⁶ Aby mohl být obvyklý pobyt v oblasti mezinárodního práva soukromého konceptem univerzálním, žádná z haagských úmluv záměrně neobsahuje definici tohoto pojmu. Otázka, je-li určitý stát místem obvyklého pobytu osoby je otázkou skutkovou, nikoli právní,⁸⁷ a je tedy rozhodné, zda tato osoba na daném místě skutečně po nějakou dobu žila, měla v úmyslu tam určitou dobu žít a zda má k danému místu nějaké vazby.⁸⁸

Obvyklý pobyt dítěte v Haagské Úmluvě 1980

V této práci je pojem obvyklý pobyt interpretován pouze v souvislosti s mezinárodními únosy dětí, tedy v souvislosti s Haagskou Úmluvou 1980 a Nařízením Brusel II bis, které stojí na konceptu obvyklého pobytu dítěte. Určení obvyklého pobytu dítěte má v případech mezinárodních únosů dětí mimořádnou důležitost, neboť na tomto určení záleží, zda se Úmluva či Nařízení na daný případ vůbec použije. V souvislosti s tím vyvstává mnoho otázek. Zejména je důležité zmapovat, jak se obvyklý pobyt dítěte určuje, zda dítě musí mít vždy právě jedno místo obvyklého pobytu či zda je možné, aby takových míst najednou existovalo více, nebo aby dítě dokonce žádné místo obvyklého pobytu nemělo. Jednotná interpretace tohoto pojmu mezi členskými státy Úmluvy a Nařízení je z důvodu zachování co největší právní jistoty velice důležitá.⁸⁹ Zda mělo dítě obvyklý pobyt na území členského státu Úmluvy či Nařízení zkoumá soud jako jednu z prvotních otázek, aby bylo možné určit, zda k únosu dítěte opravdu došlo a jestli je možné aplikovat na daný případ Úmluvu nebo Nařízení.

Pojem obvyklý pobyt dítěte se v Úmluvě objevuje již v preambuli, kde je stanoveno, že Úmluva má stanovit postupy pro „zajištění bezodkladného návratu [dětí] do státu jejich obvyklého bydliště“. Dále pojem obvyklého pobytu dítěte nalezneme v mnoha člancích Úmluvy. Například článek 4 stanoví, že Úmluva se má vztahovat na každé dítě „*keré mělo své obvyklé bydliště ve smluvním státě bezprostředně před porušením práva péče*

⁸⁶ BEAUMONT, s. 89.

⁸⁷ PFEIFFER, s. 88.

⁸⁸ BEAUMONT, s. 90.

⁸⁹ ZAVADILOVÁ a TUROŇOVÁ, s. 247-8.

o ně...“. Jak již bylo zmíněno výše, definice pojmu „obvyklý pobyt dítěte“ není v Úmluvě ani v Nařízení obsažena.

Judikatura Soudního dvora Evropské unie

Při výkladu tohoto pojmu je možné odkázat na judikaturu Soudního dvora Evropské unie⁹⁰, který se otázkou interpretace obvyklého pobytu dítěte zabýval ve dvou svých rozhodnutích. Prvním byl případ A⁹¹, kde finský soud položil SDEU předběžnou otázku, jak vykládat pojem obvyklého pobytu ve smyslu čl. 8 odst. 1 Nařízení. SDEU dovedl, že místem obvyklého pobytu dítěte je takové místo, kde „*pobyt dítěte vykazuje jistou integraci v rámci sociálního a rodinného prostředí*“.⁹² Přitom musí být přihlédnuto zejména k délce trvání pobytu, jeho pravidelnosti, podmínkám a důvodům tohoto pobytu, státní příslušnosti dítěte, jeho školní docházce, jazykovým znalostem a rodinným a sociálním vazbám dítěte v daném místě.⁹³ Zdůrazněno bylo, že obvyklý pobyt podle čl. 8 odst. 1 Nařízení musí být „*stanoven na základě všech konkrétních skutkových okolností v každém jednotlivém případě*“.⁹⁴ Druhým významným rozhodnutím SDEU v tomto ohledu je případ *Mercredi v. Chaffe*⁹⁵, který se zabýval určením místa obvyklého pobytu velmi malého dítěte. SDEU se k této otázce vyjádřil v tom smyslu, že u dětí útlého věku je rodinné prostředí tvořené osobami, které o dítě pečují.⁹⁶ Soudní dvůr Evropské unie se tedy při určování místa obvyklého pobytu u velmi malých dětí přiklonil k takzvanému „kritériu závislosti“, tedy k názoru, že obvyklý pobyt dítěte útlého věku se odvíjí od obvyklého pobytu jeho rodičů či je jinak závislý na obvyklém pobytu osob o toto dítě pečujících.⁹⁷ Je ale nutné zdůraznit, že toto kritérium je možné uplatnit jen u velmi malých dětí. V ostatních případech se obvyklý pobyt dítěte určuje zásadně podle skutkového stavu, tedy jde o pojem faktický, jak vysvětluje v Důvodové zprávě k Úmluvě již Pérez-Vera.⁹⁸

⁹⁰ Soudní dvůr Evropské unie (dále také SDEU).

⁹¹ Rozsudek SDEU ze dne 2. dubna 2009 ve věci A, č. C-523/07.

⁹² *Ibid.*, čl. 38 (ZAVADILOVÁ a TUROŇOVÁ, s. 250).

⁹³ *Ibid.*, čl. 39 (ZAVADILOVÁ a TUROŇOVÁ, s. 250).

⁹⁴ *Ibid.*, čl. 37 (ZAVADILOVÁ a TUROŇOVÁ, s. 250).

⁹⁵ Rozsudek SDEU ze dne 22. prosince 2010 ve věci *Barbara Mercredi v. Richard Chaffe*, č. C-497/10.

⁹⁶ *Ibid.* (PFEIFFER, s. 88).

⁹⁷ LOWE, s. 55.

⁹⁸ Důvodová zpráva, s. 445, para. 66.

Ačkoli výše uvedený výklad SDEU se týká pojmu „obvyklý pobyt dítěte“ podle článku 2 odstavce 11 písm. a) Nařízení⁹⁹ a nebylo tedy zcela zřejmé, zda se tento výklad dá aplikovat i na stejný výraz použitý v Úmluvě, britský Nejvyšší soud v nedávno rozhodnutém případě¹⁰⁰ uvedl, že je „*vysoce žádoucí*“, aby byl tento pojem vykládán pro účely Haagské Úmluvy 1980 stejně, jako byl vyložen Soudním dvorem Evropské unie pro účely Nařízení. V případě, že by se dožádaný soud domníval, že vnitrostátní soud v některém z předešlých případů pojem vyložil jinak, má být dána přednost výkladu SDEU. Pomyslné pravidlo, podle kterého by tedy vnitrostátní soudy měly určovat místo obvyklého pobytu dítěte, je takové místo, které „*reflektuje určitý stupeň integrace dítěte do sociálního a rodinného prostředí*“ v daném státě.¹⁰¹

Změna obvyklého pobytu dítěte

Shoda mezi členskými státy Úmluvy panuje v názoru, že protiprávní přemístění či zadržení dítěte nemůže samo o sobě způsobit změnu v obvyklém pobytu dítěte. Kdyby tomu bylo naopak a únosce by mohl přemístěním dítěte do jiného státu automaticky způsobit změnu obvyklého pobytu dítěte, prakticky by to znamenalo zlegalizování takového únosu a Úmluva by pozbyla svého účelu.¹⁰² Přesto ale tento stav, kdy je za místo obvyklého pobytu dítěte považována země, kde dítě již nežije, netrvá věčně. Po určité době, která ovšem musí být dostatečně dlouhá, začne být za místo obvyklého pobytu dítěte považována země, kam bylo dítě přemístěno. K tomuto závěru nevyhnutelně dospějeme, pokud má být respektována faktická povaha konceptu obvyklého pobytu.¹⁰³ Není totiž možné tvrdit, že dítě má obvyklý pobyt v zemi, kde se již několik let nenachází. Že s možností změny obvyklého pobytu dítěte po jeho únosu počítali i tvůrci Úmluvy, je možné dovozovat ze znění článku 12. Ten nařizuje povinné navrácení dítěte v případech, kdy od jeho únosu uplynula doba kratší než jeden rok. Pokud uplynulo období delší, je rozhodující orgán povinen nařídít navrácení dítěte

⁹⁹ Článek 2 Nařízení obsahuje definice pro účely daného nařízení. Odstavec 11 vysvětluje pojem „*neoprávně[n]é odebrání nebo zadržení*“, kterým je podle písm. a) „...*porušování právo péče o dítě vyplývající ze soudního rozhodnutí, ze zákona nebo z právně závazné dohody podle právních předpisů členského státu, ve kterém mělo dítě své obvyklé bydliště bezprostředně před odebráním nebo zadržením*“.

¹⁰⁰ VELKÁ BRITÁNIE. *A v. A and another (Children: Habitual Residence)* [2013] UKSC 60 [2013] 3 WLR 761.

¹⁰¹ *Ibid.*

¹⁰² BEAUMONT, s. 93-4.

¹⁰³ *Ibid.*, s. 96.

pouze v případě, že se neprokázalo, že se dítě sžilo se svým novým prostředím.¹⁰⁴ Sžití se s novým prostředím by totiž poukazovalo na pravděpodobnou změnu obvyklého pobytu dítěte.

Existence více míst obvyklého pobytu dítěte

Otázkou, zda dítě může mít více míst obvyklého pobytu či zda nemusí existovat žádné místo, které by se dalo označit za místo jeho obvyklého pobytu, se vnitrostátní soudy v členských různých státech Úmluvy již také zabývaly. Protože české soudy se s takovými otázkami dle dostupných informací zatím neselekaly,¹⁰⁵ odkáží zde opět na aktuální judikaturu britských soudů.

V případě *Re V*¹⁰⁶, se jednalo o rodinu, která pravidelně v průběhu roku pendlovala mezi Korfu, kde pobývali v létě, a Londýnem, kde trávili zimu. Když manželka odmítla s dětmi odjet na léto na Korfu a podala žádost o rozvod, otec dětí podal u řeckého soudu žádost o navrácení dětí podle Úmluvy s tím, že mají místo obvyklého pobytu na Korfu a matka je v Londýně zadržuje protiprávně. Matka namítala, že děti mají obvyklý pobyt současně jak na Korfu, tak v Anglii. Dožádaný anglický soud dal za pravdu matce a rozhodl, že děti opravdu mohou mít obvyklý pobyt na více místech, a v tomto případě tomu tak bylo. Zároveň ale zdůraznil, že není možné, aby měly obvyklý pobyt na více místech současně, v jednom okamžiku. Protože se v okamžiku, kdy otec podal žádost o jejich navrácení, nacházely v Londýně, měly v uvedené době místo obvyklého pobytu tam a nikoli na Korfu. Otcova žádost tedy neuspěla.¹⁰⁷

České soudy se k problematice možné existence více míst, která lze označit za místa obvyklého pobytu dítěte, nejvíce přiblížily v případě úpravy styku otce s dítětem, který řešil Okresní soud v Chebu.¹⁰⁸ Soud zde řešil otázku své mezinárodní příslušnosti, tedy otázku obvyklého pobytu dítěte jako jurisdikčního kritéria. Soud v tomto případě dovodil, že dítě má obvyklý pobyt v Německu a české soudy tudíž nejsou příslušné rozhodovat o úpravě styku otce s nezletilým synem. Chlapec, český státní občan, sice

¹⁰⁴ Úmluva, čl. 12.

¹⁰⁵ K otázce možné existence více míst obvyklého pobytu dítěte se české soudy nejbližší dostaly v případě řešeném Okresním soudem v Chebu, viz následující odstavec.

¹⁰⁶ VELKÁ BRITÁNIE. *Re V (Abduction; Habitual Residence)* [1995] 2 FLR 992.

¹⁰⁷ *Ibid.* (LOWE, s. 72).

¹⁰⁸ ČR. Usnesení Okresního soudu v Chebu ze dne 6. dubna 2012, č. j. 17 P 1/2006 – 277 (PFEIFFER, s. 88-9).

bydlí v Německu, kde je přihlášen u orgánů státní sociální péče a kde má volnočasové aktivity, školu ale navštěvuje v České republice, kde má i většinu svého příbuzenstva a svého dětského lékaře. Jak uvádí Pfeiffer, s jejímž názorem se ztotožňuji, na základě těchto skutkových okolností by mělo dojít k závěru, že chlapec má obvyklý pobyt jak na území Německa, tak i na území České republiky. Okresní soud v Chebu ovšem dovedl svou mezinárodní nepřislusnost a o styku otce se synem mají rozhodovat německé soudy.¹⁰⁹

Neexistence místa obvyklého pobytu dítěte

Otázce, zda může dojít k situaci, kdy dítě nemá žádné místo svého obvyklého pobytu, se věnovala Sněmovna lordů v případě *Re J*¹¹⁰. V tomto případě soud zdůraznil, že pokud má být otázka obvyklého pobytu dítěte vykládána na základě skutkového stavu (fakticky), pak je možné dojít k názoru, že v daném okamžiku neexistuje žádné místo, které by se dalo označit za místo obvyklého pobytu dítěte. Osoba sice může pozbýt místo svého obvyklého pobytu v jediný den, a to v den, kdy původní místo obvyklého pobytu opustí s úmyslem již se tam nenavrátit a trvale žít jinde, ale během jediného dne jí nemůže vzniknout obvyklý pobyt ve státě, kam se nově přistěhovala, protože k tomu je potřeba určitý čas.¹¹¹ V současné době se však britští soudci již zdráhají vyslovit názor, že by nebylo možné, aby obvyklý pobyt osobě vznikl za jediný den s tím, že by záleželo na konkrétních okolnostech daného případu. Přesto ale panuje souhlas v tom, že je možné pozbýt obvyklý pobyt v jednom státě, aniž by byl získán obvyklý pobyt ve státě jiném. Tedy že je možné, aby dítě v daný okamžik nemělo žádné místo obvyklého pobytu.¹¹²

2.3.3. Právo péče o dítě

Pojem „práva péče o dítě“ byl v době, kdy Úmluva vznikala, jasnější, než jak je tomu dnes, a bylo jednodušší rozhodnout, komu právo péče o dítě náleží a komu nikoli. Článek 3 se snažil právo péče o dítě definovat dostatečně široce. Proto je pod písm. a) stanoveno, že takové právo může náležet jak osobě, tak i instituci nebo jinému orgánu,

¹⁰⁹ PFEIFFER, s. 88-9.

¹¹⁰ VELKÁ BRITÁNIE. *Re J (A Minor) (Abduction: Custody Rights)* [1990] 2 AC 562.

¹¹¹ *Ibid.* (LOWE, s. 54-5).

¹¹² VELKÁ BRITÁNIE. *A v. A and another (Children: Habitual Residence)* [2013] UKSC 60 [2013] 3 WLR 761.

a to samostatně nebo společně. Určení tohoto práva se řídí právním řádem státu, kde mělo dítě obvyklý pobyt bezprostředně před svým přemístěním či zadržením.¹¹³

Právo péče o dítě jako pojem *sui generis*

Při zkoumání otázky, kdo má v daném případě právo péče o dítě, je nutné si uvědomit, že tento koncept je pojmem *sui generis*, čili může mít poněkud jiný význam, než má stejné slovní spojení ve vnitrostátním právu.¹¹⁴ Může se tedy stát, že ten, komu bude právo péče o dítě přiznáno pro účely výkladu Úmluvy, nebude toto právo požívat z pohledu vnitrostátního práva. Že pojem „právo péče o dítě“ má být vykládán nezávisle na vnitrostátní interpretaci tohoto pojmu a s ohledem na účel Úmluvy, potvrdila i Zvláštní komise na svém Šestém zasedání.¹¹⁵

Komu může náležet právo péče o dítě

Že právo péče o dítě může náležet osobě, je samozřejmé. Bývají to většinou rodiče dítěte nebo jiné osoby, které o dítě po právu pečují. Složitější je, pokud máme dovodit, že právo péče o dítě náleží instituci nebo jinému orgánu, tedy například soudu. Právě soud je nejčastějším příkladem „jiného orgánu“ ve smyslu článku 8 Úmluvy. Soudu může náležet právo péče o dítě ve smyslu Úmluvy v případě, že u něj probíhá řízení týkající se určení, které osobě má být dítě do budoucna dáno do péče, a to až do finálního rozhodnutí této otázky soudem.¹¹⁶ Soud potom může požadovat navrácení dítěte do oblasti dosahu své jurisdikce podle Úmluvy.

Může tedy dojít k případu, kdy osoba, která má dítě ve výlučné péči, se dopustí únosu tohoto dítěte ve smyslu Úmluvy, pokud před datem jejich odjezdu ze země byla jinou osobou podána žádost k soudu o rozhodnutí, komu má být dítě nadále svěřeno do péče. Soud má v takovém případě prozkoumat konkrétní okolnosti daného případu, aby tímto způsobem nedocházelo například k šikanóznímu jednání ze strany osoby, která podala

¹¹³ Úmluva, čl. 3 písm. a).

¹¹⁴ LOWE, s. 262.

¹¹⁵ Hague Conference on Private International Law. *Conclusions and Recommendations of the Sixth Meeting (Part I) of the Special Commission to review the operation of the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction (1-10 June 2011)* [online]. The Hague: Permanent Bureau of the Hague Conference on Private International Law, June 2011 [cit. 2014-01-13]. para. 44. Dostupné z WWW: <http://www.hcch.net/upload/concl28sc6_e.pdf> (dále citováno jako HCCH 6th Special Commission, Part I).

¹¹⁶ Tyto případy, kdy má právo péče o dítě soud po dobu svého rozhodování o udělení práva péče o dítě konkrétním osobám, se objevují například ve Velké Británii, Austrálii či Kanadě. (LOWE, s. 273).

žádost vůči osobě, která má dítě ve výlučné péči. Důležité je ale upozornit, že judikatura v jednotlivých členských státech Úmluvy se v otázce přiznání práva péče o dítě soudům pro účely navrácení dítěte podle Úmluvy liší a výše uvedený přístup byl vytvořen zejména britskými soudy.¹¹⁷ Pohled českých soudů na možnost přiznání práva péče o dítě soudu z dostupných judikátů Nejvyššího soudu v otázkách mezinárodních únosů dětí zatím není znám a vzhledem k rozdílnému systému opatrovnické péče ho ani nelze očekávat.¹¹⁸

Z jakých právních skutečností vyplývá právo péče o dítě

Důležitou otázkou při určování, komu náleží právo péče o dítě ve smyslu Úmluvy, dále je, z jakých skutečností může právo péče o dítě vyplývat. Poslední věta článku 3 Úmluvy stanoví, že toto právo může vyplývat jak ze zákonů či soudních nebo správních rozhodnutí, tak také z dohody, která je platná podle právního řádu státu posledního obvyklého bydliště dítěte před únosem. Použité slovní spojení „*může vyplývat zejména ze*“¹¹⁹ značí, že uvedený výčet není konečný, ale je možno nalézt případy, kdy právo péče o dítě bude vyplývat i z jiných skutečností. Jak píše Pérez-Vera ve své Důvodové zprávě, skutečnosti, ze kterých může právo péče o dítě vycházet, by měly být vykládány co nejdříve, aby bylo možné vztáhnout Úmluvu na co největší počet případů mezinárodních únosů dětí.¹²⁰ V tomto duchu je vykládáno například právo péče o dítě vycházející z dohody. Dohoda „*platná podle právního řádu daného státu*“¹²¹ neznámá, že taková dohoda musela být v daném státě uzavřena. Postačuje, pokud její platnost vyplývá z právních norem takového státu, tedy například pokud daný stát uznává rozhodnutí a dohody uzavřené v jiných státech.¹²²

Právo péče o dítě a právo styku s dítětem

Jak upozorňuje Lowe, přestože tvůrci textu Úmluvy chtěli, aby byl koncept „práva péče o dítě“ interpretován co nejdříve, je nutné právo péče o dítě striktně odlišovat od práva

¹¹⁷ LOWE, s. 273-9.

¹¹⁸ Viz zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, zejména ustanovení § 4 (orgány sociálně-právní ochrany) a § 17 (pravomoci obecního úřadu obce s rozšířenou působností).

¹¹⁹ Úmluva, čl. 3, poslední věta.

¹²⁰ Důvodová zpráva, s. 446, para. 67.

¹²¹ Úmluva, čl. 3, poslední věta.

¹²² LOWE, s. 259.

styku s dítětem.¹²³ Nápravným prostředkem v případě porušení práva péče o dítě je bezodkladné navrácení protiprávně přemístěného či zadržovaného dítěte; zatímco u práva styku s dítětem možnost navrácení dítěte stanovena není. Právo styku s dítětem je chráněno článkem 21 Úmluvy, který má zajistit klidné vykonávání práva styku s dítětem.

Úmluva sama se snaží objasnit význam těchto dvou pojmů v článku 5. Právo péče o dítě zahrnuje podle tohoto článku „*práva vztahující se k péči o osobu dítěte a zejména právo určit místo pobytu dítěte*“, zatímco právo styku s dítětem zahrnuje pouze „*právo odvést dítě na omezenou dobu do jiného místa, než je obvyklé bydliště dítěte*“.¹²⁴ Takové vyjádření práva péče o dítě je, v zájmu zachování účelu Úmluvy, sice pochopitelné, ale při výkladu činí potíže. Představme si situaci, kdy soud v rámci rozvodového řízení rozhodne, že jeden z rodičů bude mít výlučné právo péče o dítě, a druhému rodiči přizná pouze právo styku s dítětem. Současně ale prvnímu z nich výslovně zakáže přemístit dítě mimo území daného státu. Potom vyvstává otázka, jak postupovat, pokud dojde k porušení tohoto zákazu rodičem, kterému svědčí výlučné právo péče o dítě.

Význam práva *ne exeat*

Podle článku 3 písm. a) a článku 5 písm. a) Úmluvy by takové přemístění dítěte mělo být protiprávní, neboť rodič-únosce neměl právo určit místo pobytu dítěte mimo území daného státu, ačkoli mu jinak svědčilo výlučné právo osobně pečovat o dítě. Paradoxně se tedy dostaneme k závěru, že právo péče o dítě bylo porušeno tím, komu takové právo výlučně svědčí. Tuto složitou otázku řešila i Zvláštní komise na svém Třetím zasedání.¹²⁵ Ačkoli k jednomyslnému závěru Zvláštní Komise nedospěla, neboť například Spojené státy americké či Kanada chápou tuto otázku odlišně,¹²⁶ většina států

¹²³ LOWE, s. 260.

¹²⁴ Úmluva, čl. 5.

¹²⁵ Hague Conference on Private International Law. *Report of the Third Special Commission meeting to review the operation of the Hague Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction (17-21 March 1997)* [online]. The Hague: Permanent Bureau of the Conference, August 1997 [cit. 2014-01-22]. Dostupné z WWW: <<http://www.hcch.net/upload/abduc97e.pdf>>.

¹²⁶ Spojené státy americké vykládají tuto otázku odlišně s odůvodněním, že tzv. *ne exeat* klauzule slouží pouze k ochraně práva styku s dítětem, a její rozsah nelze považovat za tak významný, aby se mohl blížít právu péče o dítě. Stejně na tuto otázku nahlíží i kanadský Nejvyšší soud, který v případě *Thomson v. Thomson* (viz kapitola 5) vyjádřil pochybnost, zda toto „právo veta“ může představovat určitý projev práva péče o dítě. (LOWE, s. 264).

se přiklání k výše uvedenému závěru.¹²⁷ Ke stejnému závěru se přiklání také. Přestože tento výklad vypadá na první pohled poněkud neohrabaně, zdá se, že je to jediný možný správný závěr. Není totiž možné, aby rodič, kterému bylo vycestování s dítětem za hranice soudním rozhodnutím výslovně zakázáno, těžil ze svého protiprávního jednání a argumentoval, že soud, jehož rozhodnutí svým jednáním sám porušil, mu právě tímto rozhodnutím přiznal výlučné právo péče o dítě. Interpretaci, že právo styku s dítětem spojené s právem určit místo pobytu dítěte (popřípadě zakázat, aby bylo dítě odvezeno z území státu), z pohledu Úmluvy konstituuje „právo péče o dítě“, označila za správnou také Zvláštní komise na svém Šestém zasedání.¹²⁸ Ta ve svých Závěrech a doporučeních odkazuje na případ *Abbott v. Abbott*.

V případě *Abbott v. Abbott*¹²⁹ se jednalo o dítě narozené na Havaji britskému otci a matce s americkým občanstvím. Když bylo dítěti sedm let, rodina se přestěhovala do Chile. Po roce se manželství rodičů rozpadlo a začal soudní boj o to, kdo získá dítě do své péče. Chilské soudy postupně vydaly čtyři soudní příkazy, které určovaly matku jako osobu, která má mít dítě v péči, a otci přiznávaly právo styku s dítětem. Současně jeden z příkazů oběma rodičům zakazoval jednostranně dítě přemístit z Chile. Přes tento výslovný zákaz matka dítě, kterému v té době bylo deset let, odvezla do Spojených států amerických s úmyslem tam zůstat. Jakmile se otec dozvěděl, kde se dítě nachází, podal žádost o navrácení dítěte podle ustanovení Úmluvy. Soud státu Texas i Odvolací soud Spojených států¹³⁰ žádost odmítl s tím, že otci v době přemístění dítěte neschválilo právo péče o dítě podle Úmluvy, neboť soudní příkazy chilského soudu mu přiznávaly pouze právo styku s dítětem. Případ se posléze dostal až k Nejvyššímu soudu Spojených států, který uznal, že podle chilského práva měl otec právo společně s matkou určovat, v jakém státě bude dítě pobývat, a zakázat jeho vycestování do zahraničí. Toto právo veta, takzvané *ne exeat* právo, sice z pohledu vnitrostátního práva nespadá do práv péče o dítě, ale vzhledem k účelu Úmluvy a snaze vykládat právo péče o dítě ve smyslu

¹²⁷ LOWE, s. 263.

¹²⁸ HCCH 6th Special Commission, Part I, čl. 45.

¹²⁹ SPOJENÉ STÁTY AMERICKÉ. *Abbott v. Abbott*, 130 S.Ct. 1983 (2010).

¹³⁰ United States Court of Appeals for the Fifth Circuit.

Úmluvy dostatečně široce, Nejvyšší soud Spojených států rozhodl, že pro účely Úmluvy má být osoba s právem *ne exeat* uznávána za osobu, které svědčí právo péče o dítě.¹³¹

Podobným případem se zabývaly již i české soudy. Šlo o případ Adriana Santany¹³², kterého matka odvezla do České republiky bez vědomí otce. Ten požadoval navrácení nezletilého podle Úmluvy. V daném případě bylo soudním rozhodnutím státu Kalifornie přiznáno právo společné péče o dítě oběma rodičům. Následný soudní příkaz, vydaný též ve Spojených státech, upravoval podmínky péče o nezletilého a nařizoval, že dítě nesmí být z Kalifornie odvezeno bez předchozího písemného souhlasu druhé strany nebo soudního příkazu, který by výjezd dítěte povolil. Nejvyšší soud ČR¹³³ potvrdil názor okresního¹³⁴ a odvolacího krajského¹³⁵ soudu, že na danou věc se má použít úprava dle Úmluvy, neboť ze strany matky došlo k porušení otcova práva péče o nezletilého podle článků 3 a 5 Úmluvy. Ovšem v tomto případě bylo rozhodování soudů jednodušší v tom, že otci bylo společně s matkou přiznáno právo péče o dítě, tedy nikoli jen právo styku s dítětem, jak tomu bylo v případě *Abbott v. Abbott*.¹³⁶

Faktická péče o dítě osobou bez rodičovské odpovědnosti

Dalším problematickým okruhem případů jsou ty, kdy právo péče o dítě ještě takzvaně nedospělo.¹³⁷ Na rozdíl od České republiky, kde oba rodiče nabývají veškerá práva a povinnosti k dítěti, tedy rodičovskou odpovědnost, již okamžikem narození dítěte,¹³⁸ v některých státech například neženatí otcové nemají automaticky přiznána žádná práva ke svým biologickým potomkům.¹³⁹ Tito otcové, kteří sice o své děti fakticky pečují, ale oficiálně nemají ke svým potomkům žádný právní vztah, se nacházejí ve velmi zranitelné situaci. Ačkoli mohli o své děti po dlouhé roky svědomitě pečovat, podle

¹³¹ SPOJENÉ STÁTY AMERICKÉ. *Abbott v. Abbott*, 130 S.Ct. 1983 (2010).

¹³² PAUKNEROVÁ, Monika. Conflict of Laws Convention and their Reception in the Czech Republic. In: SÁNCHEZ-CORDERO, Jorge A. *The Impact of Uniform Law on National Law: Limits and Possibilities*. 1. ed. Ciudad Universitaria, México: Centro Mexicano de Derecho Uniforme, 2010, 675 s.

¹³³ ČR. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20. června 2007, sp. zn. 30 Cdo 474/2007.

¹³⁴ ČR. Rozsudek Okresního soudu v Náchodě ze dne 7. srpna 2006, č. j. P 312/2005 – 767.

¹³⁵ ČR. Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 12. října 2006, č. j. 20 Cdo 406/2006 – 932.

¹³⁶ SPOJENÉ STÁTY AMERICKÉ. *Abbott v. Abbott*, 130 S.Ct. 1983 (2010).

¹³⁷ V anglickém jazyce se tyto případy označují jako „*inchoate rights of custody*“. Český překlad by byl poněkud krkolomný, ale v podstatě se jedná o případy, kdy určitá osoba o dítě fakticky pečuje, ačkoli jí právo péče o dítě z žádného právního důvodu (zákon, rozhodnutí soudu aj.) nenáleží.

¹³⁸ ČR. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. § 858 a § 865 (dále jen nový občanský zákoník nebo NOZ).

¹³⁹ Tak tomu je například v Irské republice, kde muž, který není sezdán s matkou svého biologického dítěte, musí požádat soud, aby mu rodičovská práva k tomuto dítěti přiznal.

práva vlastně nemají možnost jakkoli reagovat, když se matka dětí rozhodne s dětmi odcestovat za hranice státu. Naštěstí pro tyto otce ale australský soud v případě *Re B*¹⁴⁰ uznal, že za určitých okolností lze i tato faktická, vnitrostátním právem nepodložená, práva otce k dítěti chránit a pro účely Úmluvy je zahrnout pod pojem „právo péče o dítě“ podle článků 3 a 5. V daném případě byl otec, který nebyl s matkou dítěte sezdán, fakticky primárním pečovatelem o dítě, o něž se staral spolu s babičkou dítěte z matčiny strany. Oficiálně přitom právo péče o dítě náleželo pouze matce, která se ale o dítě fakticky nestarala. Když jednoho srpnového dne roku 1993 náhle s dítětem odcestovala do zahraničí, otec se obrátil na soud s žádostí o navrácení protiprávně přemístěného dítěte podle Haagské Úmluvy 1980. Soud po zhodnocení všech okolností případu uznal, že ačkoli otci nesvědčilo žádné konkrétní právo k dítěti podle australského právního řádu, pro účely Úmluvy má být považován za osobu, která má právo péče o dítě, a je tedy oprávněn vyžadovat bezodkladný návrat dítěte odvezeného ze země matkou.¹⁴¹

Jak shrnul Lowe, australský soud dovodil, že v případech, kdy určitá osoba¹⁴² fakticky vykonává roli náhradního rodiče namísto osoby, které svědčí právo péče o dítě,¹⁴³ může být pro účely Úmluvy považována za osobu, které náleží právo péče o dítě ve smyslu článků 3 a 5.¹⁴⁴ Jak ovšem ukázaly případy, které následovaly,¹⁴⁵ výše uvedené nebude platit bezvýhradně. Okolnosti jednotlivého případu musí být soudem vždy pečlivě zváženy. Neženatému otci bude přiznáno právo péče o dítě pro účely Úmluvy, zejména pokud byl fakticky výlučným pečovatelem o dítě, případně sdílel péči o dítě s jinou osobou, než je osoba, která má jinak k dítěti zákonem stanovené výlučné právo péče (většinou matka dítěte).¹⁴⁶ Znamená to tedy, že pokud o dítě společně pečovali matka a otec, který ale nebyl s matkou sezdán a tudíž neměl vnitrostátním právem uznaná

¹⁴⁰ AUSTRÁLIE. *Re B* [1994] 2 FLR 249, CA.

¹⁴¹ Zajímavostí je, že v souvislosti s tímto případem bylo australské rodinné právo změněno tak, aby rodičovská odpovědnost do budoucna náležela oběma rodičům dítěte bez ohledu na vzájemný vztah těchto rodičů.

¹⁴² Jinou osobou může být druhý rodič, prarodič, jiný příbuzný, nebo i osoba bez příbuzenského vztahu k dítěti, která o dítě fakticky pečuje.

¹⁴³ Po právu, tedy zákonem, soudním rozhodnutím nebo jiným právem uznaným způsobem.

¹⁴⁴ LOWE, s. 265-6.

¹⁴⁵ Jedná se převážně o britské případy, například VELKÁ BRITÁNIE. *Re C* [2002] EWHC 2219 (Fam).

¹⁴⁶ LOWE, s. 269-70.

žádná práva k dítěti, matka může s dítětem bez omezení odcestovat do jiné země a otec nemůže žádat navrácení dítěte podle Haagské Úmluvy 1980.

Je důležité poznamenat, že tento přístup k přiznávání práva péče o dítě pro účely Úmluvy i osobám, které jinak nemají zákonem či soudním rozhodnutím založené právo péče o dítě podle vnitrostátního práva, není jednotně uznáván ve všech členských státech Úmluvy. Proti výše uvedenému přístupu, který vytvořila australská judikatura a dále jej rozpracovaly britské soudy, se vymezují například novozélandské nebo irské soudy.¹⁴⁷ Ty argumentují, že vnitrostátní právo umožňuje neženatým otcům získat rodičovskou odpovědnost ke svým biologickým dětem. Například v Irsku mohou nesezdaní rodiče dítěte podepsat prohlášení, že si oba přejí, aby otec dítěte měl vůči dítěti rodičovskou odpovědnost.¹⁴⁸ Pokud se spolu nedomluví, může otec požádat soud, aby mu právo rodičovskou odpovědnost přiznal. Soud zváží okolnosti případu¹⁴⁹, a převážně většině těchto žádostí vyhová.¹⁵⁰ Soudy argumentují, že pokud otec až do okamžiku únosu dítěte neprojevil žádnou snahu o právní ukotvení svého vztahu s dítětem, v zájmu zachování právní jistoty by následně neměl matce, jakožto jediné osobě s rodičovskou odpovědností vůči dítěti, bránit v rozhodnutí, ve kterém státě bude dítě pobývat. Tato argumentace má sice své právní opodstatnění, přesto bych dala přednost výkladu britských a australských soudů, které zohledňují, kdo o dítě fakticky primárně pečoval.

Rodičovská odpovědnost podle českého práva

Jen pro doplnění podrobněji uvádím, jak je tato situace řešena v České republice podle nyní platného a účinného občanského zákoníku. Podle vnitrostátního práva České republiky se neženatí otcové v takovéto komplikované situaci nenacházejí, protože podle § 865 odst. 1 rodičovská odpovědnost náleží stejně oběma rodičům.¹⁵¹ Rodičovská odpovědnost k dítěti vzniká jeho narozením a zaniká v okamžiku, kdy dítě

¹⁴⁷ LOWE, s. 270.

¹⁴⁸ IRSKÁ REPUBLIKA. Children Act 1997, § 4.

¹⁴⁹ IRSKÁ REPUBLIKA. Guardianship of Infants Act 1964, § 6 (4).

¹⁵⁰ Soud bere při svém rozhodování ohled zejména na nejlepší zájmy dítěte a faktický vztah mezi otcem a dítětem.

¹⁵¹ NOZ, § 865 odst. 1: „Rodičovská odpovědnost náleží stejně oběma rodičům. Má ji každý rodič, ledaže jí byl zbaven.“

nabude plné svéprávnosti.¹⁵² Přitom je zcela irrelevantní, jaký vztah mezi sebou mají rodiče dítěte v době jeho narození, tedy zda jsou sezdáni či nikoli. Podle § 858 NOZ rodičovská odpovědnost zahrnuje práva a povinnosti rodičů, která spočívají v péči o dítě. Péče o dítě přitom zahrnuje i určení místa jeho bydliště.¹⁵³ Rodičovskou odpovědnost má každý rodič, ledaže jí byl zbaven. To může učinit jen soud.¹⁵⁴ Z hlediska problematiky mezinárodních únosů dětí je v novém občanském zákoníku významné ustanovení § 882, které se týká protiprávně zadržovaných dětí. Podle odstavce 1 mají rodiče, ale i jiná osoba, která o dítě oprávněně pečuje, právo žádat, aby jim protiprávně zadržované dítě bylo předáno.¹⁵⁵ To platí i mezi rodiči navzájem. Odstavec 2 pak ukládá povinnost osobě, která dítě protiprávně zadržuje, aby je předala tomu, kdo má dítě po právu v péči.¹⁵⁶ V tomto ohledu se tedy česká právní úprava přiklání k pojetí „práva péče o dítě“ ve smyslu Úmluvy tak, jak jej vykládají britské soudy.

2.3.4. Ústřední orgán

Ústředním orgánům je v Úmluvě věnována celá kapitola.¹⁵⁷ Ústřední orgány hrají významnou roli při naplňování cílů Úmluvy. Článek 6 ukládá každému smluvnímu státu určit ústřední orgán, který bude vykonávat povinnosti stanovené Úmluvou. Zásadně má mít každý smluvní stát vytvořen právě jeden ústřední orgán, ale federální státy či státy s autonomními územními celky mohou určit více ústředních orgánů a jejich pravomoc omezit na určité území.¹⁵⁸ Hlavním úkolem ústředních orgánů je navzájem spolupracovat při zajišťování bezodkladného návratu dětí. Článek 7 obsahuje pod písmeny a) až i) seznam nejdůležitějších úkolů, které mají ústřední orgány plnit. Jsou to zejména: zjišťování místa pobytu uneseného dítěte, učinění všech potřebných

¹⁵² NOZ, § 858.

¹⁵³ *Ibid.*, § 858: „Rodičovská odpovědnost zahrnuje povinnosti a práva rodičů, která spočívají v péči o dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte, v udržování osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastupování a spravování jeho jmění; vzniká narozením dítěte a zaniká, jakmile dítě nabude plné svéprávnosti. Trvání a rozsah rodičovské odpovědnosti může změnit jen soud.“

¹⁵⁴ *Ibid.*, § 865 a § 882.

¹⁵⁵ *Ibid.*, § 882 odst. 1: „Zadržuje-li jiná osoba dítě protiprávně, mají rodiče právo žádat, aby jim dítě předala; to platí i mezi rodiči navzájem. Toto právo má i ten, kdo o dítě oprávněně pečuje.“

¹⁵⁶ *Ibid.*, § 882 odst. 2: „Osoba, která dítě protiprávně zadržuje, má povinnost jej řádně předat tomu, kdo má dítě po právu v péči.“

¹⁵⁷ Úmluva, kap. II, čl. 6 a 7.

¹⁵⁸ *Ibid.*, čl. 6.

opatření k zajištění dobrovolného navrácení dítěte, k usnadnění řízení za účelem navrácení dítěte, zajištění poskytování právní pomoci, činění opatření k zajištění bezpečného návratu dítěte a jeho ochraně před další újmou. Vůči dožadujícímu státu pak mají ústřední orgány poskytovat obecné informace o právním řádu jejich státu v otázkách spojených s aplikací Úmluvy, vzájemně se informovat o provádění Úmluvy a vzájemně si sdělovat informace o sociálním postavení dítěte.¹⁵⁹

Jak se dočteme v první části Manuálu¹⁶⁰ k provádění Úmluvy, který v roce 2003 vydala Haagská konference, spolupráce mezi ústředními orgány je pro správné fungování Úmluvy zcela zásadní. Důležité jsou v tomto ohledu zejména efektivní, včasná komunikace, konzistentnost informací v podávaných žádostech, transparentnost administrativních procedur a v neposlední řadě také kvalifikovaní zaměstnanci s dostatečnými pravomocemi.¹⁶¹

Ústřední orgány dožadujícího státu

Dožadující ústřední orgán má povinnosti v souvislosti s podáváním žádosti o pomoc při zajištění návratu dítěte.¹⁶² Zejména má poskytovat pomoc navrhovateli při vypracovávání takového návrhu, kontrolovat, zda je návrh kompletní, tedy zda obsahuje veškeré potřebné dokumenty a informace podle článku 8 Úmluvy.¹⁶³ Dále informovat navrhovatele o obsahu Úmluvy a o relevantních právních předpisech, zajistit, aby byl návrh zaslán na správnou adresu v dožadujícím státu, případně také

¹⁵⁹ Úmluva, čl. 7 písm. a) až i).

¹⁶⁰ Hague Conference on Private International Law. *Guide to Good Practice under the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction, Part I – Central Authority Practice* [online]. The Hague: Permanent Bureau of the Hague Conference on Private International Law, November 2005 [cit. 2014-02-11]. Dostupné z WWW: <http://www.hcch.net/upload/abdguide_e.pdf> (dále citováno jako Manuál, Part I – Central Authority Practice).

¹⁶¹ Manuál, Part I – Central Authority Practice, s. vii-viii.

¹⁶² Úmluva, čl. 8. V českém překladu Úmluvy je pro anglický termín „*application*“ použit název „návrh“. Autorka v této práci používá termíny „návrh“ a „žádost“ jako synonyma.

¹⁶³ Úmluva, čl. 8 věta druhá a třetí:

„Návrh musí obsahovat:

- a) údaje o totožnosti navrhovatele, dítěte a osoby, o které se tvrdí, že dítě přemístila nebo zadržela,
- b) datum narození dítěte, je-li známo,
- c) důvody, o které opírá navrhovatel svůj návrh na vrácení dítěte,
- d) všechny dostupné údaje o pobytu dítěte a totožnosti osoby, u níž dítě pravděpodobně je.

K návrhu je možné připojit nebo doplnit:

- e) ověřený opis jakéhokoli rozhodnutí nebo dohody vztahující se k věci,
- f) potvrzení nebo místopřísežné prohlášení vystavené ústředním orgánem nebo jiným příslušným orgánem státu obvyklého pobytu dítěte nebo osobou k tomu způsobilou týkající se právních předpisů tohoto státu použitelných v dané věci,
- g) jakýkoli jiný dokument vztahující se k věci.“

zajistit překlad návrhu a i jinak být nápomocen navrhovateli. Dožadující ústřední orgán má zůstat v kontaktu s ústředním orgánem dožádaného státu, poskytovat mu případné doplňující informace a dohlížet na postup při vyřizování návrhu.¹⁶⁴

Ústřední orgány dožádaného státu

Dožádaný ústřední orgán má povinnost přijímat žádosti v písemné či elektronické podobě, přijetí žádosti zaevidovat a každou příchozí žádost zkontrolovat, zda odpovídá podmínkám vyžadovaným Úmluvou, případně požádat ústřední orgán dožadujícího státu o doplnění chybějících informací. Ústřední orgán dožádaného státu musí jednat urychleně, a to zejména v případech, kdy hrozí, že uplyne roční lhůta podle článku 12 Úmluvy.¹⁶⁵ Poté, co je žádost přijata, se dožádaný ústřední orgán snaží zjistit místo pobytu dítěte.¹⁶⁶ Pokud je zjištěno, že se dítě nachází v jiném smluvním státu, má ústřední orgán bezodkladně předat návrh ústřednímu orgánu tohoto státu. O veškerých krocích, které ústřední orgán ve věci návrhu učiní, musí informovat dožadující ústřední orgán a případně i navrhovatele.¹⁶⁷

Po přijetí žádosti a lokalizování dítěte se dožádaný ústřední orgán má nejprve pokusit zajistit dobrovolné navrácení dítěte.¹⁶⁸ Pokud tyto snahy přijdou vniveč, následuje zahájení soudního řízení za účelem nařízení návratu dítěte.¹⁶⁹ Fyzická účast navrhovatele na soudním řízení by měla být vyžadována jen ve výjimečných případech, neboť navrhovatel se může k řízení vyjadřovat písemně. Jakmile je znám výsledek řízení, dožádaný ústřední orgán o této skutečnosti okamžitě informuje ústřední orgán dožadujícího státu a navrhovatele.¹⁷⁰ Dožadující a dožádaný ústřední orgán následně spolupracují při výkonu soudního rozhodnutí o navrácení dítěte.¹⁷¹

Manuál k provádění Úmluvy

Mezi další úkoly ústředních orgánů patří vedení statistik o jednotlivých případech a jejich souhrnné každoroční zasílání Stálé kanceláři Haagské konference. Dále

¹⁶⁴ Manuál, Part I – Central Authority Practice, s. xi.

¹⁶⁵ *Ibid.*, s. xii.

¹⁶⁶ Úmluva, čl. 7 písm. a).

¹⁶⁷ *Ibid.*, čl. 9.

¹⁶⁸ *Ibid.*, čl. 10.

¹⁶⁹ *Ibid.*, čl. 7 písm. f).

¹⁷⁰ Manuál, Part I – Central Authority Practice, s. xii.

¹⁷¹ *Ibid.*, s. xi, xiii.

by dle Manuálu k provádění Úmluvy měly ústřední orgány rozšiřovat povědomí veřejnosti o existenci Úmluvy a o důsledcích únosů dětí a tím napomáhat snižování počtu takových případů. Současně by měly hrát aktivní roli při vzdělávání lidí působících v právních profesích. V neposlední řadě Manuál zmiňuje také povinnosti ústředních orgánů při ochraně dětí před další újmou a významem učinění předběžných opatření na efektivní ochranu dětí i jejich rodičů-únosců.¹⁷²

Šesté zasedání Zvláštní komise

Na nezastupitelnou roli ústředních orgánů při zajišťování cílů Úmluvy poukázala také Zvláštní komise na svém zatím posledním Šestém zasedání.¹⁷³ Komunikace a spolupráce mezi ústředními orgány navzájem je pro správné fungování Úmluvy zcela zásadní. Zvláštní komise upozornila zejména na významnou úlohu ústředních orgánů při zjišťování místa pobytu dítěte v dožádaném státu, a to ve spolupráci s policií a dalšími vnitrostátními orgány. Dále zdůraznila význam urychleného jednání všech aktérů, zejména ústředních orgánů a rozhodujících soudních orgánů, při posuzování návrhu. Doporučila Stálé kanceláři, aby umožnila podávání standardizovaného formuláře Žádosti o navrácení¹⁷⁴ elektronickou cestou a smluvní státy vyzvala, aby poskytly Stálé kanceláři součinnost při vypracovávání překladů do úředních jazyků jednotlivých smluvních států.

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí

Ústřední orgán v České republice se nazývá Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, sídlo má v Brně.¹⁷⁵ Úřad byl zařízen zákonem o sociálně-právní ochraně dětí.¹⁷⁶ Úřad je jediným ústředním orgánem ve smyslu Úmluvy pro území České republiky. Zajišťuje přímou implementaci několika mezinárodních úmluv, mezi nimi i Haagské Úmluvy 1980. Kromě mezinárodních únosů dětí se Úřad zabývá také mezinárodními adopcemi, právem styku s dítětem a otázkou vymáhání výživného na dítě, vždy v případech s mezinárodním prvkem. Webové stránky Úřadu obsahují přehled základních informací

¹⁷² Manuál, Part I – Central Authority Practice, s. xvi.

¹⁷³ HCCH 6th Special Commission, Part I, para. 3.

¹⁷⁴ Žádost o navrácení neboli „Request for Return Model Form“.

¹⁷⁵ Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí (dále jen Úřad), sídlí na adrese: Šilingrovo náměstí 3/4, 602 00 Brno.

¹⁷⁶ ČR. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, § 3.

týkajících se agendy Úřadu.¹⁷⁷ Na Úřad se mohou obracet rodiče, jejichž dítě bylo uneseno do nebo z České republiky. V případě, že bylo dítě uneseno do zahraničí, může se opuštěný rodič obrátit přímo na ústřední orgán v daném státu. Seznam ústředních orgánů jednotlivých smluvních států lze nalézt na webových stránkách Haagské Konference.¹⁷⁸

Sekce týkající se mezinárodních únosů dětí¹⁷⁹ poskytuje základní informace o tom, co dělat, pokud bylo dítě uneseno do České republiky nebo naopak z České republiky do zahraničí. Dále je v sekci přehledně vysvětleno, jaké dokumenty je třeba si obstarat, pokud rodič hodlá s dítětem odjet na delší dobu do zahraničí, a kdy je vhodné řešit vzniklý konflikt mediací. V sekci Odkazy¹⁸⁰ pak rodiče mohou nalézt mnoho užitečných odkazů, zejména na relevantní vnitrostátní i mezinárodní právní předpisy, seznamy smluvních států daných mezinárodních úmluv a unijních dokumentů a odkazy na webové stránky českých i mezinárodních institucí. Obsah webových stránek je kromě českého jazyka kompletně přístupný i v anglickém a německém jazyce.

Celkově jsou webové stránky Úřadu velmi přehledné a uživatelsky přívětivé. Poskytují základní informace o aspektech mezinárodních únosů dětí i stručné a jasné návody, jak se v dané situaci zachovat a koho kontaktovat. Přehled informací co dělat, pokud se rodina s přeshraničním prvkem dostane do složité situace, poskytuje také informační leták „První pomoc pro mezinárodní rodiny v krizi“¹⁸¹, který je možné stáhnout z webových stránek Úřadu. Konzultační hodiny pro veřejnost se konají jednou týdně¹⁸², ovšem sekretariát s podatelnou¹⁸³ jsou otevřeny každý všední den a mimo úřední hodiny

¹⁷⁷ Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí [cit. 2014-03-08]. Dostupné z WWW: <<http://www.umpod.cz/>>.

¹⁷⁸ Hague Conference on Private International Law. *Hague Conference on Private International Law* [online]. The Hague: HCCH, 2014 [cit. 2013-12-07]. Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction, Authorities. Dostupné z WWW: <http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.authorities&cid=24>.

¹⁷⁹ Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí: *Mezinárodní únosy dětí* [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí [cit. 2014-03-08]. Dostupné z WWW: <<http://www.umpod.cz/unosy-deti/>>.

¹⁸⁰ Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí: *Odkazy* [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí [cit. 2014-03-08]. Dostupné z WWW: <<http://www.umpod.cz/odkazy/>>.

¹⁸¹ Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí: *První pomoc pro mezinárodní rodiny v krizi* [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí [cit. 2014-03-08]. Dostupné z WWW: <http://www.umpod.cz/fileadmin/user_upload/unosy/Mezinarodni_rodina_v_krizi.pdf>.

¹⁸² Každou středu od 9:00 do 17:00.

¹⁸³ Sekretariát s podatelnou: +420 542 215 522.

sekretariátu lze v naléhavých případech zavolat na krizovou linku¹⁸⁴. Návrh lze podat kromě písemné podoby též elektronicky, a to e-mailem¹⁸⁵ nebo do datové schránky¹⁸⁶.

2.4. Povinnost navrácení dítěte

Článek 12 Úmluvy stanoví, že pokud bylo dítě „protiprávně přemístěno nebo zadrženo podle článku 3 a v den zahájení řízení před soudním nebo správním orgánem smluvního státu, v němž dítě je, uplynulo období kratší jednoho roku ... nařídí příslušný orgán bezodkladné navrácení dítěte“.¹⁸⁷ Z uvedené formulace vyplývá, že soud či jiný příslušný orgán je povinen navrácení dítěte nařídít. Učinit tak nemusí pouze ve výjimečných případech, které jsou uvedeny zejména v článku 13 Úmluvy.¹⁸⁸ Dále je z článku 12 zřejmé, že soud musí postupovat „bezodkladně“, tzn. urychleně. Na co však článek 12 odpověď nedává, je otázka, kam, či případně ke komu, se má dítě navrátit.

Bylo by logické, kdyby dítě mělo být navraceno do státu jeho obvyklého pobytu, odkud bylo uneseno. To naznačuje i preambule Úmluvy.¹⁸⁹ Ovšem tato formulace se v samotném textu Úmluvy nevyskytuje. Jak uvádí Důvodová zpráva, je tomu tak zcela záměrně. Takové ustanovení by totiž způsobilo, že Úmluva by se stala příliš rigidní.¹⁹⁰ Typickým příkladem by bylo, pokud se rodič, který se dožadoval navrácení dítěte, ze země obvyklého pobytu dítěte odstěhoval. Dítě by tedy naprosto nesmyslně mělo být navraceno do země, kde již ani únosce, ani žadatel nepobývají. Taková situace by byla nepřipustná. Lowe naznačuje, že by tedy bylo možné chápat text článku 12 Úmluvy tak, že dítě má být navraceno přímo osobě, jejíž žádosti o navrácení dítěte bylo vyhověno.¹⁹¹ S tím ale nesouhlasí Beaumont, který argumentuje, že o osudu dítěte by pak rozhodoval soud ve státě, ke kterému dítě nemá vytvořeny žádné vazby. Navíc upozorňuje na paradoxní situaci, kterou by takové uspořádání zavádělo. Únosci by bylo znemožněno jednostranně rozhodnout o místě pobytu dítěte, zatímco „opuštěný“

¹⁸⁴ Krizová linka: +420 731 654 877. Na krizovou linku se lze dovolat v časech mezi 7:00 a 22:00, a to i o víkendech.

¹⁸⁵ E-mail: podatelna@umpod.cz.

¹⁸⁶ Datová schránka: ID 6zraazz.

¹⁸⁷ Úmluva, čl. 12.

¹⁸⁸ O výjimkách z povinnosti navrácení dítěte rozsáhle pojednává podkapitola 2.5. této práce.

¹⁸⁹ Úmluva, preambule: „Smluvní státy této Úmluvy...přejíce si...stanovit postupy k zajištění bezodkladného návratu [dětí] do státu jejich obvyklého bydliště... se za tímto účelem rozhodly uzavřít úmluvu...“.

¹⁹⁰ Důvodová zpráva, s. 459, para. 110.

¹⁹¹ LOWE, s. 288-9.

rodič-žadatel by tuto možnost jednostranného rozhodování měl.¹⁹² Východiskem z této složité situace by mohlo být kompromisní řešení. Tedy že dítě by zásadně mělo být navraceno do státu jeho obvyklého pobytu. Pokud by se v tomto státě již nenacházel žadatel, mohlo by být navraceno do země, kde se nachází žadatel, ale pouze pokud by mělo i k tomuto státu určité vazby.¹⁹³

Ovšem stejně jako Úmluva nestanoví, kam se má dítě navrátit, nestanoví ani, ke komu má být navraceno. Není pravidlem, že by dítě mělo být navraceno k žadateli. Naopak častokrát soudy rozhodují, že dítě sice má být navraceno do země svého obvyklého pobytu, ale že tam může zůstat v péči rodiče-únosce, pokud ten bude ochotný navrátit se spolu s dítětem. Toto uspořádání pak trvá až do doby, než soud v dožadujícím státě meritorně rozhodne o budoucím uspořádání vztahů dítěte s jeho rodiči.¹⁹⁴ Toto je významný posun v přístupu soudů členských států Úmluvy. Příčinu lze spatřovat ve skutečnosti, že v současné době jsou to většinou matky, které se dopouštějí mezinárodního únosu svých vlastních dětí. V letech 2010 až 2013 bylo z České republiky uneseno celkem 134 dětí. Z tohoto počtu bylo 88 dětí (tedy 65,7 %) do zahraničí uneseno matkou. Do České republiky bylo za dobu uvedených čtyř let uneseno 80 dětí. Celých 82,5 % z nich (66 dětí), bylo přitom uneseno jejich matkami. Zbýlé případy tvoří únosy otcem nebo jinou osobou (celkově pouze v 5 případech).¹⁹⁵

2.5. Výjimky z povinnosti navrácení dítěte

Případy, kdy nemusí být nařízen automaticky návrat dítěte, byly v době přípravy textu Úmluvy nejvíce diskutovaným tématem. Například Irská republika se snažila zahrnout do textu Úmluvy výjimku, která by dovolovala soudnímu orgánu odmítnout navrácení dítěte, pokud by to bylo v nejlepším zájmu dítěte.¹⁹⁶ Německo předložilo návrh, aby věkový limit dětí, na které se Úmluva bude vztahovat, byl snížen z plánovaných šestnácti na čtrnáct let, aby mohla být vypuštěna výjimka, že návrat

¹⁹² BEAUMONT, s. 31.

¹⁹³ *Ibid*, s. 32.

¹⁹⁴ *Ibid*, s. 32-3.

¹⁹⁵ Viz Příloha 1 této práce: Informace z Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí – počty dětí unesených z České republiky do zahraničí/ze zahraničí do České republiky. Údaje o osobě únosce Úřad eviduje teprve od roku 2010, proto nelze poskytnout dřívější data.

¹⁹⁶ BEAUMONT, s. 22.

dítěte nemusí být nařízen, pokud s ním dítě nesouhlasí.¹⁹⁷ Není nikterak překvapivé, že tato oblast byla delegáty jednotlivých členských zemí Konference velmi bedlivě sledována. Delegáti i tvůrci Úmluvy se totiž obávali, že Úmluva by mohla zcela pozbýt významu, pokud by výjimky z pravidla navrácení dítěte byly formulovány příliš široce.¹⁹⁸

Ačkoli Úmluva výslovně uvádí, že případy, kdy nemusí být nařízen návrat protiprávně přemístěného nebo zadržného dítěte, jsou uvedeny ve článku 13, takových výjimek najdeme v Úmluvě více. Jedna z nich je uvedena v článku 12, který stanoví, že pokud od okamžiku protiprávního přemístění nebo zadržení uplynula doba delší než jeden rok, návrat dítěte má být nařízen pouze v případě, že se dítě nesžilo se svým novým prostředím. Článek 13 pak upravuje největší skupinu výjimek, a to nejen pod svými písmeny a) a b), ale i ve větě druhé, která dává rozhodujícímu orgánu diskreční pravomoc nenařít návrat dítěte, pokud s ním dítě nesouhlasí. To se ovšem týká jen dětí, které podle Úmluvy dosáhly „*věku a stupně vyspělosti, v němž je vhodné přihlížet k [jejich] stanoviskům*“¹⁹⁹. Poslední výjimku pak uvádí článek 20, který stanoví, že návrat dítěte je možné odmítnout také v případě, kdy by to „*nedovolovaly základní zásady dožadovaného státu o ochraně lidských práv a základních svobod*“. Všemi těmito výjimkami se, v pořadí, v jakém se objevují v textu Úmluvy, blíže zabývají následující podkapitoly.

2.5.1. Článek 12 – sžití se s novým prostředím

Článek 12 věta druhá Úmluvy stanoví v pořadí první z případů, kdy příslušný orgán může rozhodnout, že ačkoli dítě bylo protiprávně přemístěno nebo zadrženo podle článku 3, nemusí být navraceno. Formulace věty druhé článku 12 je poměrně neobvyklá: „*Neprokáže-li se, že dítě se sžilo se svým novým prostředím, soudní nebo správní orgán nařídí navrácení dítěte, i když řízení začalo po uplynutí období jednoho roku uvedeného v [článku 12 větě první].*“ Toto ustanovení naznačuje, že lhůta jednoho roku nemá být aplikována striktně, ale že i po uplynutí doby jednoho roku ode dne, kdy dítě bylo protiprávně přemístěno nebo zadrženo, má být navraceno. K navrácení dojit

¹⁹⁷ BEAUMONT, s. 37.

¹⁹⁸ *Ibid.*, s. 22.

¹⁹⁹ Úmluva, čl. 13 věta druhá.

nemá, pouze pokud je prokázáno, že se dítě s novým prostředím sžilo. Členské státy Úmluvy se tímto snažily dostat svému přesvědčení, že „zájmy dětí [mají] prvořadou důležitost“, jak stojí v Preambuli k Úmluvě, a ustanovením článku 12 věty druhé se snaží zabránit tomu, aby byl život dítěte dále narušován.²⁰⁰

Definování pojmu „sžítí se s novým prostředím“

Kdy konkrétně se dá říci, že se dítě sžilo se svým novým prostředím, závisí na okolnostech každého jednotlivého případu. V rozsudku anglického Odvolacího soudu v případě *Re N*²⁰¹ se soud zabýval vysvětlením pojmu „nové prostředí“. Podle jeho výkladu nové prostředí zahrnuje místo bydliště, domov, školu, přátele a další osoby a aktivity v daném místě. Zdůraznil také, že novým prostředím nemá být sám o sobě chápán vztah s osobou, která dítě protiprávně přemístila či zadržela.²⁰² Nejedná se tedy o pouhé přizpůsobení se okolnímu prostředí, ale má být přítomen fyzický i emocionální vztah dítěte k danému prostředí a prokázána jeho integrace do něj.²⁰³

Děti útlého věku

Prokázat integraci dítěte do jeho okolního prostředí je problematické zejména u dětí útlého věku. Jak uvádí McELeavy²⁰⁴ v sekci databáze INCADAT – Analýza případů,²⁰⁵ výklad článku 12 odstavce druhého Úmluvy je jednotlivými smluvními státy v případech týkajících se malých dětí aplikován rozdílně. Například v Austrálii, Rakousku, Izraeli či Švýcarsku se soudy snaží na pojem „sžítí se s novým prostředím“ nazírat z úhlu pohledu malého dítěte, o jehož osudu rozhodují.²⁰⁶ Naopak více objektivní náhled na situaci se uplatňuje ve Spojených státech, kde soud kupříkladu rozhodl, že děti ve věku osmnáct měsíců a tři roky si nevytvořily významnější vazby

²⁰⁰ CROWLEY, Louise. *Family Law*. Dublin : Thomson Round Hall, 2013. s. 425 (dále citováno jako CROWLEY).

²⁰¹ VELKÁ BRITÁNIE. *Re N (Minors) (Abduction)* [1991] 1 FLR 413, s. 417-8.

²⁰² *Ibid.* (CROWLEY, s. 427).

²⁰³ CROWLEY, s. 427.

²⁰⁴ Profesor Peter McELeavy působí na University of Dundee ve Skotsku a zároveň je právním konzultantem databáze mezinárodních únosů dětí Haagské konference mezinárodního práva soukromého – INCADAT. Zaměřuje se především na evropské rodinné právo a problematiku mezinárodních únosů dětí. Je editorem odborného časopisu *International and Comparative Law Quarterly* a autorem i spoluautorem mnoha odborných publikací i článků o problematice mezinárodních únosů dětí.

²⁰⁵ INCADAT (International Child Abduction Database): Case Law Analysis [online]. Hague Conference on Private International Law [cit. 2014-02-03]. Dostupné z WWW: <<http://www.incadat.com/index.cfm?act=analysis.show&sl=3&lng=1>> (dále jen McELeavy, INCADAT: Case law analysis).

²⁰⁶ McELeavy, INCADAT: Case law analysis, Settlement of the child.

ke svému okolí, neboť se díky svému nízkému věku nezapojovaly do školních, náboženských ani jiných společenských aktivit, jako by tomu bylo u dětí vyššího věku.²⁰⁷

Únosce se s dítětem skrývá

V rozhodování soudů, zda mají odmítnout navrácení dítěte z důvodu jeho sžití se s novým prostředím, hraje významnou roli i to, zda se osoba, která dítě protiprávně přemístila nebo zadržela, s ním neskrývala nebo jinak úmyslně neprodlužovala dobu, po kterou protiprávní přemístění či zadržení trvá. Opět můžeme odkázat na judikaturu anglického Odvolacího soudu. Ten v případě *Cannon v. Cannon*²⁰⁸ uvedl, že ačkoli je samozřejmě zapotřebí rozhodovat každý případ podle jeho konkrétních okolností, pro rodiče, který se se svým dítětem skrývá, bude velmi složité dokázat, že se dítě sžilo se svým novým prostředím, a tím zabránit jeho navrácení.²⁰⁹ Tento výrok upozorňuje na důležitý aspekt výjimky z povinnosti navrácení dítěte, jak ji stanoví článek 12 věta druhá. A to sice že důkazní břemeno, že dítě je již nyní sžití se svým novým prostředím, leží na osobě, která dítě protiprávně přemístila nebo zadržela.²¹⁰ Ačkoli Úmluva výslovně nestanoví, na kom má ležet důkazní břemeno, toto pojetí koresponduje jak s Důvodovou zprávou Pérez-Very,²¹¹ tak i s celkovým smyslem ustanovení článku 12.

Diskrece soudů

V této souvislosti vyvstává otázka, zda pokud se prokáže, že se dítě sžilo se svým novým prostředím, již nemůže dojít k nařízení jeho návratu. Odpověď nám dává článek 18 Úmluvy.²¹² Ten výslovně stanoví, že „*ustanovení [článku 8 až 20 Úmluvy] neomezují pravomoc soudního nebo správního orgánu nařít návrat dítěte kdykoli*“.²¹³ Soudu tedy zůstává diskreční pravomoc rozhodnout, zda má být dítě navraceno, a to i pokud již uplynula lhůta jednoho roku od jeho protiprávního přemístění či zadržení, a i když bylo prokázáno, že se sžilo se svým novým prostředím. Zdá se

²⁰⁷ SPOJENÉ STÁTY AMERICKÉ. *David S. v. Zamira S.*, 151 Misc. 2d 630, 574 N.Y.S. 2d 429 (Fam. Ct. 1991).

²⁰⁸ VELKÁ BRITÁNIE. *Cannon v. Cannon* [2004] EWCA Civ 1330.

²⁰⁹ *Ibid*, para. 50 (CROWLEY, s. 428).

²¹⁰ IRSKÁ REPUBLIKA. *P v. B* [1999] 4 IR 185, s. 201 (CROWLEY, s. 431).

²¹¹ Důvodová zpráva, s. 459, para 109.

²¹² BEAUMONT, s. 204.

²¹³ Úmluva, čl. 18.

ovšem, že tato možnost by měla být spíše teoretického charakteru, než že by byla využívána v praxi.²¹⁴ V případě, že by soud navrácení dítěte nařídil i za těchto okolností, je totiž možné silně pochybovat o souladu takového rozhodnutí se zájmy dítěte, které mají mít podle preambule k Úmluvě prvořadou důležitost.

Tvorba textu Úmluvy

Na tomto místě je opět zajímavé podívat se na návrhy, které předcházely přijetí konečného textu Úmluvy. Přípravný text Úmluvy v článku 12 původně obsahoval lhůtu šestiměsíční. Pokud od doby únosu dítěte uplynulo méně než šest měsíců, měl soud zásadně nařídít neprodlený návrat dítěte. Dále návrh umožňoval, aby tato lhůta byla prodloužena o dalších šest měsíců, pokud se rodič-únosce s dítětem skrýval, přesněji řečeno pokud nebylo známo místo pobytu dítěte. Většina států se ale klonila k přijetí jednotného časového limitu, aby se zabránilo složitému dokazování, zda pobyt dítěte bylo možno zjistit či nikoli. Zatímco Američané se snažili, aby byla stanovená lhůta delší (návrh Spojených států amerických zněl osmnáct měsíců), Irové argumentovali, že dítě si obvykle silné vazby ke svému okolí vytvoří již dříve než za rok. Nakonec se delegáti shodli na dvanáctiměsíční lhůtě s tím, že návrat by mělo být možné nařídít i po uplynutí této doby. Těsnou většinou byl přijat text článku 12 odstavce druhého v dnešní podobě – tedy se zakotvenou roční lhůtou s tím, že návrat je možné nařídít i kdykoli poté.²¹⁵

S tímto ustanovením se těžko smiřovali někteří tvůrci původního textu Úmluvy, kteří uváděli, že takto široce pojatá povinnost navrátit unesené dítě je prakticky v rozporu s vlastním smyslem Úmluvy. Tím má být automatické navrácení dítěte okamžitě po jeho únosu.²¹⁶ Ke kritice současné podoby článku 12 odstavce druhého se připojují a to zejména s ohledem na, dle mého názoru, velmi dlouhou lhůtu, kterou pro dítě představuje dvanáct měsíců prožitých na novém místě. V první řadě je nutné zodpovědět otázku, nakolik jsou zájmy dítěte chráněny, pokud je opětovně vytrženo z prostředí, na které si již do určité míry zvyklo, a kde strávilo nezanedbatelnou část svého života.

²¹⁴ BEAUMONT, s. 209.

²¹⁵ *Ibid*, s. 203-4.

²¹⁶ ANTON, s. 549.

Jakkoli se Úmluvou smluvní státy snažily minimalizovat počet případů protiprávních únosů dětí, touto mezinárodní úpravou mají být děti chráněny,²¹⁷ nikoli traumatizovány.

2.5.2. Článek 13 odst. 1 písm. a) – souhlas či smíření se se situací

Článek 13 písm. a) obsahuje ve skutečnosti nikoli jednu, ale hned tři odlišné výjimky²¹⁸ z pravidla bezodkladného navrácení dítěte podle článku 12 odstavce prvního. Jsou to nevykonávání práva péče o dítě, souhlas s přemístěním či zadržením dítěte, nebo smíření se s touto skutečností.²¹⁹ Orgán, který rozhoduje o žádosti o navrácení dítěte, v těchto případech není povinen nařídít navrácení dítěte. Tato formulace již sama o sobě vyjadřuje diskreční pravomoc rozhodujícího orgánu. Soud či jiný správní orgán je tedy oprávněn dle svého uvážení rozhodnout, zda i za existence důvodu podle článku 13 písm. a) k navrácení dítěte má dojít či nikoli. V této podkapitole se budu postupně věnovat každé z jednotlivých tří výjimek podle článku 13 písm. a).

Nevykonávání práva péče o dítě

Důvodová zpráva Pérez-Very vysvětluje, že článek 13 písm. a) je aplikovatelný na situace, kdy „vznikají pochybnosti, zda došlo k protiprávnímu přemístění či zadržení dítěte“²²⁰, tedy k porušení výkonu práva péče o dítě, a to v důsledku předchozího či následného chování „opuštěného“²²¹ rodiče.²²² Pak vyvstává otázka, zda bylo přemístění či zadržení dítěte ve smyslu článku 3 Úmluvy protiprávní.²²³ Zejména první výjimka v článku 13 písm. a), tj. skutečné nevykonávání práva péče o dítě, je velmi úzce spojena s článkem 3 Úmluvy. Skutečnost, že osoba, která měla pečovat o dítě, své právo ve skutečnosti nevykonávala, je velmi složité prokázat. Zejména proto, že samotné svěření dítěte do každodenní péče jiné osoby nezbavuje rodiče práva péče o dítě. Naopak, i pokud rodič z jakéhokoli důvodu požádá jinou osobu, aby o dítě fakticky pečovala, vykonává tímto rozhodnutím své právo péče o toto dítě. Jak uvádí Lowe na britských, australských, amerických i švýcarských příkladech, není proto

²¹⁷ Úmluva, preambule.

²¹⁸ LOWE, s. 305.

²¹⁹ Úmluva, čl. 13 odst. 1 písm. a).

²²⁰ Důvodová zpráva, s. 460-1, para. 115.

²²¹ Pojem „opuštěná osoba“ je zde použit jako zkrácené označení „osoby, instituce či jiného orgánu, který měl právo péče o dítě bezprostředně před přemístěním nebo zadržením dítěte“.

²²² Důvodová zpráva, s. 460-1, para. 115.

²²³ Úmluva, čl. 3.

například možné dovodit, že rodič přestal vykonávat právo péče o dítě po dobu, kdy byl hospitalizován v nemocnici a o dítě se starali jeho příbuzní. Stejně tak vykonávala právo péče o dítě i matka, která jej svěřila do opatrování prarodičů dítěte. I podle českého práva mají rodiče možnost svěřit péči o dítě jiné osobě, aniž by toto rozhodnutí muselo mít dopad na trvání jejich rodičovské odpovědnosti.²²⁴ Případů, kdy soud odmítl nařídit navrácení dítěte z důvodu, že právo péče o dítě ve skutečnosti nebylo vykonáváno, je tedy naprosté minimum.

Souhlas s přemístěním či zadržením

Rozhodující orgán nemusí nařídit navrácení dítěte také v případě, kdy shledá, že osoba, které svědčí právo péče o dítě, s jeho přemístěním či zadržením souhlasila. Zdálo by se, že prokázání či vyvrácení existence souhlasu nebude v praxi nikterak obtížné. Avšak opak je pravdou. I zde vyvstává stejná otázka jako v předchozím odstavci, tedy zda je možné hovořit o protiprávním přemístění či zadržení, pokud s ním druhý rodič souhlasil. Zpočátku se soudy snažily zařadit otázku souhlasu pod článek 3 Úmluvy, tedy zabývat se jí v rámci zkoumání, zda bylo přemístění dítěte protiprávní. Jak ale uvádí McEleavy, postupem času se přístup soudů k této teoretické otázce víceméně sjednotil a nyní se již otázka existence souhlasu zkoumá jako jeden z možných důvodů nenařízení návratu dítěte podle článku 13 odst. 1 písm. a).²²⁵

Souhlas je možné odlišit od „smíření se“ v článku 13 písm. a) podle času, kdy k němu došlo. Zásadně souhlas předchází okamžiku protiprávního přemístění či zadržení dítěte, zatímco smíření s danou situací může nastat až následně.

Vyjádření souhlasu

Důležité je určit, k čemu konkrétně má souhlas směřovat a jak má být vyjádřen, aby jej bylo možno považovat za souhlas podle článku 13 odst. 1 písm. a). Lowe uvádí, že souhlas musí být dán k *trvalému* přemístění dítěte.²²⁶ S tímto názorem je ale možné

²²⁴ NOZ, § 881: „Péči o dítě a jeho ochranu, výkon jeho výchovy, popřípadě některých jejích stránek, nebo dohled nad dítětem mohou rodiče svěřit jiné osobě; dohoda rodičů s ní se nemusí dotknout trvání ani rozsahu rodičovské odpovědnosti.“

²²⁵ McELEAVY, INCADAT: Case law analysis, Classifying consent.

²²⁶ LOWE, s. 309 (zdůrazněno autorkou).

polemizovat. Například nizozemský soud v konkrétním případě²²⁷ rozhodl, že souhlas nemusí být dán k trvalému přemístění. Jediná otázka, kterou by měl podle názoru nizozemského soudu rozhodující orgán zkoumat, je ta, zda bylo přesvědčivě dokázáno, že souhlas byl dán.²²⁸ Je logické, že k dovození souhlasu s přemístěním dítěte nestačí, pokud opuštěný rodič souhlasil například pouze s odjezdem jeho potomka na prázdniny. Ovšem zda si rodič musí být vědom, že dává souhlas k trvalému pobytu, nebo k prokázání souhlasu pro účely článku 13 Úmluvy stačí, aby pouze souhlasil s pobytem dlouhodobým (například bez předem daného časového omezení), zůstává stále nevyřešenou otázkou. Jakousi zlatou střední cestu nabídl švýcarský nejvyšší soud,²²⁹ když rozhodl, že opuštěný rodič musí projevit souhlas „s dlouhodobou změnou místa pobytu dítěte“.²³⁰

Není možné se odvolávat na souhlas opuštěného rodiče, pokud byl dosažen lstí nebo učiněn pod nátlakem.²³¹ Souhlas tak nebyl dán například v případě, kdy matka dítěte získala souhlas otce s přemístěním dítěte do Anglie pod záminkou, že pokud bude otec souhlasit, dá jejich vztahu ještě šanci. Opomněla mu ovšem sdělit, že v Anglii již žije s jiným mužem.²³² Souhlas s trvalým přemístěním dítěte tedy musí být míněn vážně a určitě a nesmí být založen na nedorozumění nebo podvodném jednání druhého rodiče.²³³

Zda lze již jednou daný souhlas odvolat je další otázkou, se kterou se soudy smluvních států Úmluvy vypořádávaly. V britském případě *Re K*²³⁴ soud poprvé dovedl, že jednou daný, dostatečně promyšlený, souhlas již odvolat nelze. Složitější případ ale řešil australský soud v případě *Zenel v. Haddow*²³⁵. Zde se matka rozhodla odjet ze Skotska do Austrálie za otcem svého dítěte ve snaze obnovit jejich partnerský vztah. Po patnácti měsících ale svou snahu vzdala a i s dítětem odletěla zpět do Skotska. Soud

²²⁷ NIZOZEMSKO. De Directie Preventie, optredend voor haarzelf en namens F. (vader) en H. (de moeder) (14 juli 2000, ELRO-nummer: AA6532, Zaaknr.R99/167HR).

²²⁸ McELEAVY, INCADAT: Case law analysis, Establishing consent.

²²⁹ *Ibid.*

²³⁰ ŠVÝCARSKO. 5P.1999/2006/blb, Bundesgericht, II. Zivilabteilung (Tribunal Fédéral, 2ème Chambre Civile).

²³¹ LOWE, s. 309-10.

²³² VELKÁ BRITÁNIE. *T v. T (Abuction: Consent)* [1999] 2 FLR 912.

²³³ LOWE, s. 310.

²³⁴ VELKÁ BRITÁNIE. *Re K (Abduction: Consent)* [1997] 2 FLR 212.

²³⁵ AUSTRÁLIE. *Zenel v. Haddow* 1993 SC 612, 1993 SLT 975.

vzal za prokázané, že otec dítěte si byl vědom, že pokud se jejich vztah nepodaří obnovit, matka se s dítětem vrátí do své rodné země. Otázkou však zůstávalo, zda tato jejich původní dohoda platí i po uplynutí tak dlouhé doby. Austrálie se mezitím stala místem obvyklého pobytu dítěte. Soud prvního stupně sice uznal, že souhlas nelze dát na neurčitou dobu do budoucna, ale že v tomto případě by původní souhlas otce pozbyl významu teprve za situace, kdy by došlo k úplnému obnovení vztahu mezi rodiči. Odvolací soud, poněkud kontroverzně, většinou hlasů potvrdil rozhodnutí soudu prvního stupně a rozhodl, že otec souhlasil s přemístěním dítěte. Soud tímto rozhodnutím stanovil obecné pravidlo, že souhlas nemusí být dán současně s okamžikem přemístění dítěte, ale lze jej dát i do budoucna.²³⁶ Toto pravidlo bylo v následujících letech upřesněno.²³⁷ Souhlas s přemístěním dítěte lze dát do budoucna, ale nelze se na něj odvolávat, pokud se „*podstatně změnila okolnosti, za kterých byl souhlas dán*“.²³⁸

Dokazování souhlasu

Skutečnost, že druhý rodič s přemístěním dítěte souhlasil, má dokazovat ten, kdo dítě přemístil. Pro právní oblast common law je příznačné, že standard dokazování této skutečnosti není tak vysoký jako v trestních věcech, ale jako je obvyklé v civilních záležitostech. Je tedy nutné rozhodnout na základě pravděpodobnosti,²³⁹ nikoli nade vší pochybnost. Ovšem důkazy k prokázání takového tvrzení musí být jasné a přesvědčivé. Jak uvedl soudce v případě *Re C*²⁴⁰: „*Pokud si soud není jistý, pak výjimka podle článku 13 písm. a) neuspěla.*“

Otázkou ale zůstává, jak lze souhlas prokázat. Zatímco z počátku soudy striktně požadovaly písemný důkaz, že druhý rodič s přemístěním dítěte souhlasil, praxe od tohoto požadavku ustoupila.²⁴¹ Jak trefně poznamenal soudce Holman ve výše zmíněném případě *Re C*, článek 13 Úmluvy nepožaduje, aby byl souhlas dán písemně, a nelze ani rozumně očekávat, že rodiče by v případech, kdy se jejich vztah rozpadá,

²³⁶ LOWE, s. 311-312.

²³⁷ Například v případě VELKÁ BRITÁNIE. *Re L (Abduction: Future Consent)* [2007] EWHC 2181 (Fam).

²³⁸ McELEVY, INCADAT: Case law analysis, Prospective consent.

²³⁹ V anglické verzi „*on the balance of probabilities*“.

²⁴⁰ VELKÁ BRITÁNIE. *Re C (Abduction: Consent)* [1996] 1 FLR 414.

²⁴¹ McELEVY, INCADAT: Case law analysis, Establishing consent.

sepisovali ohledně svých dětí dohody.²⁴² Souhlas navíc nemusí být učiněn výslovně, ale lze jej dovodit také z jednání dané osoby. Jako příklad lze uvést další britský případ, kdy otec věděl, že matka se s dětmi hodlá přestěhovat z Řecka do Anglie natrvalo.²⁴³ V době, kdy se matka otevřeně připravovala k odjezdu, tomu nijak neoponoval. Dokonce se svěřil jednomu známému, že jeho žena může klidně kdykoli odjet, ale že on si myslí, že vše sama nezvládne a zase se vrátí. Britský soud z jednání otce dovodil, že s přemístěním dětí do Anglie souhlasil. Navíc upřesnil, že vyjádření souhlasu s přemístěním dítěte neznamena, že opuštěný rodič vyjadřuje svou spokojenost s takovým řešením. Výhrady rodiče ohledně přemístění dítěte se skutečností, zda byl souhlas dán či nikoli, nesouvisí.²⁴⁴

Smíření se s přemístěním či zadržením

Jak již bylo uvedeno výše, smíření se se skutečností, že dítě bylo přemístěno či zadrženo, se od souhlasu liší časově. Smíření tedy může nastat až poté, co k přemístění či zadržení došlo. V praxi je velmi složité dokázat, že se opuštěný rodič, který podá žádost o navrácení dítěte, s jeho přemístěním do jiného státu smířil. Případy, kdy soud odmítl nařídít navrácení dítěte výlučně z důvodu, že rodič, který podával žádost o jeho navrácení, se s přemístěním dítěte smířil, jsou známé zatím pouze čtyři.²⁴⁵ Jedním z nich je případ *W v. W*²⁴⁶, kdy matka odvezla svého čtyřletého syna z Austrálie, kde chlapec po celý jeho dosavadní život žil, do Anglie k jeho prarodičům. Od jejich odjezdu v srpnu 1991 až do ledna 1992 otec matku několikrát kontaktoval přes své právní zástupce, kteří matce zaslali několik dopisů. Následně ale své snahy vzdal, se svými právníky i matkou přestal komunikovat a až do června 1992 zůstal zcela pasivní. V létě toho roku ovšem podal žádost o navrácení dítěte k australskému ústřednímu orgánu. Britský soud navrácení chlapce do Austrálie odmítl s odůvodněním,

²⁴² VELKÁ BRITÁNIE. *Re C (Abduction: Consent)* [1996] 1 FLR 414, s. 418.

²⁴³ VELKÁ BRITÁNIE. *Re M (Abduction) (Consent: Acquiescence)* [1999] 1 FLR 171.

²⁴⁴ LOWE, s. 310-11.

²⁴⁵ Informace z databáze případů mezinárodních únosů dětí INCADAT. (INCADAT: Case Law Search [online]. Hague Conference on Private International Law [cit. 2014-01-07]. Dostupné z WWW: <<http://www.incadat.com/index.cfm?act=search.detailed&sl=2&lng=1>>.)

²⁴⁶ VELKÁ BRITÁNIE. *W v. W (Child Abduction: Acquiescence)* [1993] 2 FLR 211.

že otcova několikaměsíční pasivita značí, že se s nastalou situací smířil. Soud v tomto případě vzal ohled i na zájmy dítěte, zejména stabilitu prostředí, ve kterém vyrůstá.²⁴⁷

Vnitřní postoj poškozeného rodiče k přemístění dítěte

Britské soudy se dlouhou dobu snažily rozlišovat případy takzvaného aktivního a pasivního smíření se se situací, přičemž u pasivního smíření se braly v potaz také vlastní záměry a vnitřní postoje poškozeného rodiče. Tento přístup byl ale překonán v případě *Re H*²⁴⁸, kde soud upřesnil, jak by se mělo nahlížet na případy podle článku 13 odstavce 1 písm. a) Úmluvy, a snažil se dosáhnout zjednodušení této problematiky. Smíření se s přemístěním dítěte je podle tohoto výkladu otázkou čistě skutkovou. Soud by ji tedy měl rozhodovat na základě jemu předložených důkazů. Důkazní břemeno přitom leží na tom rodiči, který dítě přemístil či zadržel. Stejně jako v jiných případech dokazování, i zde soud bude přikládat větší váhu výslovným vyjádřením, písemným důkazům a k jednání poškozeného rodiče, než k pouhému tvrzení poškozeného rodiče o jeho vnitřním postoji k únosu dítěte. Pokud tedy výroky a jednání poškozeného rodiče jednoznačně vedly rodiče-únosce k přesvědčení, že druhá strana nebude požadovat neprodlené navrácení dítěte, soud by měl v takovém případě dovést, že poškozený rodič se s nastalou situací smířil.²⁴⁹

Za případy smíření se s nastalou situací ovšem logicky nelze považovat například snahy poškozeného rodiče o obnovení vztahu s druhým rodičem-únoscem ani snahy dosáhnout dobrovolného navrácení dítěte. Podobně pokud se poškozený rodič nejprve snažil zajistit navrácení dítěte za pomoci soudního řízení v původním státě obvyklého pobytu dítěte, není možné dovést jeho smíření se s přemístěním dítěte. Tak tomu bylo v případě *Re H*²⁵⁰, kde se otec, ortodoxní žid, nejprve obrátil na Beth Din, což je rabínský židovský soud.²⁵¹ Tento soud nejprve otci nepovolil obrátit se na britské soudy v Anglii, kam matka jejich tři malé děti unesla, ale snažil se předvolat matku k řízení před Beth Din v Izraeli. Teprve když matka na výzvy nereagovala, povolil tento orgán otci učinit jakékoli právní kroky, které bude považovat za nutné. Otec tedy podal

²⁴⁷ VELKÁ BRITÁNIE. *W v. W (Child Abduction: Acquiescence)* [1993] 2 FLR 211.

²⁴⁸ VELKÁ BRITÁNIE. *Re H (Minors) (Abduction: Acquiescence)* [1997] 1 FLR 872.

²⁴⁹ LOWE, s. 316-7.

²⁵⁰ VELKÁ BRITÁNIE. *Re H (Minors) (Abduction: Acquiescence)* [1997] 1 FLR 872.

²⁵¹ Beth Din je rabínský židovský soud, na který se musí obracet ortodoxní židé v otázkách týkajících se zejména rodinného práva.

žádost o navrácení dítěte podle Úmluvy, ale stalo se tak až po šesti měsících od odjezdu matky s dětmi do Velké Británie. Matka žádosti oponovala a namítala, že takto dlouhá doba značí, že se otec s přemístěním dětí smířil. Soud tedy zkoumal zejména otázku, zda tím, že se otec nejprve obrátil na rabínský soud, místo aby neprodleně podal žádost o navrácení dětí podle Úmluvy, nedošlo z otcovy strany ke smíření se s jejich odjezdem. Toto zdůvodnění bylo ale britským odvolacím soudem (House of Lords) zamítnuto a byl nařízen návrat dětí zpět do Izraele.²⁵² Rozhodnutí *Re H* se tak dotýká zejména významu *bezodkladnosti* návratu dětí podle ustanovení Úmluvy. Navíc poukazuje na obtížnost posuzování cizozemského práva. Jak uvádí Bailey-Harris, britské soudy si v daném případě nebyly jisté, jakou povahu z pohledu izraelského práva mají rabínské soudy – zda se jedná o soudní orgány s rozhodovacími pravomocemi, nebo spíše o jakési mediační či smířčí orgány, a jak tedy vnímat snahu otce upravit vztah s matkou a dětmi pomocí tohoto orgánu.²⁵³

Znalost Úmluvy

V souvislosti s článkem 13 odstavec 1 písm. a), zejména s problematikou „smíření se“ s přemístěním dítěte, souvisí také otázka, zda si poškozený rodič musí být vědom svých práv podle Úmluvy, aby ke smíření se s přemístěním dítěte podle díkce Úmluvy vůbec mohlo dojít. V minulosti se totiž řešilo několik případů, kdy si poškozený rodič na základě neúplné právní rady nebyl vědom existence Úmluvy a nemohl tedy ani uplatnit svá práva podle Úmluvy.

V konkrétním britském případě *Re S*²⁵⁴ nebyl otec svým právním zástupcem vůbec informován o možnosti podat žádost o navrácení dítěte podle Úmluvy. Jeho snahy domluvit se s matkou alespoň na kontaktu s dítětem a zaslání osobních věcí matce do země jejího nového pobytu tedy nebylo možné označit jako smíření se s nastalou situací. Nicméně poté, co se otec dozvěděl o možnosti podat žádost o navrácení dítěte podle Úmluvy a pravděpodobných důsledcích podání takové žádosti, dále pokračoval ve svých snahách upravit pouze styk s dítětem, namísto toho, aby se domáhal jeho bezodkladného navrácení. Soud tedy rozhodl, že toto jeho jednání poté, co se dozvěděl

²⁵² BAILEY-HARRIS, Rebecca. Acquiescence under the Hague Convention on International Child Abduction. *The Law Quarterly Review*. 1997, vol. 113, s. 530-1 (dále citováno jako BAILEY-HARRIS).

²⁵³ *Ibid*, s. 532-3. (zdůrazněno autorkou).

²⁵⁴ VELKÁ BRITÁNIE. *Re S (Abduction: Acquiescence)* [1998] 2 FLR 115.

o svých právech podle Úmluvy, ale bezodkladně je nezačal vykonávat, značí, že se s přemístěním dítěte smířil.²⁵⁵ Lze shrnout, že ačkoli je obecně známá zásada, že neznalost zákona neomlouvá, soudy se k těmto případům stavěly většinou shovívavě, zejména pokud neznalost vyplývala z poskytnutí neúplné právní rady poškozenému rodiči. Případů, kdy by si rodič nebyl vědom svých práv, ale ubývá. Jako jednu z příčin je možné označit rozsáhlou medializaci některých případů dětí unesených jejich rodičem²⁵⁶ a tím pádem širší povědomí veřejnosti o možnostech, jak danou situaci řešit, a kam se v takovém případě mohou obrátit s žádostí o pomoc.

2.5.3. Článek 13 odst. 1 písm. b) – vážné nebezpečí fyzické či duševní újmy

Zatímco výjimka v článku 13 písm. a) se zaměřuje na chování „poškozeného“ rodiče, článek 13 písm. b)²⁵⁷ obrací pozornost k zájmům uneseného dítěte. Jak upozorňuje Pérez-Vera v Důvodové zprávě, tento článek byl výsledkem křehkého kompromisu a výjimky v něm obsažené nemají být interpretovány široce.²⁵⁸ Formulace výjimek z pravidla bezodkladného navrácení dítěte byla bezesporu nejsložitějším úkolem, který stál před tvůrci textu Úmluvy. Ochrana zájmů dítěte musela být nastavena obezřetně, aby nedocházelo ke kolizi s vlastním smyslem Úmluvy. Tím je bezodkladné navrácení dítěte. Tato otázka byla velmi důležitá zejména pro ty státy, které měly ochranu dětí zakotvenou ústavně.²⁵⁹

Nakonec přijaté a nyní platné ustanovení článku 13 písm. b) obsahuje tři odlišné důvody pro odmítnutí navrácení dítěte. Tyto důvody se často prolínají, ale lze se na ně odvolávat i samostatně. Jsou to „*vážné nebezpečí vystavení fyzické újmy*“, „*vážné nebezpečí vystavení duševní újmy*“ a „*jinak nesnesitelná situace*“. Samotné znění tohoto článku bylo několikrát pozměňováno. Původně navrhované slovní spojení „*podstatné nebezpečí*“²⁶⁰ bylo nahrazeno slovy „*vážné nebezpečí*“²⁶¹, které mělo zdůraznit vysokou

²⁵⁵ LOWE, s. 317.

²⁵⁶ BAKEŠ a VONDRÁČKOVÁ, s. 28.

²⁵⁷ Úmluva, čl. 13 odst. 1 písm. b): „Bez ohledu na ustanovení předcházejícího článku není soudní nebo správní orgán dožádaného státu povinen naříditi navrácení dítěte, jestliže osoba, instituce nebo jiný orgán, který nesouhlasí s jeho navrácením, prokáže, že je vážné nebezpečí, že návrat by dítě vystavil fyzické nebo duševní újmy nebo je jinak dostal do nesnesitelné situace.“

²⁵⁸ Důvodová zpráva, s. 461, para. 116.

²⁵⁹ BEAUMONT, s. 135.

²⁶⁰ V anglickém znění „*substantial risk*“.

²⁶¹ V anglickém znění „*grave risk*“.

intenzitu nebezpečí, které dítěti může hrozit. Dovětek „*nebo je jinak dostal do nesnesitelné situace*“ do textu Úmluvy prosadila britská delegace, která poukazovala například na případy domácího násilí mezi rodiči, které by sice dítěti přímo nezpůsobilo fyzickou či duševní újmu, ale mohlo by jej dostat právě do jiné „*nesnesitelné situace*“.²⁶²

Výklad výjimek v článku 13 odst. 1 písm. b)

Jak uvádí Beaumont, velmi úzký výklad výjimek z pravidla bezodkladného návratu dítěte je naprostou nutností pro to, aby Úmluva vůbec mohla být funkčním nástrojem pro zabránění únosů dětí. Kdyby soudy musely detailně prozkoumávat merit věci, tedy kde leží nejlepší zájmy dítěte v daném případě, ztratil by se tím smysl Úmluvy. Ten velí, že dítě má být co nejdříve navraceno zpět do státu jeho obvyklého pobytu, neboť soud v tomto místě je nejlépe vybaven učinit takové rozhodnutí.²⁶³

Důkazní břemeno, tedy povinnost prokázat, že by mohl nastat některý z případů předestřených v článku 13 písm. b), leží na rodiči, který dítě ze státu jeho obvyklého pobytu unesl. Ačkoli na tento článek se rodiče-únosci odvolávají nejčastěji, když chtějí zabránit, aby soud nařídil navrácení dítěte, je to současně také nejstriktněji upravená výjimka ze všech, které jsou v Úmluvě obsaženy. Ukázkou velmi striktního výkladu tohoto ustanovení najdeme v rozhodnutí amerického Federálního odvolacího soudu ve známém případě *Friedrich v. Friedrich*²⁶⁴. Na tomto místě soud vyložil, že dle jeho názoru k „*vážnému nebezpečí újmy*“ může dojít jen ve dvou situacích. Zaprvé, pokud by dítěti v zemi jeho obvyklého pobytu hrozilo bezprostřední nebezpečí ještě před začátkem procesu o tom, komu má být dítě svěřeno do péče, například pokud v dané zemi zuří válka nebo probíhá hladomor. Nebo zadruhé, pokud by dítěti hrozilo vážné nebezpečí, že bude zneužíváno nebo zanedbáváno a stát jeho obvyklého pobytu mu není schopen nebo ochoten poskytnout adekvátní ochranu.²⁶⁵ Soudy v ostatních smluvních státech Úmluvy, například anglické, irské, kanadské, švýcarské, německé či české, výjimku v článku 13 písm. b) vykládají také striktně, ale nikoli až tak rigidně jako

²⁶² BEAUMONT, s. 136-7.

²⁶³ *Ibid*, s. 138.

²⁶⁴ SPOJENÉ STÁTY AMERICKÉ. *Friedrich v. Friedrich* 78 F 3d 1060 (6th Circuit 1996).

²⁶⁵ *Ibid*, s. 1069.

ji vyložil ve výše uvedeném případě americký Federální odvolací soud. Přesto je velmi složité při odvolávání se na tuto výjimku dosáhnout úspěchu.²⁶⁶

Vážné nebezpečí újmy

Je důležité si uvědomit, že slovo „vážné“ označuje *nebezpečí*, které skutečně hrozí, nikoli hrozící *újmu*. Existence tohoto nebezpečí se přitom posuzuje k okamžiku projednávání žádosti. Soud se zabývá otázkou, zda by vážné nebezpečí vzniku újmy hrozilo v příčinné souvislosti s navrácením dítěte. Přičemž na dobu po návratu je nahlíženo v krátkém časovém úseku, nikoli dlouhodobě. Nelze se tedy odvolávat na nějakou hypotetickou situaci, která by mohla vzniknout až v delším časovém období po navrácení dítěte. Jako příklad lze uvést, že neuspěla matka-únoskyně s námitkou, že navrácení dětí do Izraele by znamenalo vážné nebezpečí újmy pro její dvě děti, a to nejen z důvodu dlouhodobě nestabilní bezpečnostní situace v zemi, ale také proto, žeby obě děti po dovršení určitého věku byly nuceny po několik let sloužit v izraelské armádě.²⁶⁷ Jak uvádí Lowe, při posuzování existence vážného nebezpečí újmy v případě návratu dítěte by soud měl tuto situaci zvážit také v protikladu k nebezpečí újmy, které by dítěti hrozilo v případě, že k jeho navrácení nedojde.²⁶⁸

Fyzická nebo duševní újma

Nebezpečí vzniku fyzické újmy dítěti je méně často namítané, než možná duševní újma. Jak uvádí Beaumont, protože hrozící nebezpečí musí být vážné, návrat dítěte by měl být odmítnut až v těch případech, kdy by již bylo možné uvažovat i o trestně-právním postihu rodiče, který by své dítě fyzicky trestal či zneužíval. Každoročně se mnoho rodičů-únosců snaží zabránit navrácení dítěte tvrzením, že dítě bylo druhým rodičem sexuálně zneužíváno či že dítě či rodič-únosce byl obětí domácího násilí. Ovšem soud, který rozhoduje o navrácení dítěte, není povinen zkoumat, zda se tato tvrzení zakládají na pravdě. Soudnímu orgánu dožádaného státu přísluší pouze posoudit, zda v daném konkrétním případě existuje vážné nebezpečí újmy dítěti. Toto nebezpečí, jak již bylo uvedeno v předchozím odstavci, má vycházet ze skutečnosti návratu dítěte. Jako příklad

²⁶⁶ LOWE, s. 326-8.

²⁶⁷ VELKÁ BRITÁNIE. *Re S (Minors) (Child Abduction: Wrongful Removal)* [1994] Fam 70. (LOWE, s. 329).

²⁶⁸ LOWE, s. 329-30.

lze uvést případ *N v. N*²⁶⁹, kdy se otec domáhal navrácení svých dvou dcer do Austrálie, ale byl nařčen ze sexuálního zneužívání jedné z nich. Soud v daném případě rozhodl, že důvod pro odmítnutí navrácení dětí podle článku 13 písm. b) neexistuje, neboť nebezpečí újmy by dětem nehrozilo v přímé souvislosti s jejich návratem do Austrálie, ale v souvislosti s osobním stykem otce s dcerami, který by probíhal bez dohledu.²⁷⁰ Soud by v takovém případě měl vzít v potaz, zda dítěti – v případě navrácení – bude dožadujícím státem poskytnuta dostatečná ochrana před tvrzeným nebezpečím újmy. Dalším významným faktorem je ochota žadatele podřídit se určitým opatřením na ochranu dítěte.

Jinak nesnesitelná situace

Tento důvod pro nenavrácení dítěte byl vytvořen jako jakási sběrná kategorie. Pamatuje na případy, kdy by sice dítěti nehrozila vážná újma vzniku fyzické či duševní újmy, ale přesto by se dítě dostalo do situace, která je natolik závažná, že by v jeho zájmu mělo být navrácení odmítnuto. Beaumont jako příklad uvádí případy, kdy by navrácením dítěte došlo k oddělení plnorodých sourozenců nebo pokud by dítě mělo po návratu žít prakticky na ulici.²⁷¹ Naopak příkladem nesnesitelné situace není, pokud by došlo pouze ke snížení životní úrovně dítěte, například pokud by bylo spolu s rodičem odkázáno na sociální dávky ve státě obvyklého pobytu dítěte.²⁷² I určité skutečnosti ve státě obvyklého pobytu mohou představovat takové okolnosti, které by dítě dostaly do nesnesitelné situace. Například pokud by v dožadujícím státě existoval zákon, který by bez výjimky znemožňoval svěřením dítěte do péče osobě, která se dopustila jeho únosu.²⁷³ Tento příklad je ale pouze hypotetický, neboť žádný smluvní stát Úmluvy takový právní předpis nemá.

Podle zjištění autorky bylo vystavení dítěte jinak nesnesitelné situaci hlavním důvodem pro odmítnutí navrácení dítěte prozatím ve dvanácti případech.²⁷⁴ V další přibližně desítky případů byla tato výjimka úspěšně uplatněna spolu s dalším důvodem, nejčastěji

²⁶⁹ VELKÁ BRITÁNIE. *N v. N (Abduction: Article 13 Defence)* [1995] 1 FLR 107.

²⁷⁰ BEAUMONT, s. 143.

²⁷¹ *Ibid*, s. 152-3.

²⁷² VELKÁ BRITÁNIE. *Re M (Abduction: Undertakings)* [1995] 1 FLR 1021.

²⁷³ BEAUMONT, s. 154.

²⁷⁴ Informace z databáze mezinárodních únosů dětí INCADAT. (INCADAT: Case Law Search [online]. Hague Conference on Private International Law [cit. 2014-01-07]. Dostupné z WWW: <<http://www.incadat.com/index.cfm?act=search.detailed&sl=2&lng=1>>).

vážným nebezpečím vzniku fyzické či duševní újmy dítěti podle článku 13 písm. b). Okolností, ve které soudci v daných případech spatřovali vážné nebezpečí vzniku jinak nesnesitelné situace pro dítě, bylo zejména rozdělení sourozenců nebo případy domácího násilí mezi rodiči. Případy partnerského domácího násilí se blíže věnují poslední dva odstavce této podkapitoly.

Rodič-únosce se odmítá navrátit spolu s dítětem

Rodič-únosce se často snaží argumentovat duševní újmou, která by dítěti hrozila v případě, že by se do místa obvyklého pobytu vracelo bez rodiče, který jej unesl, nejčastěji tedy bez matky. Tento argument je potenciálně velmi silný, zejména u dětí útlého věku. Jak ovšem uvedla soudkyně Butler-Sloss v anglickém případě *C v. C*²⁷⁵, není možné, aby se matka odvolávala na potenciální újmu hrozící dítěti v situaci, kterou sama vytvořila. Je tedy nutné zkoumat újmu, která by dítěti hrozila ze samotného aktu jeho navrácení, nikoli ze skutečnosti, že jej matka do místa obvyklého pobytu odmítla doprovázet.²⁷⁶ Anglické soudy na tuto problematiku obecně nahlíží velmi striktně. Domnívají se, že je rodičovskou povinností rodiče-únosce doprovázet svého potomka při jeho návratu a tím minimalizovat nejistotu a obavy, kterým by jinak musel čelit.²⁷⁷ Nutno ale podotknout, že z daného pravidla existují výjimky. Například v případě *Re G*²⁷⁸ návrat dětí do Texasu nařízen nebyl, neboť soud uznal argument matky, která trpěla těžkými depresemi, že pokud by se musela navrátit s dětmi do Spojených států, mohlo by dojít k jejímu celkovému psychickému zhroucení. V takovém případě by děti byly vystaveny vážnému nebezpečí újmy, neboť zejména dvě nejmladší děti, kojenci, byly psychicky zcela závislé na matce.²⁷⁹ Děti by tedy byly vystaveny vážnému nebezpečí újmy v případě jejich návratu do Texasu, ať již by je matka doprovázela či nikoli.

Otázku, jak posuzovat újmu hrozící dítěti v případě, kdy jej rodič-únosce odmítne doprovázet do země obvyklého pobytu dítěte, řešily i české soudy, které na danou otázku nahlízejí poněkud odlišně. Nejdůležitější jsou v tomto ohledu dvě rozhodnutí

²⁷⁵ VELKÁ BRITÁNIE. *C v. C (Minor: Abduction: Rights of Custody)* [1989] 1 WLR 654.

²⁷⁶ *Ibid.*

²⁷⁷ BEAUMONT, s. 146.

²⁷⁸ VELKÁ BRITÁNIE. *Re G (Abduction: Psychological Harm)* [1995] 1 FLR 64.

²⁷⁹ BEAUMONT, s. 146-7.

Nejvyššího soudu České republiky. V případě sp. zn. 30 Cdo 34/2003²⁸⁰ Nejvyšší soud jakožto dovolací soud zrušil rozsudek odvolacího Krajského soudu v Plzni²⁸¹ a vrátil věc tomuto soudu k dalšímu řízení. V daném případě Krajský soud v Plzni rozhodl, že nezletilá má být navrácena k otci do Itálie, odkud ji odvezla její matka. Odvolací soud neshledal, že by matka prokázala existenci některého z důvodů uvedených v článku 13 písm. b) Úmluvy. Matka přitom soudu předložila zprávu psycholožky, že pobyt nezletilé v Itálii bez přítomnosti matky by pro dítě znamenal nadlimitní náročnou a traumatizující situaci, která by mohla vážně narušit psychický vývoj dítěte. Odvolací soud sice uznal, že návrat dítěte do Itálie bez matky by pro dítě mohl znamenat traumatizující stav, ale tento stav byl vytvořen matkou, která dceru odvezla z Itálie. Dále uvedl, že pokud by se dítě dlouhodobě nezdržovalo mimo místo svého obvyklého pobytu, nemohlo by být traumatizováno návratem. S tímto názorem se dovolací soud neztotožnil a vytkl odvolacímu soudu, že Úmluvu nesprávně aplikoval. Nevzal totiž v úvahu, že ve skutečnosti na základě dokazování byla dovozena možnost vzniku nepříznivých psychických následků pro nezletilou v případě jejího návratu do místa původního bydliště, namísto toho fakticky zdůraznil, kdo má na vzniku této situace vinu. Nejvyšší soud výslovně uvedl, že „*předpoklady obsažené v ustanovení čl. 13 písm. b) Úmluvy jsou vztaheny k výlučnému zájmu dítěte objektivně je vyvarovat fyzické nebo duševní újme nebo jinak nesnesitelné situaci*“²⁸².

Výše uvedený názor Nejvyšší soud zopakoval i v rozsudku přijatém o čtyři roky později.²⁸³ Zde výslovně stanovil, že „*důvody pro rozhodnutí soudu ... o navrácení nebo nenavrácení dítěte do místa jeho obvyklého bydliště uvedené v čl. 13 písm. b) Úmluvy lze posuzovat výhradně ve vztahu k dítěti a jeho zájmům, bez ohledu na to, zda by se do místa jeho obvyklého bydliště navracel i rodič, který je protiprávně přemístil...*“²⁸⁴ Nejvyšší soud se tímto rozhodnutím připojil k výkladu stanovenému britskými soudy, který se zdá být pro účely Úmluvy vhodnějším.

²⁸⁰ ČR. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. ledna 2003, sp. zn. 30 Cdo 34/2003.

²⁸¹ ČR. Rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 6. listopadu 2001, č. j. 13 Co 284/2001 – 163.

²⁸² ČR. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. ledna 2003, sp. zn. 30 Cdo 34/2003, Odůvodnění: odstavec 30.

²⁸³ ČR. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20. června 2007, sp. zn. 30 Cdo 474/2007.

²⁸⁴ *Ibid*, Odůvodnění: odstavec 23.

Domácí násilí

Dalším argumentem, kterým se rodiče-únosci často snaží přesvědčit soud, aby nenařídil návrat dítěte, je tvrzené domácí násilí mezi rodiči nebo i přímo vůči dítěti. V takových případech se dožádaný soud nezabývá přímo dokazováním existence domácího násilí, ale zásadní pro jeho rozhodování je, zda by dítěti v případě návratu byla poskytnuta dostatečná ochrana před takovým potenciálním násilím. Významnými faktory, které soud bere v potaz, jsou zejména opatření, kterým je žadatel ochoten se podvolit, a také schopnost dožadujícího státu poskytnout dítěti efektivní ochranu.²⁸⁵ Je ovšem samozřejmě nutné, aby soud vzal vždy v úvahu veškeré okolnosti daného případu. Jako příklad je možno uvést anglický případ *Re F*²⁸⁶. Zde otec požadoval navrácení svého čtyřletého syna zpět do Spojených států. Syn se otce bál, neboť v době, kdy jej matka odvezla ke svým rodičům do Walesu, byl otec vůči synovi násilnický a ponižoval ho, vyhazoval matku i s dítětem z domu a oběma hrozil, že je zabije. Chlapec měl noční můry, často se pomočoval a projevovalo se u něj agresivní chování. Chlapcovo chování se po příjezdu do Walesu zlepšilo a noční pomočování vymizelo. Když byl ovšem chlapec informován, že hrozí, že se bude muset vrátit domů do Colorada, noční můry i pomočování se u něj objevily znovu. V daném případě soud odmítl návrat dítěte do Spojených států, neboť hrozilo vážné nebezpečí psychické újmy, pokud by k jeho návratu opravdu došlo. Nicméně tento případ byl výjimečný a soudy, zejména anglické, irské, australské, kanadské, či americké, se stále zdráhají odmítnout návrat dítěte v případech tvrzeného domácího násilí. Podobně i v případech tvrzeného sexuálního zneužívání dítěte bude pro dožádaný soud rozhodující zejména skutečnost, zda jsou orgány dožadujícího státu schopny poskytnout dítěti adekvátní ochranu před hrozící újmou.²⁸⁷

Tento přístup je některými autory hlasitě kritizován. Například Kaye²⁸⁸ upozorňuje, že soudy dožádaných států přeceňují možnosti právních systémů chránit dítě a matku, kteří se navracejí. Dále kritizuje, že soudy ve snaze neohrozit smysl a fungování

²⁸⁵ LOWE, s. 335.

²⁸⁶ VELKÁ BRITÁNIE. *Re F (A Minor) (Abduction: Custody Rights Abroad)* [1995] Fam 224.

²⁸⁷ LOWE, s. 336-40.

²⁸⁸ KAYE, Miranda. The Hague Convention and the Flight from Domestic Violence: How Women and Children Are Being Returned by Coach and Four. *International Journal of Law, Politics and the Family*, 1999, vol. 13, s. 191-212 (dále citováno jako KAYE).

Úmluvy podceňují újmu, která je dětem působena tím, že musí být svědky domácího násilí.²⁸⁹ Tyto argumenty jsou jistě velmi silné a rozhodující orgány by proto měly každý jednotlivý případ velmi pečlivě posoudit. Zejména by neměly nařídít navrácení dítěte, pokud nejsou stoprocentně přesvědčeny, že ochrana, které se dítěti po jeho příjezdu dostane, bude efektivní, aby je chránila před možnou hrozcí újmu.

2.5.4. Článek 13 odst. 2 – nesouhlas dítěte s navrácením

Posledním důvodem pro odmítnutí nařízení navrácení dítěte je v článku 13 nesouhlas dítěte s jeho návratem. Konkrétně odstavec 2 stanoví, že rozhodující orgán „*může také odmítnout nařídít návrat dítěte, zjistí-li, že dítě nesouhlasí s návratem a dosáhlo věku a stupně vyspělosti, v němž je vhodné přihlížet k jeho stanoviskům*“²⁹⁰. Inkorporace tohoto článku do Úmluvy byla jednou z nejvíce problematických otázek při tvorbě textu Úmluvy.²⁹¹ Existovaly návrhy, aby byl věk dětí, na které se Úmluva vztahuje, snížen až na dvanáct let, a tento článek byl z textu Úmluvy zcela vypuštěn. Takové návrh ovšem nezískaly širší podporu delegátů.²⁹² Zařazení odstavce druhého do článku 13 vysvětluje Pérez-Vera v Důvodové zprávě tím, že by bylo nepřijatelné, aby dítě ve věku blížícím se hranici šestnácti let (Úmluva je aplikovatelná, jak již bylo uvedeno výše, pouze na unesené děti do dovršení šestnácti let věku) bylo navrženo proti své vůli.²⁹³

Zatímco britské soudy a soudy ve státech právního systému common law obecně aplikují tuto výjimku značně restriktivně, některé soudy kontinentálního právního systému, například německé, byly v minulosti naopak kritizovány za nadměrné užívání této výjimky pro rozhodnutí o odmítnutí navrácení dítěte.²⁹⁴ Panují zde obavy, že pokud by děti mohly „určovat“, zda bude žádost o jejich navrácení úspěšná či nikoli, došlo by tím fakticky k rozhodování o meritu věci, které náleží soudům ve státě obvyklého pobytu dítěte, a byl by tím ohrožen vlastní smysl Úmluvy. Proto je soudům ponechána široká diskrece i v případech, kdy je zjištěn nesouhlasný postoj dítěte k jeho návratu.

²⁸⁹ KAYE, s. 198 a násl.

²⁹⁰ Úmluva, čl. 13 odst. 2.

²⁹¹ BEAUMONT, s. 177.

²⁹² LOWE, s. 353.

²⁹³ Důvodová zpráva, s. 433, para. 30.

²⁹⁴ LOWE, s. 353.

S čím má dítě nesouhlasit

Prvním zásadním problémem při zjišťování, zda jsou naplněny požadavky stanovené v článku 13 odstavci 2, je otázka, s čím konkrétně má dítě nesouhlasit. Zda je nutné, aby nesouhlasilo s návratem do státu svého obvyklého pobytu, nebo zda postačuje nesouhlas s navrácením ke druhému rodiči v tomto státě. Vyřešení této otázky je velmi důležité, neboť soud v dožádaném státu nemá pravomoc rozhodovat o tom, kterému z rodičů má být dítě svěřeno do péče. To je úkol pro rozhodující orgány v místě obvyklého pobytu dítěte. Obecně je přijímán výklad, že pro úspěch výjimky podle článku 13 odstavce 2 má dítě projevovat nesouhlas s navrácením do země svého obvyklého pobytu.²⁹⁵ Nestačí tedy, pokud se dítě brání pouze navrácení k rodiči, který v dané zemi žije. Pro většinu dětí jsou ale tyto dvě otázky – tj. návrat do původní země nebo ke druhému rodiči – natolik spjaté, že mezi nimi nejsou schopny rozlišit.²⁹⁶ Jak uvádí Beaumont, i v případě, že dítě přímo nerozlišuje mezi navrácením do dané země nebo k určitému rodiči, musí jeho nesouhlas být něčím více než pouhým vyjádřením preferencí, se kterým z rodičů by dítě chtělo žít.²⁹⁷

Existence povinnosti zjistit názor dítěte

Další otázkou, která je spjatá s výše uvedenou problematikou, je, zda má soud povinnost zjišťovat názor dítěte na jeho navrácení. Dříve byl přijímán názor, že námitku, že dítě s navrácením nesouhlasí, má předkládat rodič-únosce, stejně jako ve všech ostatních případech výjimek z navrácení dítěte.²⁹⁸ Tento předpoklad se ovšem změnil vstupem Úmluvy o právech dítěte OSN²⁹⁹ v platnost. V současné době je Úmluva o právech dítěte se 191 smluvními státy jedním z nejrozšířenějších mezinárodních právních dokumentů vůbec. V souvislosti s článkem 13 Haagské Úmluvy je významný zejména článek 12 Úmluvy o právech dítěte. Ten stanoví, že dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, má být zabezpečeno právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se ho dotýkají. Těmto

²⁹⁵ BEAUMONT, s. 188-9.

²⁹⁶ LOWE, s. 355.

²⁹⁷ BEAUMONT, s. 189.

²⁹⁸ *Ibid*, s. 181.

²⁹⁹ Úmluva o právech dítěte, ze dne 20. listopadu 1989, vyhlášená sdělením federálního Ministerstva zahraničních věcí pod č. 104/1991 Sb., ve znění protokolů a pozdějších změn (dále jen Úmluva o právech dítěte nebo ÚPD).

názorům má být věnována patřičná pozornost odpovídající věku a úrovni dítěte.³⁰⁰ Odstavec 2 článku 12 Úmluvy o právech dítěte pak uvádí soudní řízení jako příklad záležitosti, která se dítěte dotýká a ve které má být dítě vyslyšeno. Ačkoli tedy Haagská Úmluva neobsahuje výslovný požadavek, že má být zjišťován názor dítěte na jeho navrácení, měly by smluvní státy Haagské Úmluvy, které jsou zároveň smluvními státy Úmluvy o právech dítěte,³⁰¹ vyslechnout názor každého dítěte, které je schopno své vlastní názory formulovat. Názor dítěte by měl soud dožádaného státu zajímat zejména proto, aby určil, zda dítě neprojevuje nesouhlas s navrácením do země obvyklého pobytu a zda by neměla být aplikována výjimka z povinnosti navrácení uvedená v článku 13 odstavci 2.³⁰² Soud přitom nemusí dítě předvolávat a vyslyšet jej přímo, ale názor dítěte lze zjistit také nepřímou, například prostřednictvím znaleckého posudku expertů z oblasti dětské psychologie či pohovorem s odborným sociálním pracovníkem.

Rozhodnutí Ústavního soudu České republiky

České soudy se s otázkou, zda a kdy je nutné v řízení o navrácení zjišťovat názor samotného dítěte, zabývaly také. Nejvýznamnější je v tomto ohledu bezesporu náleží Ústavního soudu ze dne 7. prosince 2000, sp. zn. III. ÚS 440/2000³⁰³. V tomto případě se jednalo o osmiletou Karolinu, kterou její matka odvezla z Izraele, kde posledních osm let rodina žila, do České republiky. Poté, co odvolací Krajský soud v Hradci Králové nařídil navrácení dítěte do Izraele, podala matka proti tomuto rozsudku ústavní stížnost. Matka argumentovala, že je rozhodnutí obecných soudů protiústavní, neboť ji nutí, aby k zachování svého práva na výchovu dcery proti své vůli opustila Českou republiku. Dále uváděla, že skutková zjištění obecných soudů byla neúplná, neboť soudy odmítaly přistoupit k výsledku nezletilé a znaleckým posudkem znalce z oboru psychologie, který matka předložila, se nezabývaly.

Ústavní soud ve svém rozhodnutí připomněl, že právo na péči a výchovu dětí podle článku 32 Listiny základních práv a svobod náleží oběma rodičům, aniž by kterémukoli

³⁰⁰ Úmluva o právech dítěte, čl. 12 odstavec 1.

³⁰¹ Smluvními státy Úmluvy o právech dítěte jsou všechny státy, které jsou smluvními státy Haagské Úmluvy 1980, kromě Spojených států amerických.

³⁰² LOWE, s. 357-8.

³⁰³ ČR. Nález Ústavního soudu ze dne 7. prosince 2000, sp. zn. III. ÚS 440/2000 (K přemístění dítěte mimo obvyklé bydliště z hlediska Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí).

byla dána přednost. Tvrzení stěžovatelky Ústavní soud odmítl, neboť daný článek Listiny základních práv a svobod se dle jeho názoru posuzované materie nikterak nedotýkal. Přesto však (ale z jiných důvodů) Ústavní soud stížnost shledal důvodnou. Obecným soudům vytýkal neprovedení některých důkazů, které rodiče nezletilé navrhovali. Zejména šlo o dopisy zaslané Karolininým otcem její matce, znalecký posudek a výslech nezletilé. Ústavní soud tedy dospěl k přesvědčení, že závěry odvolacího soudu byly předčasné a nedůvodné a skutková zjištění obecných soudů byla neúplná. Ústavní soud zdůraznil, že ochrana zájmů a práv nezletilé vyžaduje, aby byly rozhodující okolnosti co nejlépe objasněny. Konkrétně uvedl: *„Jestliže je dětem obecně zaručena ochrana nejen zákonná ... ale nadto také ochrana ústavní ..., je nutno tyto zákonné a ústavní garance při jejich aplikaci v konkrétní věci podložit co nejpečlivěji zjištěným skutkovým stavem a stejně pečlivě z něj odvozeným právním posouzením; z hlediska aplikace Úmluvy (jejího čl. 13) to znamená, že eliminující důvody návratu dítěte do místa bydliště otce (čl. 3 Úmluvy) musí být zjištěny a objasněny natolik dostatečně, aby hrozba vážného nebezpečí fyzické nebo duševní újmy, příp. nesnesitelná situace z přikázaného návratu byly s co nejvyšší mírou pravděpodobnosti vyloučeny...“³⁰⁴*. Ústavní soud tedy v daném případě rozhodnutí obecných soudů zrušil a nařídil jim, aby v následném řízení provedly důkazy, které rodiče nezletilé navrhovali. Toto rozhodnutí Ústavního soudu je významné, neboť zdůrazňuje důležitost pečlivého zjištění skutkového stavu obecnými soudy při rozhodováních týkajících se nezletilých dětí, včetně zjištění názoru dítěte na jeho navrácení.

Věk a stupeň vyspělosti dítěte

Pokud je tedy vyvozen závěr, že soud by měl zkoumat názor dítěte a tomuto názoru věnovat patřičnou pozornost odpovídající věku a úrovni dítěte, je nutné určit, v jakých případech (od jakého věku) je již nutné k názorům dítěte přikládat takovou váhu, že by tento názor mohl zabránit jeho navrácení. Zajímavé je, že při sjednávání textu Úmluvy se delegáti rozhodli nestanovit minimální věkový limit, od kterého má být nesouhlas dítěte s navrácením brán v potaz. Namísto toho byla zvolena obecnější formulace *„dosažení věku a stupně vyspělosti, v němž je vhodné přihlížet ke stanoviskům*

³⁰⁴ ČR. Nález Ústavního soudu ze dne 7. prosince 2000, sp. zn. III. ÚS 440/2000, Odůvodnění.

dítěte“. Na jednu stranu je tato formulace vítaná, neboť soudy neschvátuje, ale naopak jim umožňuje vzít v úvahu okolnosti daného případu a osobnost konkrétního dítěte. Na druhou stranu kritici tohoto přístupu poukazují na skutečnost, že zkoumáním stupně vyspělosti dítěte a jeho názoru na navrácení dochází k velkým časovým prodlevám a soudy dožadované státy zabředávají do zkoumání meritů věci, spíše než aby urychleně rozhodly v otázce bezodkladného navrácení dítěte. Jak ale trefně uvádí Beaumont, není přeci možné, aby právo dítěte být slyšeno v řízení, které se ho týká, bylo opomíjeno pouze proto, že zkoumání jeho názoru samotné řízení časově prodlouží.³⁰⁵

Soud má tedy ve vztahu k článku 13 odstavci 2 zkoumat dvě základní věci. Zaprvé, zda dítě nesouhlasí se svým navrácením. A zadruhé, pokud projevilo nesouhlas, zda dosáhlo takového věku a stupně vyspělosti, v němž by mělo být k jeho stanoviskům přihlíženo. V souvislosti se zjišťováním, zda dítě nesouhlasí s návratem, je nutné zkoumat zejména sílu takového nesouhlasu a jeho důvody. V britském případě *Re T*³⁰⁶ byly definovány konkrétní otázky, kterým by se soud měl v této souvislosti věnovat. Konkrétně je nutné zjistit, jak si dítě představuje svou budoucnost – zda je schopné posoudit, co je v jeho zájmu, zda jeho představy odpovídají realitě, a konečně jestli jeho názory nejsou do značné míry ovlivněny jednáním jiných osob (zejména rodiče-únosce) či zda na něj tyto osoby nevytvářejí tlak, aby tvrdilo určité skutečnosti.³⁰⁷

Při zjišťování stupně vyspělosti dítěte si soudy na pomoc nejčastěji berou odborníky z oblasti dětské klinické psychologie. Ti jsou schopni na základě interakce s dítětem určit jeho intelektové, sociální a emoční schopnosti a v rámci znaleckého posudku soudu odpovědět na otázky týkající se celkové úrovně vyspělosti dítěte. Co se týká otázky věku, soudy se obecně zdráhají založit rozhodnutí o odmítnutí navrácení dítěte na názoru dítěte mladšího jedenácti let.³⁰⁸ Lowe tento poznatek dokládá výsledky statistického šetření mezi členskými státy Úmluvy z roku 1999, kdy bylo zjištěno, že pouze ve dvou případech došlo k odmítnutí navrácení dětí mladších deseti let výhradně z důvodu jejich nesouhlasu podle článku 13 odstavce 2.³⁰⁹ Nejmladšími dětmi,

³⁰⁵ BEAUMONT, s. 182.

³⁰⁶ VELKÁ BRITÁNIE. *Re T (Abduction: Child's Objections to Return)* [2000] 2 FLR 192.

³⁰⁷ *Ibid.*, s. 204.

³⁰⁸ LOWE, s. 362.

³⁰⁹ *Ibid.*

jejichž nesouhlas s návratem vedl k rozhodnutí o odmítnutí jejich navrácení, byli osmiletá dívka a její sedmiletý bratr v britském případě *B v. K*³¹⁰.

Diskrece soudů

Na tomto místě je nutné upozornit mimo jiné i na formulaci výjimky stanovené v článku 13 odstavci 2, a to že soudní či správní orgán *může* odmítnout nařídít návrat dítěte, pokud zjistí, že dítě s návratem nesouhlasí.³¹¹ To znamená, že i v případě, kdy je zjištěno, že dítě nesouhlasí s navrácením a dosáhlo dostatečného věku i stupně vyspělosti, aby byla jeho stanoviskům přikládána dostatečná váha, disponuje soud diskreční pravomocí rozhodnout, zda návrat dítěte nakonec nařídí či nikoli. Jak uvádí Garbolino, který se zabývá otázkou uplatňování Úmluvy na území Spojených států amerických, nesouhlas dítěte s navrácením nedosahuje síly „veta“, ale soudu stále zůstává možnost posoudit tento názor dítěte v souvislosti s ostatními okolnostmi případu.³¹² Obecně řečeno je při řešení každého případu nutné hledat rovnováhu mezi respektem pro právo dětí být slyšeno a ustanoveními Úmluvy, jejímž smyslem je bezodkladné navrácení dítěte.³¹³

2.5.5. Článek 20 – základní zásady dožádaného státu

Článek 20 uvádí, že návrat dítěte může rozhodující orgán odmítnout nařídít, pokud by to „*nedovolovaly základní zásady dožádaného státu o ochraně lidských práv a základních svobod*“. Dnes můžeme tuto výjimku považovat z hlediska počtu případů, ve kterých se článek 20 Úmluvy uplatní, za nejméně významnou. Její zařazení do Úmluvy ale v době vzniku Úmluvy provázely velké rozpory mezi jednotlivými členskými státy Haagské Konference.³¹⁴ Mnoho haagských úmluv mělo tradičně ve svém textu obsaženou klauzuli o „veřejném pořádku“. Ta smluvním státům umožňovala odmítnout aplikovat určité ustanovení dané úmluvy, pokud by jeho aplikace byla v rozporu s veřejným pořádkem.

³¹⁰ VELKÁ BRITÁNIE. *B v. K (Child Abduction)* [1993] 1 FCR 382.

³¹¹ Úmluva, čl. 13 odst. 2 (zdůrazněno autorkou).

³¹² GARBOLINO, James. *International Child Custody Cases: Handling Hague Convention Cases in US Courts*, 3. ed. Reno, NV: National Judicial College, 2000. 273 s (LOWE, s. 368-9).

³¹³ BEAUMONT, s. 201.

³¹⁴ *Ibid*, s. 172.

Tvorba textu článku 20 Úmluvy

Po dlouhém jednání se delegáti jednotlivých členských zemí Haagské konference nejprve těsnou většinou shodli na úzeji pojaté klauzuli. Ta stanovila, že smluvní stát může odmítnout navrátit dítě v případě, kdy by to bylo zjevně neslučitelné se základními principy rodinného práva dožádaného státu. Po dalších týdnech jednání se ovšem státy shodly na ještě restriktivnější klauzuli, kterou prosadily do konečného textu Úmluvy.³¹⁵ Dnes tedy článek 20 Úmluvy stanoví, že smluvní stát je oprávněn odmítnout navrácení dítěte v případě, kdy by se takové jednání přičilo základním zásadám dožádaného státu chránícím lidská práva a základní svobody.³¹⁶

Příklady výjimek podle článku 20 Úmluvy

Jak již bylo uvedeno výše, článek 20 je z pohledu počtu případů, které na něj odkazují, jen okrajového významu. Od článku 13 odstavce 2 písm. a) jej odlišuje zejména jeho striktně právní povaha, zatímco článek 13 má být vykládán na základě skutkového stavu. V současné době by bylo možné článku 20 využít například pro odmítnutí navrácení dítěte, kterému byl v dožádaném státu přiznán status uprchlíka. V souvislosti s rozšiřováním počtu smluvních států Úmluvy je možné uvažovat o postupném rozšířeném využívání výjimky stanovené v článku 20. Jak uvádí Beaumont, bylo by tomu tak v případě, kdy by v dožadujícím státě existovaly zákony či se vykonávaly praktiky, které by v západních demokraciích byly považovány za nepřijatelné.³¹⁷

Domácí násilí mezi rodiči dětí

V posledních letech se objevuje také snaha zařadit pod dikci článku 20 Úmluvy také případy domácího partnerského násilí, tedy případy kdy zejména matka s dětmi uprchla před jejich otcem do jiného státu. Případ, kdy soud ve svém rozhodnutí odmítl nařídít návrat dětí z důvodu domácího násilí mezi jejich rodiči, existuje dle dostupných informací³¹⁸ zatím pouze jeden.³¹⁹ Britský soud zde rozhodl, že právo matky

³¹⁵ BEAUMONT, s. 23.

³¹⁶ Úmluva, čl. 20.

³¹⁷ Beaumont jako příklad uvádí provádění obřízky u dívek či bránění přístupu ke vzdělávání určitým skupinám obyvatel, například rovněž dívkám. (BEAUMONT, s. 176).

³¹⁸ Informace z databáze mezinárodních únosů dětí INCADAT. (INCADAT: *Case Law Search* [online]. Hague Conference on Private International Law [cit. 2014-01-07]. Dostupné z WWW: <<http://www.incadat.com/index.cfm?act=search.detailed&sl=2&lng=1>>).

³¹⁹ VELKÁ BRITÁNIE. *D.T. v. L.B.T.* [2010] EWHC 3177 (Fam.).

na respektování jejího rodinného života by v případě, kdy by byla nucena se s dětmi (které byly velmi útlého věku) navrátit do Itálie, bylo porušeno. Soud ale ani v tomto případě nezaložil své rozhodnutí pouze na důvodu článku 20, ale rozhodl, že navrácením by mohlo dojít k vážnému nebezpečí vzniku újmy dětem podle článku 13 odstavce 1 písm. b). Výjimka zakotvená v článku 20 Úmluvy tedy ještě v žádném z případů netvořila samostatný důvod pro odmítnutí navrácení dítěte, ale vždy sloužila pouze jako podpůrný argument.

Článek 20 v judikatuře Nejvyššího soudu ČR

Dle mých zjištění se české soudy ustanovením článku 20 Úmluvy zabývaly zatím jen v jednom případě. Nejvyšší soud³²⁰ v daném případě zamítl dovolání otce proti rozsudku Krajského soudu v Brně³²¹, který rozhodl, že návrat nezletilého do Spojených států amerických se zamítá. Z odborných lékařských vyšetření totiž vyšlo najevo, že chlapec trpí autismem a vzhledem k jeho poruše je extrémně fixovaný na matku. Jakékoli narušení tohoto vztahu by dítěti přivodilo traumata, jejichž rozsah je těžko určitelný. V případě přemístění by mohlo dojít k vážné duševní újmě, která by vedla k psychickému regresu a případně až k ukončení rozvoje řeči. Soud tedy na základě znaleckého posudku shledal, že v tomto případě existuje vážné nebezpečí, že by případný návrat chlapce vystavil vážné duševní újmě, a s odkazem na článek 13 odstavce 2 písm. b) Úmluvy návrh na jeho navrácení do Spojených států amerických zamítl. Nad rámec svého rozhodování podle článku 13 odvolací soud vyslovil názor, že „navrácení nezletilého by bylo kontraindikováno i z hlediska článku 20 Úmluvy, neboť to nedovolují základní zásady požadované státem o ochraně lidských práv a základních svobod, [konkrétně] Deklarace práv duševně postižených přijatá Valným shromážděním OSN“.³²² Z judikatury Nejvyššího soudu ČR v oblasti mezinárodních únosů dětí je toto jediný známý příklad, kdy se soud při svém rozhodování o navrácení dítěte opřel i o ustanovení článku 20 Úmluvy.

³²⁰ ČR. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. února 2007 ve věci sp. zn. 30 Cdo 3425/2006.

³²¹ ČR. Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 29. června 2006, ve věci č. j. 20 Co 511/2005 – 672.

³²² ČR. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. února 2007 ve věci sp. zn. 30 Cdo 3425/2006, Odůvodnění, odstavec třetí.

3. Nařízení Brusel II bis

3.1. Působnost

Nařízení Brusel II bis, jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách, je pro členské státy Evropské unie závazné a je přímo použitelné³²³ na případy únosů dětí mezi členskými státy Unie (kromě Dánska), a to na řízení zahájená po 1. březnu 2005.³²⁴ Článek 60 písm. e) Nařízení výslovně stanoví, že Nařízení má ve věcech, které jsou Nařízením upraveny, přednost před Úmluvou.³²⁵ Praktická příručka pro používání nového nařízení Brusel II bis³²⁶, vydaná Evropskou Komisí, vysvětluje, že Úmluva je mezi členskými státy Unie nadále používána, ale její použití je doplněno o ustanovení Nařízení.³²⁷ O působnosti Nařízení Brusel II bis a jeho vztahu k Haagské Úmluvě 1980 pojednává blíže kapitola 1.3 *Aplikace jednotlivých právních nástrojů*. Tato kapitola se zaměřuje především na nastínění hlavních rozdílů mezi aplikací Nařízení mezi členskými státy Unie oproti použití Úmluvy. Na úvod je ještě nutno dodat důležitou skutečnost, a to že Nařízení Brusel II bis se, na rozdíl od svého předchůdce – nařízení Brusel II³²⁸ – vztahuje na otázky rodičovské zodpovědnosti ke všem dětem, nikoli jen k dětem obou manželů (jak uvádělo dříve platné nařízení).³²⁹

3.2. Rozdíly oproti Haagské Úmluvě 1980

Pojmy

Většina konceptů v Nařízení se pojmově i obsahově shoduje s pojmy použitými v Úmluvě. Některé rozdíly zde však existují. Jednou z odlišností je jiné pojmové vymezení únosu dítěte. Zatímco Úmluva jako únos označuje „protiprávní přemístění

³²³ Nařízení, čl. 72.

³²⁴ PAUKNEROVÁ, EMPS, s. 130-1.

³²⁵ Nařízení, čl. 60 písm. e).

³²⁶ European Commission. *Praktická příručka pro používání nového nařízení Brusel II* [online]. Brusel: European Commission Directorate-General for Justice, říjen 2005 [cit. 2014-03-16]. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/guide_new_brussels_ii_cs.pdf> (dále citováno jako Praktická příručka).

³²⁷ *Ibid*, s. 37.

³²⁸ Nařízení Rady (ES) č. 1347/2000 ze dne 29. května 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti obou manželů k dětem.

³²⁹ LOWE, Nigel; EVERALL, Mark; NICHOLLS, Michael. *The New Brussels II Regulation: A Supplement to International Movement of Children*. 1. ed. Bristol: Family Law, 2005, s. 25 (dále citováno jako LOWE, Supplement).

či *zadržení dítěte*“, Nařízení v českém překladu používá pojmu „*neoprávněné odebrání nebo zadržení dítěte*“.³³⁰ V anglické verzi obou textů je ale užito stejného pojmu „*wrongful removal and retention*“.

Příslušnost soudů

Příslušnost k vydání rozhodnutí v otázce práva péče o dítě si ponechávají soudy dožadujícího státu, který je v Praktické příručce přílehlavě označován jako „členský stát původu“.³³¹

Žádost o navrácení dítěte

Poté, co dožádaný členský stát obdrží od státu původu dítěte žádost o jeho navrácení, postupuje podle Úmluvy, jejíž pravidla doplní o ustanovení Nařízení, konkrétně o článek 11 odstavec první až pátý. Soud tedy nejprve musí posoudit, zda došlo k „*neoprávněnému odebrání nebo zadržení dítěte*“, tedy k únosu, a to *ve smyslu Nařízení*.³³² Tato formulace, kterou uvádí Praktická příručka, vede k zamyšlení, zda má být tedy únos dítěte, tak jak je definován v článku 2 odst. 11 Nařízení, chápán stejně jako únos dítěte podle článku 3 Úmluvy. Jak vyvodil Lowe, použitý slovní obrat naznačuje, že definice únosu v Nařízení má být sice podobná, ale nikoli identická s definicí únosu podle Úmluvy.³³³ Z praktického hlediska se ale zdá, že tato formulační nesrovnalost není nikterak významná.

Vyslechnutí dítěte a navrhovatele

První velmi významnou odlišností Nařízení od Úmluvy je povinnost soudu zajistit dítěti možnost být vyslechnuto. Článek 11 odst. 2 Nařízení stanoví, že dítěti má být zajištěna možnost být v řízení vyslechnuto, „*pokud se to nejeví jako nevhodné vzhledem k jeho věku nebo stupni vyspělosti*“. Tato formulace upevňuje právo dítěte, aby byl jeho názor vyslyšen. Tímto ustanovením je demonstrována snaha předejít situacím, kdy se názor

³³⁰ Nařízení, čl. 2 odst. 11.

³³¹ Praktická příručka, s. 37.

³³² *Ibid*, s. 40 (zdůrazněno autorkou).

³³³ LOWE, Supplement, s. 26.

dítěte na své navrácení do země původu projevil teprve ve chvíli, kdy dítě například odmítlo nastoupit do letadla, které jej mělo do státu původu dopravit.³³⁴

S článkem 11 odst. 2 koresponduje i znění odstavce 5, který stanoví, že žádost o navrácení dítěte nemůže být zamítnuta, pokud navrhovatel nedostal příležitost být vyslechnut. Toto ustanovení přitom neznamená, že by navrhovatel nutně musel cestovat do dožádané země, aby se zde osobně účastnil jednání v řízení o navrácení dítěte. Jak uvádí Praktická příručka, je možné odkázat na článek 10 odst. 1 nařízení o dokazování³³⁵ a dokazování provést v jiném členském státu Unie, kde se navrhovatel nachází. Nevýhodou je ovšem další časové zdržení ve vlastním řízení o navrácení dítěte. Další možností je využít ustanovení článku 10 odst. 4 nařízení o dokazování a dokazování provést v dožádaném státě za použití videokonference nebo telefonní konference.³³⁶

Urychlené vydání rozhodnutí

Dalším zásadním ustanovením je článek 11 odstavec 3 Nařízení. Věta první tohoto odstavce stanoví, že dožádaný soud má v řízení jednat rychle a má využívat „nejrychlejší postupy, které vnitrostátní právo umožňuje“³³⁷. Věta druhá pak obsahuje povinnost soudu vydat rozhodnutí do šesti týdnů ode dne podání žádosti. Výjimku tvoří případy, kde dodržení lhůty není možné z důvodu existence mimořádných okolností případu.³³⁸ Úmluva sice ve svém článku 11 uvádí, že orgány smluvních států mají v řízení o navrácení dětí „jednat urychleně“, a v následující větě dokonce zmiňuje lhůtu šesti týdnů,³³⁹ ale teprve Nařízení převádí toto obecně formulované ustanovení do konkrétní povinnosti.³⁴⁰

Ustanovení článku 11 odstavce 3 Nařízení má v řízeních, která se týkají nezletilých dětí, velký význam. Výrazně napomáhá snížit negativní dopady celého řízení na nezletilé

³³⁴ LOWE, Supplement, s. 29.

³³⁵ Nařízení Rady (ES) č. 1206/2001 ze dne 28. května 2001 o spolupráci soudů členských států při dokazování v občanských nebo obchodních věcech. Toto nařízení je platné od 1. ledna 2004.

³³⁶ Praktická příručka, s. 41.

³³⁷ Nařízení, čl. 11 odst. 3 věta první.

³³⁸ *Ibid.*, čl. 11 odst. 3 věta druhá.

³³⁹ Úmluva, čl. 11 věta druhá: „Nerozhodne-li příslušný soudní nebo správní orgán do šesti týdnů od zahájení řízení, navrhovatel nebo ústřední orgán dožádaného státu ... může žádat o sdělení důvodu odkladu.“

³⁴⁰ LOWE, Supplement, s. 30.

děti, o nichž jsou tato řízení vedena. Přesto má ale toto ustanovení určité nedostatky. Jak uvádí Lowe, při striktní interpretaci tohoto ustanovení dojdeme k závěru, že členské státy nemají povinnost zavádět nové postupy či druhy řízení, které by splňovaly daný šestitýdenní limit. Pokud tedy členský stát nemá pro řízení o rozhodování o navrácení dítěte vnitrostátním právem stanovený časový limit, stačí, pokud i nadále využívá „nejrychlejší postupy, které vnitrostátní právo umožňuje“, bez ohledu na to, zda bude splněn šestitýdenní limit daný Nařízením.³⁴¹

Nařízení také bohužel neuvádí, zda má rozhodnutí v oné šestitýdenní lhůtě též nabýt vykonatelnosti. Jak uvádí Praktická příručka, jediný výklad, který by odpovídal účelu Úmluvy i Nařízením, tedy urychlenému navrácení uneseného dítěte, je zajištění, že rozhodnutí bude v dané lhůtě i vykonatelné. Členské státy by tedy měly zajistit, aby případné opravné prostředky, které lze proti rozhodnutí o navrácení dítěte podat, byly projednány rychle, aby bylo zajištěno dodržení šestitýdenní lhůty celého řízení.³⁴²

Opatření k zajištění ochrany dítěte po jeho navrácení

Dalším z významných rozdílů Nařízením oproti Úmluvě je ještě striktnější pojetí výjimek podle článku 13 Úmluvy. Článek 11 odstavec čtvrtý Nařízením totiž uvádí, že soud nemůže odmítnout navrácení dítěte podle článku 13 písm. b) Úmluvy, „pokud se prokáže, že byla přijata vhodná opatření k zajištění ochrany dítěte po jeho navrácení“³⁴³. Článek 13 písm. b) Úmluvy přitom umožňuje soudům dožádaného státu odmítnout nařídit navrácení dítěte, pokud by hrozilo „vážné nebezpečí, že návrat by dítě vystavil fyzické nebo duševní újmě nebo je jinak dostal do nesnesitelné situace“³⁴⁴. Jak je vysvětleno v Praktické příručce, Nařízením tímto ustanovením „upevňuje zásadu [nařízení okamžitého] navrácení dítěte omezením výjimek čl. 13 písm. b) Úmluvy na přísné minimum“³⁴⁵. Opatření, která na ochranu dítěte mají být přijata, musí být konkrétní. Soud dožádaného státu se tedy nemůže spoléhat pouze na zjištění, že ve státě původu dítěte existují určité nespécifikované postupy k ochraně dětí. Přitom ale není rozhodné, zda taková ochranná opatření ve vztahu ke konkrétnímu dítěti již byla přijata,

³⁴¹ LOWE, Supplement, s. 30.

³⁴² Praktická příručka, s. 40-1.

³⁴³ Nařízením, čl. 11 odst. 4.

³⁴⁴ Úmluva, čl. 13 písm. b).

³⁴⁵ Praktická příručka, s. 40.

nebo je stát původu dítěte připraven vhodné opatření přijmout až v budoucnu.³⁴⁶ Praktická příručka v této souvislosti upozorňuje, že úzká spolupráce mezi soudci i ústředními orgány jednotlivých členských států bude v těchto případech nutností.³⁴⁷

Rozhodnutí o nenavrácení dítěte

Velmi významná odchylka oproti řízení výhradně podle Úmluvy, kterou Nařízení zavedlo, je povinnosti dožádaného členského státu zaslat ihned opis rozhodnutí o nenavrácení dítěte soudu členského státu původu, případně ústřednímu orgánu tohoto státu. Maximální lhůta, ve které mají být veškeré písemnosti odeslány, je jeden měsíc ode dne vydání rozhodnutí o nenavrácení dítěte.³⁴⁸ Pokud o to některá ze stran řízení požádá (logicky to bude nejčastěji navrhovatel, jehož žádost o navrácení dítěte byla zamítnuta), může soud státu původu prošetřit otázku práva péče o dítě. Zde může nastat velmi zajímavá situace. Soud státu původu totiž může rozhodnout, že dítě být navraceno má. A to i přes to, že soud dožádaného státu před tím rozhodl, že pro existenci některé z výjimek podle článku 13 Úmluvy k návratu dítěte dojít nemá. Dochází tak k paradoxní situaci. Zatímco soud státu, ve kterém se dítě nachází, rozhodne, že dítě být navraceno nemá, po vydání tohoto rozhodnutí se ve státu původu (státu obvyklého pobytu dítěte) rozběhne řízení, které může návrat dítěte nařídit. Smyslem ustanovení článku 11 odstavce 6 až 7 Nařízení je dát stranám sporu možnost, aby otázku péče o dítě rozhodoval soud ve státu původu dítěte.³⁴⁹

Odstavec 8 článku 11 pak spolu s články 40 a 42 Nařízení stanoví, že následné rozhodnutí, které by nařizovalo navrácení dítěte, je vykonatelné, a to bez nutnosti prohlášení vykonatelnosti a bez možnosti podat námitku proti uznání takového rozhodnutí. Soud státu původu dítěte musí při vydání takového rozhodnutí pouze splnit podmínky stanovené v článku 42 odstavci 2 Nařízení – osvědčit, že dítě i strany dostaly příležitost být vyslechnuty, a že soud při vydávání rozhodnutí přihlédl k důvodům a důkazům, na základě kterých bylo v dožádaném státě vydáno rozhodnutí o nenavrácení dítěte podle článku 13 Úmluvy.

³⁴⁶ Praktická příručka, s. 40

³⁴⁷ *Ibid.*

³⁴⁸ Nařízení, čl. 11 odst. 6.

³⁴⁹ LOWE, Supplement, s. 32.

Někteří autoři³⁵⁰ obhajují existenci ustanovení článku 11 odstavců 6 až 8 Nařízení tím, že se jedná o přijatelný kompromis. S tímto tvrzením se však neztotožňuji. Domnívám se, že daná ustanovení představují pro strany sporu i pro dítě samotné nepřiměřenou míru nejistoty. Dle mého názoru by lepším řešením bylo, pokud by soud dožádaného státu poté, co rozhodne, že dítě nemá být navraceno, sám nabyt pravomoc rozhodnout o meritu věci (tedy o tom, komu bude dítě svěřeno do péče). Účinně by se tak zabránilo dalším prodlevám v řízení i problémům spojeným se skutečností, že rodič-únosce ani dítě samotné by s velkou pravděpodobností nebyli fyzicky přítomní jednání ve státě původu.

³⁵⁰ Například Lowe, Everal a Nicholls.

4. Nesmluvní státy Haagské Úmluvy 1980

Haagská Úmluva 1980 řeší mezinárodní únosy dětí, k nimž došlo mezi smluvními státy této Úmluvy. Pro mezinárodní únosy dětí, které měly svůj obvyklý pobyt ve smluvním státě a byly uneseny do státu, který smluvním státem Úmluvy není, jednotná právní úprava neexistuje. Stejně tak nejsou žádným jednotným způsobem upraveny případy, kdy dítě pochází z nesmluvního státu Úmluvy a je uneseno do jiného státu.³⁵¹ Řešení všech těchto případů je velmi nesnadné. Pokud mezi dotčenými státy existuje dvoustranná či vícestranná mezinárodní smlouva o spolupráci či právní pomoci, lze postupovat podle jejích ustanovení. Jinak ovšem orgány státu, kde se dítě nachází, postupují podle své vnitrostátní právní úpravy mezinárodního práva soukromého. Jedinou další možností pro nalezení řešení konkrétního případu je pak cesta diplomatického vyjednávání mezi dotčenými státy.³⁵² Je ovšem nutné podotknout, že státy, které spolu nemají uzavřené smlouvy o vzájemné spolupráci či právní pomoci, jen zřídkakdy budou ochotné efektivně spolupracovat při řešení nastalých případů. Opuštěný rodič pak má jen velmi omezené možnosti, jak dosáhnout navrácení dítěte, a unesenému dítěti není zaručena adekvátní právní ochrana. Proto je zvyšování počtu smluvních států Úmluvy velmi žádoucím jevem.

Velkým nedostatkem samotné Úmluvy je právě nevelký počet smluvních států. V současné době Úmluvu podepsalo nebo k ní přistoupilo 92 států.³⁵³ Většina z nich ovšem pochází z Evropy. Například většina států z oblasti Blízkého východu k Úmluvě nepřistoupila. Výjimkou v tomto regionu jsou Izrael a nově také Irák.³⁵⁴ Také státy Severní Afriky, s výjimkou Maroka, zatím neprojevíly zájem k Úmluvě přistoupit. Nezájem států zapojit se do mechanismu Haagské Úmluvy 1980 je způsoben zejména

³⁵¹ AIYAR, Smita. International Child Abductions Involving Non-Hague Convention States: The Need for a Uniform Approach. *Emory International Law Review*. 2007, vol. 21, s. 279 a 290 (dále citováno jako AIYAR).

³⁵² SCHNITZER-REESE, Ericka A. International Child Abduction to non-Hague Convention Countries: The need for an International Family Court. *Northwestern Journal of International Human Rights*. 2004, vol. 2, issue 1, art. 7, s. 4 (dále citováno jako SCHNITZER-REESE).

³⁵³ Seznam smluvních států Úmluvy je obsažen v Příloze 2 k této práci.

³⁵⁴ Irák k Haagské Úmluvě 1980 přistoupil k 21. březnu 2014 a stal se tak 92. smluvním státem Úmluvy.

odlišným právním, sociálním, kulturním a náboženským prostředím v těchto zemích. Zejména státy s islámským právem odmítají přistoupení k Úmluvě.³⁵⁵

Muslimské státy

V současné době existují pouze čtyři země s obyvatelstvem převážně muslimského vyznání, které jsou smluvními státy Úmluvy. Jsou to Maroko, Irák, Turecko a Bosna a Hercegovina. Muslimským zemím brání v přijetí Úmluvy právo šari'a. Šari'a je v těchto zemích považována za „božské právo“. Jeho specifická povaha spočívá ve skutečnosti, že v muslimských zemích není činěn rozdíl mezi otázkami právními, etickými, morálními či náboženskými, ani mezi soukromou a veřejnou sférou života.³⁵⁶ Dítě, jež má alespoň jednoho z rodičů muslima, je samo považováno za muslima a má být vychováno podle muslimského práva. Za výchovu dítěte je přitom odpovědný jeho otec.³⁵⁷ Nejlepší zájmy dítěte jsou v právu šari'a reflektovány, ale jejich chápání je velmi odlišné od pojetí tohoto konceptu v západních zemích. Za nejlepší zájem dítěte je v těchto zemích považováno být vychováno jako muslim.³⁵⁸ Je tedy zřejmé, že principy Úmluvy by byly v přímém rozporu s vnitrostátním právem používaným v muslimských zemích.³⁵⁹

Aktivity Stálé kanceláře Haagské konference

Od počátku tohoto století se Stálá kancelář Haagské konference snaží posílit spolupráci se zeměmi, které nejsou členy Konference. Zaměřila se přitom zejména na regiony Latinské Ameriky, Jižní a Východní Afriky a na státy s právním systémem založeným na právu šari'a. O rozvoj další spolupráce se zasazuje i v regionech Západní a Střední Afriky a v Asijsko-Pacifickém regionu.³⁶⁰

³⁵⁵ SCHNITZER-REESE, s. 3.

³⁵⁶ *Ibid*, s. 7.

³⁵⁷ AIYAR, 291-3.

³⁵⁸ SCHNITZER-REESE, s. 8-9.

³⁵⁹ *Ibid*, s. 7.

³⁶⁰ Hague Conference on Private International Law. *Preliminary Document No 10 of October 2006 for the attention of the Fifth meeting of the Special Commission to review the operation of the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction (30 October – 9 November 2006)*, s. 4 [online]. The Hague: Permanent Bureau of the Hague Conference on Private International Law, October 2006 [cit. 2014-01-13]. Dostupné z WWW: <http://www.hcch.net/upload/wop/abd_pd10e2006.pdf>.

Konkrétně Stálá kancelář vytvořila Speciální program pro státy Latinské Ameriky, který si klade za cíl zlepšit praktické fungování haagských smluv ve státech Latinské Ameriky a přesvědčit další státy tohoto regionu k přistoupení k některé z haagských úmluv.³⁶¹ Dalším významným programem je takzvaný Maltský Proces, který se zaměřuje na státy islámské právní tradice. První konference v rámci tohoto procesu se konala na Maltě v březnu 2004. Sešlo se na ní téměř 50 expertů z oblasti práva, zejména soudci a vládní zmocněnci států Evropy s Alžírskem, Egyptem, Libanem, Marokem a Tuniskem. Účelem bylo zejména navázání pravidelného dialogu mezi smluvními státy Haagské Úmluvy 1980 a nesmluvními zeměmi s právním systémem založeným na právu šari'a.³⁶² Následovaly další dvě konference v letech 2006 a 2009. Maltský proces v letošním roce oslavil desáté výročí svého fungování. Za tu dobu se dle vyjádření Stálé kanceláře Haagské konference stal ukázkovým příkladem, jak „překlenout rozdíly mezi právními systémy při řešení přeshraničních rodinně-právních sporů“. Tento proces je hlavním nástrojem Haagské konference pro propagaci Úmluvy v nesmluvních státech, které se řídí právem šari'a.³⁶³

Děti unášené z České republiky do nesmluvních států Úmluvy

Při analyzování případů únosů dětí z České republiky do zahraničí jsem zjistila, že z celkového počtu 134 unesených dětí (souhrnné údaje za roky 2010 až 2013)³⁶⁴ bylo celkem 6 dětí uneseno do zemí, které nejsou smluvními státy Úmluvy.³⁶⁵ Konkrétně se jednalo o Egypt, Jordánsko, Libanon (2 děti), Sýrii a Tunisko. Se Sýrií³⁶⁶

³⁶¹ Hague Conference on Private International Law. *Preliminary Document No 10 of October 2006 for the attention of the Fifth meeting of the Special Commission to review the operation of the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction (30 October – 9 November 2006)*, s. 4-5 [online]. The Hague: Permanent Bureau of the Hague Conference on Private International Law, October 2006 [cit. 2014-01-13]. Dostupné z WWW: <http://www.hcch.net/upload/wop/abd_pd10e2006.pdf>.

³⁶² *Ibid.*, s. 7-9.

³⁶³ Hague Conference on Private International Law. News and Events: 10th Anniversary of the Malta Process [online]. The Hague: Permanent Bureau of the Hague Conference on Private International Law, March 2014 [cit. 2014-03-24]. Dostupné z WWW: <http://www.hcch.net/index_en.php?act=events.details&year=2014&varevent=349>.

³⁶⁴ Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí začal sledovat údaje o zemích, kam byly děti z České republiky unášeny, až od roku 2010.

³⁶⁵ Údaje lze vyčíst z informací, které autorce poskytl Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí prostřednictvím datové zprávy. Výčet zemí, do kterých jsou děti unášeny, je obsažen v Příloze 1 na konci této práce.

³⁶⁶ ČSSR. Předpis č. 8/1986 Sb., vyhláška ministra zahraničních věcí ze dne 20. listopadu 1985 o Smlouvě mezi Československou socialistickou republikou a Syrskou arabskou republikou o právní pomoci ve věcech občanských, rodinných a trestních.

a Tuniskem³⁶⁷ má Česká republika ještě z doby 80. let minulého století uzavřené dvoustranné smlouvy o právní pomoci.³⁶⁸ Avšak s Egyptem, Jordánskem ani Libanonem žádné takové právní dokumenty Česká republika uzavřeny nemá. Ve vztahu k těmto zemím bude jednání o navrácení dětí velmi složité. Česká republika může v tomto případě opuštěnému rodiči nabídnout pomoc pouze prostřednictvím diplomatického vyjednávání s dotčenými zeměmi, což je ale zdoluhavý proces, jehož výsledek záleží výhradně na ochotě dotčené země o navrácení dětí vůbec začít jednat.

Budoucí vývoj

Případy únosů dětí do států, které nejsou smluvními státy Haagské Úmluvy 1980, je velmi složité vyřešit. Různá více či méně realistická řešení nabízejí ve svých člancích autoři z různých částí světa. Například Schnitzer-Reese přichází s ideou Mezinárodního rodinně-právního soudu, který by kromě jiných přeshraničních rodinně-právních sporů mohl řešit i případy mezinárodních únosů dětí.³⁶⁹ Schnitzer-Reese uznává, že největší výzvu by v případě vytvoření takového mezinárodního orgánu představovalo zapojení zemí s islámskou tradicí. Uvádí, že pravděpodobnost, že se do projektu zapojí i islámské země, by mohla být výrazně vyšší, pokud by bylo zajištěno, že se na přípravě statutu tohoto soudu budou moci rovným dílem podílet. Výsledný text by pak reflektoval přístup všech hlavních právních systémů k otázkám rodinného práva.³⁷⁰ Sama ale dodává, že vytvoření takového znění by představovalo velmi obtížný úkol. Je otázkou, zda by vůbec bylo možné v oblasti rodinného práva vytvořit efektivně fungující mezinárodní soudní orgán, který by se dokázal vypořádat s obrovskými kulturními a náboženskými rozdíly, které v přístupu k rodinnému právu v jednotlivých zemích existují. Vystávají také otázky praktického rázu, například kdo přesně by měl muslimské země zastupovat.³⁷¹ Celkově se zdá, že svět ještě není na vznik takového

³⁶⁷ ČSSR. Předpis č. 40/1981 Sb., vyhláška ministra zahraničních věcí ze dne 3. února 1981 o Smlouvě mezi Československou socialistickou republikou a Tuniskou republikou o právní pomoci ve věcech občanských a trestních, o uznání a výkonu justičních rozhodnutí a o vydávání, s Dodatkovým protokolem.

³⁶⁸ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. Seznam vyhlášených mezinárodních smluv, k jejichž ratifikaci dal souhlas zákonodárny sbor a jimiž je Česká republika vázána, které jsou v evidenci MZV [online]. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [cit. 2014-03-26]. Dostupné z WWW: <http://www.mzv.cz/public/3a/df/87/75578_943561_sez130628.pdf>.

³⁶⁹ SCHNITZER-REESE, s. 4.

³⁷⁰ *Ibid.*, s. 15.

³⁷¹ *Ibid.*, s. 16-9.

mezinárodního soudního orgánu, pokud by měl opravdu ambici zahrnovat státy celého světa, připraven.

Další návrh, který by ovšem řešil jen část problému spojeného s únosy dětí do nesmluvních států Úmluvy, nabízí Aiyar. Ta navrhuje, aby byl vytvořen dodatek k Úmluvě, který by stanovil jednotný postup, jakým by měly smluvní státy postupovat v případech, kdy v případě únosu dítěte jednájí se státem, kterým není smluvním státem Úmluvy.³⁷² Úmluva sice sama o sobě představuje dokument spíše procesní povahy a neřeší meritorní otázku, komu má náležet právo péče o dítě, dodatek by se ale měl zaměřit na rozhodování o meritu věci. Nejlepší zájmy dítěte by měly být předním kritériem, podle kterého by se státy měly řídit.³⁷³ Aiyar vysvětluje, že nelze aplikovat pravidla stanovená Úmluvou vůči nesmluvním státům. Nesmluvní státy by totiž v takovém případě těžily z ustanovení Úmluvy, aniž by byly nucené se těmito pravidly samy řídit. Nebyly by tedy nijak motivované k Úmluvě přistoupit.³⁷⁴ Dále Aiyar rozvádí myšlenku dodatku k Úmluvě tak, že by měl být vytvořen seznam skutečností, ke kterým by soud měl při určování, kde leží nejlepší zájmy dítěte, přihlížet.³⁷⁵ Tento návrh by sice řešil pouze část problematiky nesmluvních států Úmluvy – vztahoval by se jen na případy, kdy je dítě z nesmluvního státu uneseno do smluvního státu Úmluvy – ale jeví se jako mnohem realističtější řešení, než myšlenka vytvoření Mezinárodního rodinně-právního soudu.

Jediným vhodným a realistickým postupem se tak s ohledem na současnou situaci jeví posílení spolupráce Haagské konference se zeměmi, které nejsou smluvními státy Úmluvy. Tyto snahy by ideálně měly vést k neustálému zvyšování počtu členských států Úmluvy. Jak je vidět na příkladu Japonska nebo Iráku (kteří se stali smluvními státy Úmluvy v loňském, respektive letošním, roce), kulturní odlišnosti ani velmi rozdílné pojetí rodinného práva mezi jednotlivými státy nemusí představovat zcela nepřekonatelné překážky pro přijetí Haagské Úmluvy 1980.

³⁷² AIYAR, s. 314-5.

³⁷³ *Ibid*, s. 320.

³⁷⁴ *Ibid*, s. 316.

³⁷⁵ *Ibid*, s. 316-7.

5. Haagská Úmluva 1980 a Úmluva o právech dítěte

Úmluva o právech dítěte z roku 1989 je celosvětově nejširěji akceptovanou lidskoprávní úmluvou. Byla přijata Valným shromážděním Organizace spojených národů dne 20. listopadu 1989 a od té doby ji ratifikovaly všechny státy světa³⁷⁶ kromě Spojených států amerických a Somálska.³⁷⁷ Její význam spočívá zejména v nezvykle široké členské základně, a také v její komplexnosti, neboť v sobě zahrnuje nejen katalog práv občanských a politických, ale týká se i oblasti práv ekonomických, sociálních a kulturních.

V souvislosti s Haagskou Úmluvou 1980 vstupuje do popředí zejména obecný princip „nejlepších zájmů dítěte“³⁷⁸, vyjádřený v článku 3 Úmluvy o právech dítěte, jehož obsah někdy činí potíže při rozhodování o navrácení dítěte do země jeho obvyklého pobytu. Článek 3 Úmluvy o právech dítěte stanoví, že „zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí“, ať už tuto činnost vykonávají veřejné nebo soukromé orgány či zařízení. Na druhé straně Haagská Úmluva 1980 ve své preambuli zmiňuje „prvořadou důležitost zájmů dětí“ ve věcech péče o ně. Zásadní rozdíl mezi těmito dvěma principy je, jak dovodil kanadský Nejvyšší soud ve věci *Thomson v. Thomson*³⁷⁹, použití množného čísla v preambuli Haagské Úmluvy 1980. To má poukazovat na skutečnost, že význam je přikládán zájmům dětí obecně, tedy že nejde o zájmy konkrétního dítěte v daném řízení o návratu. Navíc článek 16 Haagské Úmluvy 1980 výslovně zapovídá státu, kde se dítě po únosu nachází, aby věcně

³⁷⁶ Česká republika ratifikovala Úmluvu o právech dítěte v roce 1991.

³⁷⁷ United Nations Treaty Collections: Status of Convention on the Rights of a Child [online]. United Nations [cit. 2014-03-12]. Dostupné z WWW: <https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-11&chapter=4&lang=en>.

³⁷⁸ Za povšimnutí zde stojí rozdíl mezi jednotlivými jazykovými verzemi článku 3 Úmluvy o právech dítěte. V anglickém znění, kterému je naroveň postaveno znění arabské, čínské, francouzské, ruské a španělské, se píše o „*the best interests of the child*“, tedy v doslovném překladu do českého jazyka „nejlepší zájmy dítěte“. Česká jazyková verze ovšem v tomto článku uvádí slovní spojení „zájem dítěte“, tedy na rozdíl od anglického znění používá pouze jednotné číslo a zcela rezignuje na užití přídavného jména „nejlepší“. Protože ale text českého znění nepatří mezi oficiální jazyky této úmluvy, kterým má být přiznána stejná platnost, považuji za vhodnější používat nadále v textu této práce slovní spojení „nejlepší zájmy dítěte“.

³⁷⁹ KANADA. *Thomson v. Thomson* (1995) 119 DLR (4th) 253, s. 273.

rozhodoval o právu péče o dítě, dokud nebude rozhodnuto o případném navrácení dítěte.³⁸⁰

Vyvstává tedy otázka, zda jsou tato ustanovení Haagské Úmluvy 1980 slučitelná s ustanoveními Úmluvy o právech dítěte, zejména s jejím článkem 3. Jak uvádí Lowe³⁸¹, tato otázka byla řešena australským soudem v případě *Murray a Tam*³⁸². Argumentu, že v otázce návratu dítěte musí být blaho dítěte předním hlediskem rozhodování, nebylo vyhověno. Mimo jiné z důvodu, že samotná Úmluva o právech dítěte ve svém článku 11 vyzývá smluvní státy, aby činily „opatření k potírání nezákonného přemísťování dětí do zahraničí“ a za tímto účelem uzavíraly úmluvy. Lowe se ve svém hodnocení tohoto rozhodnutí opírá o premisu Úmluvy, že zájmy dětí jsou v případech mezinárodních únosů obecně nejlépe chráněny jejich bezodkladným návratem do státu jejich obvyklého bydliště.³⁸³ Dále rozvádí myšlenku, že výjimky, které Haagská Úmluva 1980 z pravidla bezodkladného navrácení protiprávně přemístěného či zadržného dítěte stanoví, umožňují brát zřetel právě na zájmy každého jednotlivého dítěte v konkrétním případě. Slučitelnost principů Úmluvy o právech dítěte s Haagskou Úmluvou 1980 potvrdil na evropském kontinentu i Ústavní soud Německé spolkové republiky.³⁸⁴

Ačkoli o správnosti takového pojetí vzájemného vztahu výše uvedených úmluv jsou vedeny debaty, obecně je přijímáno jako jediné možné. A to z důvodu, že v případě, že by se soud při rozhodování o navrácení dítěte měl zabývat otázkou nejlepších zájmů takového dítěte, rozhodoval by tím vlastně o meritu věci (o právu péče o dítě), což nedovoluje článek 16 Úmluvy.³⁸⁵ Při použití takového výkladu by tedy Haagská Úmluva 1980 prakticky ztratila svůj původní účel, kterým je bezodkladné navrácení protiprávně přemístěného či zadržného dítěte a zabránění dalším případům mezinárodních únosů dětí.

³⁸⁰ LOWE, s. 199.

³⁸¹ *Ibid*, s. 200.

³⁸² AUSTRÁLIE. *In the Marriage of Murray and Tam* (1993) 16 Fam LR 982.

³⁸³ LOWE, s. 199-200.

³⁸⁴ NĚMECKÁ SPOLKOVÁ REPUBLIKA. Bundesverfassungsgericht Beschluß vom 10. Oktober 1995, Aktenzeichen 2 BvR 982/95 (LOWE, s. 200).

³⁸⁵ LOWE, s. 199.

6. Haagská Úmluva 1980 a Evropská úmluva o lidských právech

Vzhledem k tomu, že mezinárodní únos dítěte představuje zřejmý zásah do práv takového dítěte i do práv osob, které mají právo péče o dítě a kterým byl výkon tohoto práva únosem znemožněn, zabýval se případy mezinárodních únosů dětí i Evropský soud pro lidská práva³⁸⁶. Žadatelé, kteří se dožadovali navrácení uneseného dítěte, si nejčastěji stěžovali na průtahy v řízení nebo nesprávnou aplikaci Haagské Úmluvy 1980, které dle jejich názoru představovaly zásah do jejich práva na spravedlivé řízení podle článku 6³⁸⁷ Evropské úmluvy o lidských právech.³⁸⁸ Domnělí únoscí dětí se zase snažili prokázat, že návratem dítěte by došlo k porušení článku 8 EÚLP³⁸⁹, který každému přiznává právo na respektování soukromého a rodinného života.³⁹⁰

O tom, že průtahy v řízení – ať už při rozhodování o navrácení dítěte nebo při výkonu takového rozhodnutí – mohou představovat významný zásah do základních práv žadatele podle článku 6 nebo 8 EÚLP, není příliš sporu. Rychlé rozhodování totiž požaduje po členských státech jak Haagská Úmluva 1980³⁹¹, tak nařízení Brusel II bis³⁹². Zajímavější skupinu případů tedy z pohledu problematiky mezinárodních únosů dětí představují ty, kdy rodič-únosce namítá možné porušení práv svých nebo práv dítěte na respektování soukromého či rodinného života podle článku 8 EÚLP, pokud by

³⁸⁶ Evropský soud pro lidská práva (dále jen Soud nebo ESLP).

³⁸⁷ Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, ze dne 4. listopadu 1950, vyhlášená sdělením Federálního Ministerstva zahraničních věcí pod č. 209/1992 Sb., ve znění protokolů a pozdějších změn (dále jen Evropská úmluva o lidských právech nebo EÚLP).

³⁸⁸ EÚLP, čl. 6 odst. 1: „Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu...“

³⁸⁹ EÚLP, čl. 8 odst. 1: „Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.“

³⁹⁰ MATIS, Nina. Mezinárodní únos dětí ať v kontexte judikatury ESLP. In: Spisy Masarykovy Univerzity v Brně, svazek č. 410. *Dny práva 2011: Deklarace, Charty, Listiny a Lidskoprávní úmluvy a jejich význam pro proměny rodinné práva* [online]. Brno : Masarykova Univerzita, 2012 [cit. 2014-01-29]. s. 99 (dále citováno jako MATIS).

³⁹¹ Haagská Úmluva 1980, čl. 11: „V řízení o navrácení dětí budou soudní nebo správní orgány smluvních států jednat urychleně. Nerozhodne-li příslušný soudní nebo správní orgán do šesti týdnů od zahájení řízení, navrhovatel nebo ústřední orgán dožadovaného státu, ... může žádat o sdělení důvodů odkladu. ...“

³⁹² Nařízení Brusel II bis, čl. 11 odst. 3: „Soud, u kterého je podána žádost o navrácení dítěte ... jedná v řízení o žádosti rychle, přičemž využívá nejrychlejší postupy, které vnitrostátní právo umožňuje. ... [Soud vydá] s výjimkou případů, kdy to neumožňují mimořádné okolnosti, rozhodnutí do šesti týdnů od podání žádosti.“

došlo k vynucenému návratu dítěte.³⁹³ Nejlepší zájmy dítěte se tu opět dostávají do popředí.

Co se týká práva na respektování soukromého a rodinného života podle článku 8, do výkonu tohoto práva jednotlivce může státní orgán zasahovat pouze v případech, kdy je takový zásah v souladu se zákonem a současně je nezbytný v demokratické společnosti k ochraně některého ze jmenovaných zájmů.³⁹⁴ Evropský soud pro lidská práva, zřízený k zajištění plnění závazků plynoucích z EÚLP³⁹⁵, se souladem principů Haagské Úmluvy 1980 s EÚLP zabýval v několika svých rozsudcích. V případě *Maumousseau a Washington v. Francie*³⁹⁶ Soud došel k názoru, že rozhodnutí o navrácení dítěte sice je zásahem státu do práva podle článku 8 EÚLP, ale splňuje podmínku zákonnosti takového zásahu podle odstavce 2. Soud tedy dovodil, že článek 8 nelze vykládat v právním vakuu, ale v případech týkajících se rozhodování o navrácení protiprávně přemístěného či zadržovaného dítěte je nutné jej vykládat v souladu s ustanoveními Haagské Úmluvy 1980.³⁹⁷ Ani argument matky-únoskyně, že nejlepší zájmy dítěte nebyly při rozhodování francouzského soudu dostatečně zohledněny, Soud neuznal jako relevantní a porušení článku 8 EÚLP v daném případě neshledal. Soud se přiklonil k názoru Pérez-Very, která ve své Důvodové zprávě k Haagské Úmluvě 1980 uvádí, že je v zájmu dítěte nebýt svévolně přemístováno nebo zadržováno.³⁹⁸ Jak výstižně zhodnotila Matis, tento případ představoval jednoznačný příklon k haagskému mechanismu navrácení protiprávně přemístěných či zadržovaných dětí v rozhodování Soudu.³⁹⁹

³⁹³ BURDOVÁ, Katarína. Právo na rešpektovanie súkromného a rodinného života únoscu dieťaťa. In: Spisy Masarykovy Univerzity v Brně, svazek č. 410. *Dny práva 2011: Deklarace, Charty, Listiny a Lidskoprávní úmluvy a jejich význam pro proměny rodinné práva* [online]. Brno: Masarykova Univerzita, 2012 [cit. 2014-01-29]. s. 10 (dále citováno jako BURDOVÁ).

³⁹⁴ EÚLP, čl. 8 odst. 2: „Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, ochrany pořádku a předcházení zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“

³⁹⁵ *Ibid.*, čl. 19: „K zajištění plnění závazků přijatých Vysokými smluvními stranami v této Úmluvě a jejich protokolech se zřizuje Evropský soud pro lidská práva...“

³⁹⁶ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 6. prosince 2007, věc *Maumousseau a Washington v. Francie* (stížnost č. 39388/05). In: European Court of Human Rights [online]. HUDOC database [cit. 2014-02-12]. Dostupné z WWW: <<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-83823>> (dále jen *Maumousseau*).

³⁹⁷ MATIS, s. 103.

³⁹⁸ Důvodová zpráva, s. 431, para. 24.

³⁹⁹ MATIS, s. 104.

Toto pojetí nejlepších zájmů dítěte ale Soud v roce 2010 razantně přehodnotil. V případě *Neulinger a Shuruk v. Švýcarsko*⁴⁰⁰ Velký senát Soudu zvolil individualizovaný přístup chápání nejlepších zájmů dítěte a počtem hlasů 16:1 rozhodl, že výkonem rozhodnutí o navrácení dítěte do Izraele by Švýcarsko porušilo článek 8 EÚLP. Soud tím chtěl zdůraznit, že rozhodování o dětech nemůže být formalistické ani automatické a vnitrostátní soudy by měly přejít „*od restriktivní aplikace výjimek ke komplexnímu hodnocení okolností každého individuálního případu*“⁴⁰¹. Ačkoli někteří autoři⁴⁰² tuto změnu přístupu Soudu k nejlepším zájmům dítěte hájí, přikláním se spíše k početnější skupině kritiků takového přístupu, a to z několika níže uvedených důvodů.

Zaprvé, a to je zcela zásadní, by stížnosti rodiče-únosce na porušení jeho práva na respektování soukromého a rodinného života nemělo být vyhověno zejména proto, že v opačném případě by se Haagská Úmluva 1980 zcela míjela účelem.⁴⁰³ Zadruhé je důležité zabránit stavu, kdy by rodič-únosce mohl získat prospěch ze svého původního protiprávního jednání. V daném případě navíc, jak správně poukazuje Burdová, došlo prakticky ke konvalidaci protiprávního stavu plynutím času, neboť Soud nařídil, aby až do jeho rozhodnutí nebylo přistoupeno k navrácení dítěte – a rozhodování Soudu trvalo téměř tři roky.⁴⁰⁴ Je zřejmé, že po tak dlouhé době se dítě již natolik sžilo se svým novým prostředím, že návrat by jej s velkou pravděpodobností vystavil duševní újmě podle článku 13 písm. b) Úmluvy, která umožní orgánu dožádaného státu nenařídít navrácení dítěte.

Lze tedy shrnout, že pokud má Haagská Úmluva 1980 zůstat efektivním nástrojem prevence mezinárodních únosů dětí i ověřeným mechanismem k následnému rychlému řešení případů přeshraničních únosů dětí, jak tomu v současné době je, nelze se ztotožnit s názorem Soudu vyjádřeným v rozhodnutí *Neulinger*. Je sice samozřejmě správné, aby vnitrostátní soudy pečlivě posuzovaly každý jednotlivý případ

⁴⁰⁰ Rozsudek Velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 6 července 2010, věc *Neulinger a Shuruk v. Švýcarsko* (stížnost č. 41615/07). In: European Court of Human Rights [online]. HUDOC database [cit. 2014-02-12]. Dostupné z WWW: <<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-99817>> (dále jen *Neulinger*).

⁴⁰¹ *Ibid*, odst. 129 (MATIS, s. 107).

⁴⁰² Například Matis.

⁴⁰³ BURDOVÁ, s. 13.

⁴⁰⁴ *Ibid*, s. 14-5.

s přihlédnutím ke všem jeho okolnostem, ale restriktivní pojetí výjimek ze zásady bezodkladného návratu dítěte by mělo zůstat zachováno. Haagská Úmluva 1980 totiž není nástrojem k meritornímu určování, kde se nachází nejlepší zájmy dítěte, ale má procesní povahu.⁴⁰⁵

⁴⁰⁵ Důvodová zpráva, s. 430, para. 19.

7. České procesní právo vztahující se k mezinárodním únosům dětí

7.1. Řízení o navrácení dítěte

Od 1. ledna roku 2014 účinný zcela nový Zákon o zvláštních řízeních soudních⁴⁰⁶. Tento zákon ve své části druhé (Zvláštní řízení), hlavě páté (Řízení ve věcech rodinněprávních), v oddíle pátém (Péče soudu o nezletilé), v § 478 až § 491 zavádí *Zvláštní ustanovení pro řízení o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí*. Ustanovení tohoto zákona nahrazují dřívější úpravu obsaženou v § 193a až § 193e občanského soudního řádu⁴⁰⁷. Zákon o zvláštních řízeních soudních je vůči občanskému soudnímu řádu *lex specialis* a OSŘ se subsidiárně použije v otázkách, které ZZŘS neupravuje.⁴⁰⁸ Řízení o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí vychází z velké části z dřívější právní úpravy. Důvodová zpráva k zákonu o zvláštních řízeních soudních⁴⁰⁹ uvádí, že toto řízení se nadále nepovažuje za sporné, ale za zvláštní řízení s prvky řízení nesporného.⁴¹⁰ Dále se změnilo například označení účastníků řízení. Dřívější pojmy žalobce a žalovaný jsou nahrazeny vhodnějšími pojmy návrhovatel a odpůrce. Zákon o zvláštních řízeních soudních také na rozdíl od občanského soudního řádu nastavil velmi krátké lhůty, ve kterých má soud jednat. Jednotlivé lhůty jsou uvedeny v následujících odstavcích.

Příslušný soud

Podle ustanovení § 3 a § 479 ZZŘS je k řízení ve věcech mezinárodních únosů dětí příslušný okresní soud, v jehož obvodu má sídlo Úřad pro mezinárodněprávní ochranu

⁴⁰⁶ ČR. Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen ZZŘS nebo zákon o zvláštních řízeních soudních).

⁴⁰⁷ ČR. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen OSŘ nebo občanský soudní řád).

⁴⁰⁸ ZZŘS, § 1 Úvodní ustanovení: (1) *Podle tohoto zákona projednávají a rozhodují soudy právní věci stanovené v tomto zákoně.* (2) *Nestanoví-li tento zákon jinak, použije se občanský soudní řád.* (3) *Nevyplývá-li z povahy jednotlivých ustanovení něco jiného, použijí se ustanovení tohoto zákona vedle občanského soudního řádu.*

⁴⁰⁹ Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. Sněmovní tisk č. 931/0, část č. 1/5 Vládní návrh zákona o zvláštních řízeních soudních, Důvodová zpráva [online]. Parlament České republiky [cit. 2014-03-09]. Dostupné z WWW: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=931&CT1=0>> (dále jen Důvodová zpráva k ZZŘS).

⁴¹⁰ Důvodová zpráva k ZZŘS, s. 81.

dětí.⁴¹¹ Protože Úřad již od svého založení v roce 2000 sídlí v Brně, je tedy k rozhodování těchto případů příslušný Městský soud v Brně, potažmo Krajský soud v Brně jakožto soud odvolací. Odvolání proti rozsudku o navrácení dítěte musí soud prvního stupně předat odvolacímu soudu ve lhůtě sedmi dnů. Odvolací soud má pak povinnost ve věci rozhodnout do třiceti dnů.⁴¹² Podání žaloby na obnovu řízení a žaloby pro zmatečnost v řízení o navrácení dítěte není možné.⁴¹³ Došlo také ke zrušení možnosti využít institutu dovolání k Nejvyššímu soudu ČR.⁴¹⁴

Účastníci

Účastníky řízení o navrácení dítěte jsou navrhovatel, odpůrce a dítě. Navrhovatelem se rozumí ten, jehož právo na péči o dítě bylo porušeno, odpůrcem je ten, kdo takové právo porušuje.⁴¹⁵ Dítě v řízení zastupuje opatrovník, zpravidla jím je orgán sociálně-právní ochrany dětí, není-li tento orgán ve věci současně navrhovatelem.⁴¹⁶

Jednání ve věci

Řízení o navrácení dítěte je možné zahájit jen na návrh.⁴¹⁷ Ve věci soud nařizuje jednání, které se musí konat do tří týdnů ode dne podání návrhu. Při tomto jednání soud vyslechne navrhovatele i odpůrce a má povinnost zjistit také názor dítěte.⁴¹⁸ V případě, že se odpůrce k jednání bez omluvy nedostaví, ani se k návrhu písemně nevyjádří, má soud za to, že odpůrce proti návrhu na navrácení dítěte nemá námitek.⁴¹⁹ V řízení soud rozhoduje ve věci samé rozsudkem.⁴²⁰

⁴¹¹ ZZŘS, § 3 odst. 1: „Pro řízení v prvním stupni jsou příslušné okresní soudy, nestanoví-li zákon jinak.“ ZZŘS, § 479: „Pro řízení je příslušný soud, v jehož obvodu má sídlo Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí.“

⁴¹² *Ibid.*, § 490 odst. 1.

⁴¹³ *Ibid.*, § 491.

⁴¹⁴ *Ibid.*, § 30 odst. 1: „Dovolání není přípustné proti rozhodnutí podle hlavy páté části druhé tohoto zákona, ledaže jde o rozsudek o omezení nebo zbavení rodičovské odpovědnosti, pozastavení nebo omezení jejího výkonu, o určení nebo popření rodičovství nebo o nezrušitelné osvojení.“

⁴¹⁵ *Ibid.*, § 481 odst. 1.

⁴¹⁶ *Ibid.*, § 482 odst. 1 a 2.

⁴¹⁷ *Ibid.*, § 480.

⁴¹⁸ *Ibid.*, § 487 odst. 1 a 2.

⁴¹⁹ *Ibid.*, § 488.

⁴²⁰ *Ibid.*, § 483.

Lhůta pro rozhodnutí ve věci samé

Soud má rozhodnutí o meritu věci vydat zásadně do šesti týdnů od zahájení řízení. Pokud tato lhůta není dodržena, například z důvodů hodných zvláštního zřetele, musí se soud s nedodržením lhůty vypořádat v odůvodnění rozsudku.⁴²¹ Vzhledem k výše uvedeným lhůtám, které mají soudy v jednotlivých fázích řízení k dispozici, je však možné, že nebude dodržen předpoklad vynesení pravomocného rozsudku do šesti týdnů od zahájení řízení, jako požaduje Nařízení Brusel II bis.

Opatření na ochranu dítěte

Soud má bezodkladně činit, a to i bez návrhu, vhodná opatření, kterými zajistí podmínky pro navrácení dítěte. Takovými opatřeními je podle § 486 ZZŘS například soudní dohled nad pohybem dítěte, zabránění dítěti opustit území státu bez souhlasu soudu nebo zajištění, aby nebyly narušeny osobní vazby mezi žalobcem a dítětem. Na návrh žalobce soud rozhodne také o prozatímní úpravě styků žalobce s dítětem.⁴²² Před vydáním rozhodnutí o navrácení dítěte může soud po žalobci požadovat, aby splnil přiměřené záruky sloužící k ochraně dítěte. Případně aby určitá ochranná opatření učinily orgány státu, kam má být dítě navraceno.⁴²³

7.2. Výkon rozhodnutí

Výkon rozhodnutí o péči o nezletilé děti, tedy i výkon rozhodnutí nařizující navrácení dítěte, upravuje zákon o zvláštních řízeních soudních v § 500 až 510. Rozsudek příkazující navrácení dítěte je přitom podle § 484 ZZŘS předběžně vykonatelný.⁴²⁴ Odvolací soud ale může vykonatelnost rozsudku, kterým se nařizuje navrácení dítěte, odložit, pokud k navrácení ještě nedošlo. Na takové rozhodnutí má odvolací soud lhůtu tří dnů.⁴²⁵ K výkonu rozhodnutí je podle § 500 odst. 2 ZZŘS místně příslušný soud, který rozhodnutí vydal. Tedy Městský soud v Brně, popřípadě Krajský soud v Brně.⁴²⁶

⁴²¹ ZZŘS, § 489 odst. 1.

⁴²² *Ibid.*, § 486.

⁴²³ *Ibid.*, § 489 odst. 2.

⁴²⁴ *Ibid.*, § 484.

⁴²⁵ *Ibid.*, § 490 odst. 2.

⁴²⁶ *Ibid.*, § 500 odst. 2.

Rozhodnutí o navrácení dítěte

Pokud povinná osoba nesplní soudní rozhodnutí o navrácení dítěte, soud ji vyzve k jeho splnění a poučí ji o možnosti, že k výkonu rozhodnutí může dojít ukládáním pokut nebo dokonce odnětím dítěte. Současně soud může požádat příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí, aby povinného přiměl, aby se rozsudku podřídil dobrovolně.⁴²⁷ Pokud ovšem povinná osoba stále nehodlá dobrovolně splnit soudní rozhodnutí, výkon takového rozhodnutí může být soudem nařízen uložením pokuty povinnému ve výši až 50 000 Kč. Pokutu lze uložit i opakovaně, avšak pouze je-li takový postup účelný.⁴²⁸ Soud má i další možnosti, jak vynutit splnění soudního rozsudku. Například může soud povinnému nařídit setkání s mediátorem v celkovém rozsahu tří hodin nebo setkání s odborníkem v oblasti pedopsychologie. Dále je například možné, je-li to v zájmu dítěte, stanovit plán navykacího režimu.⁴²⁹

Odnětí dítěte

Pokud byly výše uvedené postupy bezvýsledné a ke splnění rozsudku stále nedošlo, nebo pokud je zřejmé, že by tyto postupy ke splnění povinnosti nevedly, nařídí soud výkon rozhodnutí odnětím dítěte a dítě předá osobě, které má být navraceno.⁴³⁰ Odnětí dítěte soud provádí v součinnosti s příslušnými státními orgány.⁴³¹ Osoba, která provádí výkon rozhodnutí, je přitom oprávněna učinit prohlídku bytu či jiných prostor, kde je předpoklad, že se dítě nachází.⁴³²

⁴²⁷ ZZŘS, § 501.

⁴²⁸ *Ibid.*, § 502.

⁴²⁹ *Ibid.*, § 503 odst. 1.

⁴³⁰ *Ibid.*, § 504.

⁴³¹ *Ibid.*, § 508 odst. 1.

⁴³² *Ibid.*, § 509.

8. Závěr

Cílem této práce bylo zmapovat problematiku mezinárodních únosů dětí z pohledu mezinárodního práva soukromého, aby bylo možné odpovědět na otázku, zda je platná právní úprava nastavená vhodně. Snahou bylo získat objektivní náhled na tuto oblast práva. Nejvíce prostoru bylo v této práci věnováno Haagské Úmluvě 1980 – kontextu jejího vzniku, vysvětlení jejího účelu a osvětlení fungování základních konceptů. To proto, že Úmluva je zásadním mezinárodním právním dokumentem, který řeší oblast práva mezinárodních únosů dětí. Její význam podtrhuje také skutečnost, že jejími smluvními stranami se stalo již 92 států světa a tento počet stále pozvolna narůstá.

Je nutné si uvědomit, že Úmluva vznikala na přelomu 70. a 80. let minulého století, kdy většinu případů mezinárodních únosů dětí měly na svědomí osoby, které nebyly primárním pečovatelem o dítě (tj. nejčastěji otcové). Tato skutečnost se ale v průběhu následujících let změnila a v současné době jsou to většinou matky, které se dopouštějí mezinárodních únosů svých dětí.

V rámci sběru podkladů k vypracování této práce jsem se obrátila přímo na Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí s žádostí o poskytnutí informací ohledně počtu případů, kdy jsou děti unášeny z České republiky do zahraničí a naopak. Ze získaných dat je možné vyčíst velmi zajímavé informace. Od roku 2010 bylo z celkového počtu dětí unesených z České republiky do zahraničí přes 65 % uneseno jejich matkami. V případech únosů ze zahraničí do České republiky počet dětí unesených matkami činil dokonce více než 82 % všech případů.

Mohlo by se tedy zdát, že v důsledku této změny již Úmluva není zcela vyhovujícím právním nástrojem k řešení mezinárodních únosů dětí. Tak tomu ale není. I přes změnu okolností, za kterých mezinárodní únosy dětí probíhají, práce dochází k závěru, že pravidla stanovená Úmluvou jsou stále vyhovující. Stále se můžeme ztotožnit s premisou Úmluvy, která stanoví, že není v zájmu dětí, aby byly svévolně přemísťovány mimo zemi svého obvyklého pobytu.

Za jedno z hlavních pozitiv Úmluvy je možné považovat vytvoření systému ústředních orgánů, které jsou významnými prostředníky pro styk s dožádaným státem. Rodiče,

jejichž dítě bylo uneseno, se na ně mohou obracet s žádostí o pomoc. Ústřední orgány pomáhají opuštěným rodičům s podáváním žádostí o navrácení dítěte, snaží se zajistit dobrovolné navrácení dítěte, vedou statistiky a v neposlední řadě také mají za úkol vzdělávat veřejnost i odborníky působící v právnických profesích – působí tak preventivně, aby se počet únosů dětí snižoval.

Přestože jsem v průběhu vypracovávání práce došla k názoru, že Úmluva je velice úspěšným nástrojem pro řešení případů mezinárodních únosů dětí, existuje několik ustanovení, jejichž změna by stála za zvážení. Úmluva je v platnosti již přes třicet let a za tu dobu se v praxi projevilo několik jejích nedostatků.

Za jeden z nedostatků Úmluvy je možné považovat to, že nestanoví, kam (případně ke komu) má být dítě navraceno. Dle mého názoru by bylo vhodné, kdyby Úmluva stanovila, že dítě má být v zásadě navraceno do země svého původu s tím, že soud dožádaného státu může v odůvodněných případech určit jiné místo, kam má být dítě navraceno. Tak by to mohlo být například v případě, kdy by se v místě obvyklého pobytu již nenacházely žádné osoby, které by se o dítě mohly postarat (typicky rodič-žadatel).

Další velmi diskutovanou částí Úmluvy jsou výjimky z povinnosti navrácení dítěte. Ačkoli jsou podmínky velmi restriktivně pojaté, existuje zde široká diskrece soudů. Soud dožádaného státu tak například může nařídít navrácení dítěte, i když se již szilo se svým novým prostředím. Domnívám se však, že v případě, kdy jsou výjimky z povinnosti navrácení dítěte pojaty v Úmluvě natolik úzce, by již diskrece v rozhodování soudů neměla být tak široká.

Samotná skutečnost, že výjimky jsou formulovány takto restriktivně, není nijak nepřiměřená. Při existenci široce stanovených výjimek by Úmluva ztrácela svůj význam. Přesto by se změna ustanovení některých výjimek jevila jako žádoucí. Jako příklad lze uvést článek 12 Úmluvy, který stanoví, že má být nařízeno navrácení dítěte, od jehož únosu uplynulo období kratší než jeden rok. Mám za to, že tato lhůta je příliš dlouhá a neodpovídá smyslu Úmluvy, kterým je zajištění bezodkladného navrácení dětí. Dítě si totiž ke svému okolí vytvoří silné vazby dříve než za rok. Úmluva si klade za cíl

děti chránit, pokud je však dítě opětovně vytrháváno z prostředí, na které si již zvyklo, je takovým postupem spíše traumatizováno.

I přes výše uvedené skutečnosti a nedostatky však Úmluvě nelze upírat její nezastupitelné postavení mezi dokumenty, které upravují problematiku mezinárodních únosů dětí. Dalším významným dokumentem aplikovaným mezi členskými státy Evropské unie je Nařízení Brusel II bis. Význam Nařízení spočívá zejména ve zpřesnění – a zpřísnění – některých pravidel stanovených Úmluvou. Důraz je kladen na povinnost zajistit dítěti i osobě žadatele možnost být v řízení slyšeni. Nařízení dále upevňuje zásadu navrácení dítěte omezením výjimek v článku 13 písm. b) Úmluvy na přísné minimum. Hlavní význam Nařízení spočívá v zařazení povinnosti využívání nejrychlejších možných postupů, které vnitrostátní právo jednotlivých států umožňuje. Veškerá tato ustanovení lze vnímat velmi pozitivně, neboť odpovídají smyslu Úmluvy a napomáhají ke snižování negativních dopadů celého řízení na nezletilé děti, o nichž jsou tato řízení vedena.

To samé se bohužel nedá říci o posledních třech odstavcích článku 11 Nařízení. Soudu státu původu je dle těchto ustanovení umožněno rozhodnout, že dítě má být navraceno, ačkoli před tím soud dožádaného státu rozhodl, že z důvodu existence některé z výjimek podle článku 13 Úmluvy k návratu dítěte dojít nemá. Daná ustanovení představují pro strany sporu i pro dítě samotné nejen další časové prodlevy v řízení, ale také nepřiměřenou míru nejistoty.

Celkově lze však shrnout, že platná právní úprava mezinárodních únosů dětí je vhodná a pravidla nastavená Úmluvou a Nařízením tvoří významný a efektivní mechanismus k ochraně dětí před škodlivými účinky jejich protiprávního přemístování či zadržování. Za největší nevýhodu Úmluvy je možné považovat skutečnost, že jejími smluvními státy zatím není například naprostá většina zemí z regionu Severní Afriky a Blízkého Východu. To je dáno velice odlišným právním, kulturním a náboženským prostředím v těchto zemích. Snahy Stálé kanceláře Haagské konference mezinárodního práva soukromého by tedy měly vést zejména ke zvyšování spolupráce s nesmluvními státy, aby počet smluvních států Úmluvy neustále narůstal. U smluvních států Úmluvy je pak třeba apelovat zejména na urychlení postupů při vyřizování žádostí o navrácení dítěte a na větší jednotnost mezi jednotlivými státy při aplikaci ustanovení Úmluvy.

Seznam zkratek

ČSÚ	Český statistický úřad
ESLP (Soud)	Evropský soud pro lidská práva
EU	Evropská unie
EÚLP	viz Evropská úmluva o lidských právech
Evropská úmluva o lidských právech	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, ze dne 4. listopadu 1950, vyhlášená sdělením Federálního Ministerstva zahraničních věcí pod č. 209/1992 Sb., ve znění protokolů a pozdějších změn
Haagská konference (Konference)	Haagská konference mezinárodního práva soukromého
Haagská Úmluva 1980 (Úmluva)	Úmluva o soukromoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, ze dne 25. října 1980, vyhlášená sdělením Ministerstva zahraničních věcí č. 34/1998 Sb.
HCCH	viz Haagská konference
<i>Ibid</i>	Ibidem = tamtéž
Nařízení Brusel IIa/II bis (Nařízení)	Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o soudní příslušnosti, uznání a výkonu rozsudků ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000
NOZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
OSN	Organizace spojených národů
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
SDEU	Soudní dvůr Evropské unie
ÚPD	Úmluva o právech dítěte, ze dne 20. listopadu 1989, vyhlášená sdělením federálního Ministerstva zahraničních věcí pod č. 104/1991 Sb., ve znění protokolů a pozdějších změn
Úřad	Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí
ZMPS	Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém
ZZŘS	Zákon č. 272/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Použitá literatura a další prameny

Monografie české:

PAUKNEROVÁ, Monika. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2013. 334 s. ISBN 978-80-7400-504-6.

RUDOLPH, Jürgen. *Jsi moje dítě: Cochemská praxe: cesty k lidštějšímu rodinnému právu*. 1. vyd. Praha: Magistrát Hlavního města Prahy, 2010. 78 s. ISBN 978-80-2548.

Monografie zahraniční:

BEAUMONT, Paul R.; McELEVAY Peter E. *The Hague Convention on International Child Abduction*. Oxford: Oxford University Press, 1999. 332 s. ISBN 0-19-826064-4.

COLLINS, Lawrence. *Dicey, Morris and Collins on The Conflict of Laws*. vol. 1. London: Sweet & Maxwell, 2006. 785 s. ISBN 978-0-421-88360-4.

CROWLEY, Louise. *Family Law*. Dublin: Thomson Round Hall, 2013. 798 s. ISBN 978-0-414-03228-6.

GARBOLINO, James. *International Child Custody Cases: Handling Hague Convention Cases in US Courts*, 3. ed. Reno, NV: National Judicial College, 2000. 273 s.

KILKELLY, Ursula. *Children's Rights in Ireland: Law, Policy and Practice*. Dublin: Tottel Publishing, 2008. 601 s. ISBN 978-1-84592-157-6.

LOWE, Nigel; EVERAL, Mark; NICHOLLS, Michael. *International Movement of Children: Law Practice and Procedure*. Bristol: Jordan Publishing, 2004. 825 s. ISBN 0-85308-725-3.

LOWE, Nigel; EVERALL, Mark; NICHOLLS, Michael. *The New Brussels II Regulation: A Supplement to International Movement of Children*. 1. ed. Bristol: Family Law, 2005, 170 s. ISBN 18-466-1004-4.

Příspěvky ve sborníku české:

BAKEŠ, Milan; VONDRÁČKOVÁ, Pavlína. Mezinárodní únosy dětí. In: WINTEROVÁ, Alena; DVOŘÁK, Jan (ed.). *Pocita Sentě Radvanové k 80. narozeninám*. 1. vyd. Praha: ASPI - Wolters Kluwer, 2009, 630 s. ISBN 978-80-7357-432-1.

JANOČKOVÁ, Michaela; SEDLÁK, Petr. Mezinárodní únosy dětí. In: Spisy Masarykovy Univerzity v Brně, svazek č. 358. *Dny práva 2009: Sbližování a rozcházení českého, slovenského a polského rodinného práva* [online]. Brno: Masarykova Univerzita, 2009 [cit. 2014-01-27]. ISBN 978-80-210-4990-1. Dostupné z WWW: <http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2009/files/prispevky/sblizovani/Janockova_Michaela__1222_.pdf>.

JANOČKOVÁ, Michaela. Vliv domácího násilí na judikaturu soudů ve věcech mezinárodních únosů dětí. In: Spisy Masarykovy Univerzity v Brně, svazek č. 378. *Dny práva 2010: Sbližování a rozcházení českého, slovenského a polského rodinného práva* [online]. Brno: Masarykova Univerzita, 2010 [cit. 2014-01-27]. ISBN 978-80-210-5305-2. Dostupné z WWW <[http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/07_nasili/Janockova_Michaela_\(4539\).pdf](http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/07_nasili/Janockova_Michaela_(4539).pdf)>.

Příspěvky ve sborníku zahraniční:

BURDOVÁ, Katarína. Právo na rešpektovanie súkromného a rodinného života únoscu dieťaťa. In: Spisy Masarykovy Univerzity v Brně, svazek č. 410. *Dny práva 2011: Deklarace, Charty, Listiny a Lidskoprávní úmluvy a jejich význam pro proměny rodinné práva* [online]. Brno: Masarykova Univerzita, 2012 [cit. 2014-01-29]. ISBN 978-80-210-5913-9. Dostupné z WWW: <http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2011/files/sbornik/rodina.pdf>.

MATIS, Nina. Medzinárodný únos dieťaťa v kontexte judikatury ESĽP. In: Spisy Masarykovy Univerzity v Brně, svazek č. 410. *Dny práva 2011: Deklarace, Charty, Listiny a Lidskoprávní úmluvy a jejich význam pro proměny rodinné práva* [online]. Brno: Masarykova Univerzita, 2012 [cit. 2014-01-29]. ISBN 978-80-210-5913-9. Dostupné z WWW: <http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2011/files/sbornik/rodina.pdf>.

PAUKNEROVÁ, Monika. Conflict of Laws Convention and their Reception in the Czech Republic. In: SÁNCHEZ-CORDERO, Jorge A. *The Impact of Uniform Law on National Law: Limits and Possibilities*. 1. ed. Ciudad Universitaria, México: Centro Mexicano de Derecho Uniforme, 2010, 675 s. ISBN 978-607-0215-988.

Časopisecké články české:

BŘÍZA, Petr. Nový český zákon o mezinárodním právu soukromém v kontextu práva EU a mezinárodních smluv. *Právní rádce*. 2013, č. 17, s. 580-588. ISSN 1210-4817.

HRUBÁ, Michaela. Mezinárodní únosy dětí – několik poznámek k související novele občanského soudního řádu. *Právo a rodina*. 2009, č. 4, s. 17-20. ISSN 1212-866X.

KAPITÁN, Zdeněk. Evropský justiční prostor ve věcech civilních. *Právní fórum*. 2005, roč. 2. č. 8, s. 281-290. ISSN 1214-7966.

LYČKA, Martin. O soudní příslušnosti ve věcech manželských a rodičovských v kontextu judikatury Soudního dvora EU. *Právní rádce*. 2011, č. 7, s. 241-247. ISSN 1210-4817.

PFEIFFER, Magdalena. Obvyklý pobyt v evropském rodinném právu. *Soudní rozhledy*. 2013, č. 3, s. 87-89. ISSN 1210-6410.

SEDLÁK, Petr. Důsledky rozhodnutí v řízení o navrácení dítěte pro stanovení příslušnosti soudu k rozhodnutí o výchově. *Právo a rodina*. 2009, č. 1, s. 13-17. ISSN 1212-866X.

WESTPHALOVÁ, Lenka; HOLÁ, Lenka. Rodinná mediace, právní a sociální aspekty jejího poskytování. *Právní rádce*. 2013, č. 18, s. 618-626. ISSN 1210-4817.

ZAVADILOVÁ, Marta; TUROŇOVÁ, Jana. Pravidla určování mezinárodní soudní příslušnosti dle nařízení Brusel II bis ve světle nejnovější judikatury Evropského soudního dvora. *Právní rádce*. 2010, č. 7, s. 246-252. ISSN 1210-4817.

Časopisecké články zahraniční:

AIYAR, Smita. International Child Abductions Involving Non-Hague Convention States: The Need for a Uniform Approach. *Emory International Law Review*. 2007, vol. 21, s. 277-320. ISSN 1052-2850.

ANTON, A.E. The Hague Convention on International Child Abduction. *International and Comparative Law Quarterly*. 1981, vol. 30, issue 3, s. 537-567. ISSN 0020-5893. Dostupné také z WWW: <<http://www.jstor.org/stable/759286>>.

BAILEY-HARRIS, Rebecca. Acquiescence under the Hague Convention on International Child Abduction. *The Law Quarterly Review*. 1997, vol. 113, s. 529-533. ISSN 0023-933X.

HAŤAPKA, Miloš. K pojmu „obvyklý pobyt“ v mezinárodním práve súkromnom a procesnom. *Justičná revue*. 2001, roč. 53, č. 2, s. 183-188. ISSN 1335-6461.

KAYE, Miranda. The Hague Convention and the Flight from Domestic Violence: How Women and Children are being Returned by Coach and Four. *International Journal of Law, Politics and the Family*, 1999, vol. 13, s. 191-212, ISSN 1360-9939.

McELEVAY, Peter. Evaluating the views of abducted children: trends in appellate case-law. *Child and Family Law Quarterly*. 2008, vol. 20, no. 2, s. 230-254. ISSN 1358-8184.

SCHNITZER-REESE, Ericka A. International Child Abduction to non-Hague Convention Countries: The need for an International Family Court. *Northwestern Journal of International Human Rights*. 2004, vol. 2, issue 1, art. 7, s. 1-19. ISSN 1549-828X.

Elektronické články:

BRATKOVÁ, Eva. (zprac.). *Metody citování literatury a strukturování bibliografických záznamů podle mezinárodních norem ISO 690 a ISO 690-2 : metodický materiál pro autory vysokoškolských kvalifikačních prací* [online]. Verze 2.0, aktualiz. a rozšíř. Praha : Odborná komise pro otázky elektronického zpřístupňování vysokoškolských

kvalifikačních prací, Asociace knihoven vysokých škol ČR, 2008-12-22 [cit. 2014-03-12], 60 s. (PDF). Dostupné z WWW: <<http://www.evskp.cz/SD/4c.pdf>>.

VONDRÁČKOVÁ, Pavlína. Mezinárodní únosy dětí aneb pojem „obvyklé bydliště“ dítěte. *E-právo* [online]. 2014 [cit. 2014-01-30]. Dostupné z WWW: <<http://www.epravo.cz/top/clanky/mezinarodni-unosy-deti-aneb-pojem-obvykle-bydlist-e-ditete-93203.html>>.

Další elektronické zdroje:

Český statistický úřad. *Cizinci: Demografické události cizinců*. Aktualizováno dne 5.4.2013. [cit. 2014-01-28]. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_demogr_udalosti>.

Český statistický úřad. *Rozvodovost* [online]. Aktualizováno dne 19.8.2013. [cit. 2014-01-28]. Dostupné z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>>.

Český statistický úřad. *Sňatečnost* [online]. Aktualizováno dne 19.8.2013. [cit. 2014-01-28]. Dostupné z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/snatecnost>>.

European Commission. *Praktická příručka pro používání nového nařízení Brusel II* [online]. Brussels : European Commission Directorate-General for Justice, říjen 2005 [cit. 2014-03-16]. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/guide_new_brussels_ii_cs.pdf>.

Hague Conference on Private International Law. *Conclusions and Recommendations of the Sixth Meeting (Part I) of the Special Commission to review the operation of the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction (1-10 June 2011)* [online]. The Hague: Permanent Bureau of the Hague Conference on Private International Law, June 2011 [cit. 2014-01-13]. Dostupné z WWW: <http://www.hcch.net/upload/concl28sc6_e.pdf>.

Hague Conference on Private International Law. *Conclusions and Recommendations of Part I And Part II of the Special Commission on the Practical Operation of the 1980 Child Abduction Convention and the 1996 Child Protection Convention and a Report of Part II of the Meeting* [online]. The Hague: Permanent Bureau of the Hague Conference on Private International Law, April 2012 [cit. 2014-01-13]. Dostupné z WWW: <http://www.hcch.net/upload/wop/concl28-34sc6_en.pdf>.

Hague Conference on Private International Law. *Conclusions and Recommendations of the Sixth Meeting (Part II) of the Special Commission to review the operation of the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction (25-31 January 2012)* [online]. The Hague: Permanent Bureau of the Hague Conference on Private International Law, January 2012 [cit. 2014-01-13]. Dostupné z WWW: <http://www.hcch.net/upload/wop/abduct2012concl_e.pdf>.

Hague Conference on Private International Law. *Guide to Good Practice under the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction, Part I – Central Authority Practice* [online]. The Hague: Permanent Bureau of the Hague Conference on Private International Law, November 2005 [cit. 2014-02-11]. Dostupné z WWW: <http://www.hcch.net/upload/abdguide_e.pdf>.

Hague Conference on Private International Law. *Hague Conference on Private International Law* [online]. The Hague: HCCH, 2014 [cit. 2013-12-07]. Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction, Authorities. Dostupné z WWW: <http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.authorities&cid=24>.

Hague Conference on Private International Law. *Hague Conference on Private International Law* [online]. The Hague: HCCH, 2014 [cit. 2013-12-07]. Overview. Dostupné z WWW: <http://www.hcch.net/index_en.php?act=text.display&tid=26>.

Hague Conference on Private International Law. *Hague Conference on Private International Law* [online]. The Hague: HCCH, 2014 [cit. 2013-12-07]. Statute of the Hague Conference on Private International Law. Dostupné z WWW: <http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.text&cid=29>.

Hague Conference on Private International Law. *Launch of iChild pilot, the Electronic Case Management System for the 1980 International Child Abduction Convention* [online]. The Hague: Permanent Bureau of the Hague Conference on Private International Law, November 2005 [cit. 2014-02-17]. Dostupné z WWW: <http://www.hcch.net/upload/ichild_intro-e.pdf>.

Hague Conference on Private International Law. *News and Events: 10th Anniversary of the Malta Process* [online]. The Hague: Permanent Bureau of the Hague Conference on Private International Law, March 2014 [cit. 2014-03-24]. Dostupné z WWW: <http://www.hcch.net/index_en.php?act=events.details&year=2014&varevent=349>.

Hague Conference on Private International Law. *Preliminary Document No 10 of October 2006 for the attention of the Fifth meeting of the Special Commission to review the operation of the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction (30 October – 9 November 2006)* [online]. The Hague: Permanent Bureau of the Hague Conference on Private International Law, October 2006 [cit. 2014-03-23]. Dostupné z WWW: <http://www.hcch.net/upload/wop/abd_pd10e2006.pdf>.

Hague Conference on Private International Law. *Report of the Third Special Commission meeting to review the operation of the Hague Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction (17-21 March 1997)* [online]. The Hague: Permanent Bureau of the Hague Conference on Private International Law, August 1997 [cit. 2013-12-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.hcch.net/upload/abduc97e.pdf>>.

Hague Conference on Private International Law. *Report on the Fifth Meeting of the Special Commission to review the operation of the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction (30 October – 9 November 2006)* [online]. The Hague: Permanent Bureau of the Hague Conference on Private International Law, March 2007 [cit. 2014-01-13]. Dostupné z WWW: <http://www.hcch.net/upload/wop/abd_2006_rpt-e.pdf>.

INCADAT (International Child Abduction Database): *Case Law Analysis* [online]. Hague Conference on Private International Law [cit. 2014-02-03]. Dostupné z WWW: <<http://www.incadat.com/index.cfm?act=analysis.show&sl=3&lng=1>>.

INCADAT (International Child Abduction Database): *Case Law Search* [online]. Hague Conference on Private International Law [cit. 2014-01-07]. Dostupné z WWW: <<http://www.incadat.com/index.cfm?act=search.detailed&sl=2&lng=1>>.

PÉREZ-VERA, Elisa. *Explanatory Report on the 1980 Hague Child Abduction Convention* [online]. Madrid: HCCH, April 1981 [cit. 2013-12-18]. Dostupné z WWW: <<http://www.hcch.net/upload/expl28.pdf>>

Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. *Sněmovní tisk č. 931/0, část č. 1/5 Vládní návrh zákona o zvláštních řízeních soudních, Důvodová zpráva* [online]. Parlament České republiky [cit. 2014-03-09]. Dostupné z WWW: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=931&CT1=0>>.

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. *Seznam vyhlášených mezinárodních smluv, k jejichž ratifikaci dal souhlas zákonodárny sbor a jimiž je Česká republika vázána, které jsou v evidenci MZV* [online]. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [cit. 2014-03-26]. Dostupné z WWW: <http://www.mzv.cz/public/3a/df/87/75578_943561_sez130628.pdf>.

United Nations Treaty Collections: *Status of Convention on the Rights of a Child* [online]. United Nations [cit. 2014-03-12]. Dostupné z WWW: <https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-11&chapter=4&lang=en>.

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí: *Mezinárodní únosy dětí* [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí [cit. 2014-03-08]. Dostupné z WWW: <<http://www.umpod.cz/unosy-deti/>>.

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí: *Odkazy* [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí [cit. 2014-03-08]. Dostupné z WWW: <<http://www.umpod.cz/odkazy/>>.

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí: *První pomoc pro mezinárodní rodiny v krizi* [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí [cit. 2014-03-08]. Dostupné z WWW: <http://www.umpod.cz/fileadmin/user_upload/unosy/Mezinarodni_rodina_v_krizi.pdf>.

Právní předpisy české:

ČSSR. Předpis č. 40/1981 Sb., vyhláška ministra zahraničních věcí ze dne 3. února 1981 o Smlouvě mezi Československou socialistickou republikou a Tuniskou republikou o právní pomoci ve věcech občanských a trestních, o uznání a výkonu justičních rozhodnutí a o vydávání, s Dodatkovým protokolem. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 2014-02-07].

ČSSR. Předpis č. 8/1986 Sb., vyhláška ministra zahraničních věcí ze dne 20. listopadu 1985 o Smlouvě mezi Československou socialistickou republikou a Sýrskou arabskou republikou o právní pomoci ve věcech občanských, rodinných a trestních. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 2014-02-07].

ČR. Zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 2013-12-07].

ČR. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 2013-12-10].

ČR. Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších změn. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 2014-01-18].

ČR. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 2013-12-12].

ČR. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: *Sbírka zákonů*. Ministerstvo vnitra ČR, 2012, částka 33, s. 1026-1365. Dostupné z WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=2012&typeLaw=zakon&What=Rok&stranka=16>>. ISSN 1211-1244.

ČR. Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém. In: *Sbírka zákonů*. Ministerstvo vnitra ČR, 2012, částka 35, s. 1490-1515. Dostupné z WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=2012&typeLaw=zakon&What=Rok&stranka=16>>. ISSN 1211-1244.

ČR. Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. In: *Sbírka zákonů*. Ministerstvo vnitra ČR, 2013, částka 112, s. 3186-3256. Dostupné z WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=292/2013%20&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy>. ISSN 1211-1244.

Právní předpisy zahraniční:

IRSKÁ REPUBLIKA. Children Act 1997. In: Irish Statute Book [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.irishstatutebook.ie/1997/en/act/pub/0040/index.html>>.

IRSKÁ REPUBLIKA. Guardianship of Infants Act 1964. In: Irish Statute Book [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.irishstatutebook.ie/1964/en/act/pub/0007/index.html>>.

Právní předpisy mezinárodní:

Nařízení Rady (ES) č. 1206/2001 ze dne 28. května 2001 o spolupráci soudů členských států při dokazování v občanských nebo obchodních věcech (nařízení o dokazování). In: EUR-lex [právní informační systém]. *Úřední věstník Evropské unie* L 174 ze dne 27. června 2001 [cit. 2014-02-01]. Dostupné z WWW: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/ALL/;ELX_SESSIONID=2YTQTbjCv7YCkJn1zGQj6124fLByXJMDcLS6P5NcmpPLwknzqhJs!-862135581?uri=CELEX:32001R1206>.

Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o soudní příslušnosti, uznání a výkonu rozsudků ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000 (Nařízení Brusel II bis). In: EUR-lex [právní informační systém]. *Úřední věstník Evropské unie* L 338 ze dne 23. prosince 2003 [cit. 2014-02-01]. Dostupné z WWW: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32003R2201:CS:HTML>>.

Nařízení Rady (ES) č. 4/2009 ze dne 18. prosince 2008 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností. In: EUR-lex [právní informační systém]. *Úřední věstník Evropské unie* L 7/1 ze dne 10. ledna 2009 [cit. 2014-02-06]. Dostupné z WWW: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:32009R0004&qid=1402584223113>>.

Prohlášení č. 17 o přednosti práva připojené k Závěrečnému aktu o Lisabonské smlouvě z 13. prosince 2007. In: EUR-lex [právní informační systém]. *Úřední věstník Evropské unie* C 83/344 ze dne 30. března 2010 [cit. 2014-02-12]. Dostupné z WWW: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0335:0360:CS:PDF>>.

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, ze dne 4. listopadu 1950, vyhlášená sdělením Federálního Ministerstva zahraničních věcí pod č. 209/1992 Sb., ve znění protokolů a pozdějších změn (Evropská úmluva o lidských právech). In: *Sbírka zákonů České a Slovenské federativní republiky*. ročník 1992, částka 41, s. 1073-1087 [cit. 2014-02-02]. Dostupné z WWW: <http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_CES.pdf>.

Úmluva o právech dítěte, ze dne 20. listopadu 1989, vyhlášená sdělením federálního Ministerstva zahraničních věcí pod č. 104/1991 Sb., ve znění protokolů a pozdějších změn (Úmluva o právech dítěte). In: *Sbírka zákonů České a Slovenské federativní republiky*. ročník 1991, částka 22, s. 502-512 [cit. 2014-02-02]. Dostupné z WWW: <<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf>>.

Úmluva o soukromoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, ze dne 25. října 1980, vyhlášená sdělením Ministerstva zahraničních věcí č. 34/1998 Sb. (Haagská Úmluva 1980). In: *Sbírka zákonů České republiky*, ročník 1998, částka 16, s. 4418-4423 [cit. 2013-12-03]. Dostupné z WWW: <http://www.hcch.net/upload/text28_cz.pdf>.

Judikatura českých soudů:

ČR. Nález Ústavního soudu ze dne 7. prosince 2000, sp. zn. III. ÚS 440/2000 (K přemístění dítěte mimo obvyklé bydliště z hlediska Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí). In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 2014-01-26]. Dostupné z WWW: <<http://www.beck-online.cz/>>.

ČR. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. ledna 2003, č. j. 30 Cdo 34/2003. In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 2014-02-18]. Dostupné z WWW: <<http://www.beck-online.cz/>>.

ČR. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. února 2007 ve věci č.j. 30 Cdo 3425/2006. In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 2014-02-22]. Dostupné z WWW: <<http://www.beck-online.cz/>>.

ČR. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20. června 2007, č. j. 30 Cdo 474/2007. In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 2014-01-28]. Dostupné z WWW: <<http://www.beck-online.cz/>>.

ČR. Rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 6. listopadu 2001, č. j. 13 Co 284/2001 – 163. In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 2014-02-18]. Dostupné z WWW: <<http://www.beck-online.cz/>>.

ČR. Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 29. června 2006, ve věci č.j. 20 Co 511/2005 – 672. In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 2014-02-22]. Dostupné z WWW: <<http://www.beck-online.cz/>>.

ČR. Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 12. října 2006, č. j. 20 Cdo 406/2006 – 932. In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 2014-01-28]. Dostupné z WWW: <<http://www.beck-online.cz/>>.

ČR. Rozsudek Okresního soudu v Náchodě ze dne 7. srpna 2006, č. j. P 312/2005 – 767. In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 2014-01-28]. Dostupné z WWW: <<http://www.beck-online.cz/>>.

ČR. Usnesení Okresního soudu v Chebu ze dne 6. dubna 2012, č. j. 17 P 1/2006 – 277. In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 2014-01-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.beck-online.cz/>>.

Judikatura Evropského soudu pro lidská práva:

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 6. prosince 2007, věc *Maumousseau a Washington v. Francie* (stížnost č. 39388/05). In: European Court of Human Rights [online]. HUDOC database [cit. 2014-02-12]. Dostupné z WWW: <<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-83823>>.

Rozsudek Velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 6 července 2010, věc *Neulinger a Shuruk v. Švýcarsko* (stížnost č. 41615/07). In: European Court of Human Rights [online]. HUDOC database [cit. 2014-02-12]. Dostupné z WWW: <<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-99817>>.

Judikatura Soudního dvora Evropské unie:

Rozsudek SDEU ze dne 2. dubna 2009 ve věci *A*, č. C-523/07. In: INCADAT: HC/E/1000 [databáze případů mezinárodních únosů dětí]. Hague Conference for Private International Law [cit. 2014-01-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.incadat.com>>.

Rozsudek SDEU ze dne 22. prosince 2010 ve věci *Barbara Mercredi v. Richard Chaffe*, č. C-497/10. In: INCADAT: HC/E/1044 [databáze případů mezinárodních únosů dětí]. Hague Conference for Private International Law [cit. 2014-01-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.incadat.com>>.

Judikatura zahraničních soudů:

AUSTRÁLIE. *In the Marriage of Murray and Tam* (1993) 16 Fam LR 982.

AUSTRÁLIE. *Zenel v. Haddow* 1993 SC 612, 1993 SLT 975.

AUSTRÁLIE. *Re B* [1994] 2 FLR 249, CA.

IRSKÁ REPUBLIKA. *Marshall v. Marshall* 1996 SLT 429.

IRSKÁ REPUBLIKA. *P v. B* [1999] 4 IR 185.

KANADA. *Thomson v. Thomson* (1995) 119 DLR (4th) 253.

NĚMECKÁ SPOLKOVÁ REPUBLIKA. Bundesverfassungsgericht Beschluß vom 10. Oktober 1995, Aktenzeichen 2 BvR 982/95.

NIZOZEMSKO. De Directie Preventie, optredend voor haarzelf en namens F. (vader) en H. (de moeder) (14 juli 2000, ELRO-nummer: AA6532, Zaaknr.R99/167HR).

SPOJENÉ STÁTY AMERICKÉ. *David S. v. Zamira S.*, 151 Misc. 2d 630, 574 N.Y.S. 2d 429 (Fam. Ct. 1991)

SPOJENÉ STÁTY AMERICKÉ. *Friedrich v. Friedrich* 78 F 3d 1060 (6th Circuit 1996).

ŠVÝCARSKO. *5P.1999/2006/blb*, Bundesgericht, II. Zivilabteilung (Tribunal Fédéral, 2ème Chambre Civile).

VELKÁ BRITÁNIE. *A v. A and another (Children: Habitual Residence)* [2013] UKSC 60 [2013] 3 WLR 761.

VELKÁ BRITÁNIE. *B v. K (Child Abduction)* [1993] 1 FCR 382.

VELKÁ BRITÁNIE. *C v. C (Minor: Abduction: Rights of Custody)* [1989] 1 WLR 654.

VELKÁ BRITÁNIE. *Cannon v. Cannon* [2004] EWCA Civ 1330.

VELKÁ BRITÁNIE. *D.T. v. L.B.T.* [2010] EWHC 3177 (Fam.).

VELKÁ BRITÁNIE. *N v. N (Abduction: Article 13 Defence)* [1995] 1 FLR 107.

VELKÁ BRITÁNIE. *Re C* [2002] EWHC 2219 (Fam).

VELKÁ BRITÁNIE. *Re C (Abduction: Consent)* [1996] 1 FLR 414.

VELKÁ BRITÁNIE. *Re F (A Minor) (Abduction: Custody Rights Abroad)* [1995] Fam 224.

VELKÁ BRITÁNIE. *Re G (Abduction: Psychological Harm)* [1995] 1 FLR 64.

VELKÁ BRITÁNIE. *Re H (Minors) (Abduction: Acquiescence)* [1997] 1 FLR 872.

VELKÁ BRITÁNIE. *Re H; Re S (Minors) (Abduction: Custody Rights)* [1991] 2 AC 476.

VELKÁ BRITÁNIE. *Re J (A Minor) (Abduction: Custody Rights)* [1990] 2 AC 562.

VELKÁ BRITÁNIE. *Re K (Abduction: Consent)* [1997] 2 FLR 212.

VELKÁ BRITÁNIE. *Re L (Abduction: Future Consent)* [2007] EWHC 2181 (Fam).

VELKÁ BRITÁNIE. *Re M (Abduction) (Consent: Acquiescence)* [1999] 1 FLR 171.

VELKÁ BRITÁNIE. *Re M (Abduction: Undertakings)* [1995] 1 FLR 1021.

VELKÁ BRITÁNIE. *Re N (Minors) (Abduction)* [1991] 1 FLR 413.

VELKÁ BRITÁNIE. *Re S (Abduction: Acquiescence)* [1998] 2 FLR 115.

VELKÁ BRITÁNIE. *Re S (Minors) (Abduction: Wrongful Retention)* [1994] 1 FLR 82.

VELKÁ BRITÁNIE. *Re S (Minors) (Child Abduction: Wrongful Removal)* [1994] Fam 70.

VELKÁ BRITÁNIE. *Re T (Abduction: Child's Objections to Return)* [2000] 2 FLR 192.

VELKÁ BRITÁNIE. *Re V (Abduction; Habitual Residence)* [1995] 2 FLR 992.

VELKÁ BRITÁNIE. *T v. T (Abuction: Consent)* [1999] 2 FLR 912.

VELKÁ BRITÁNIE. *W v. W (Child Abduction: Acquiescence)* [1993] 2 FLR 211.

Příloha 1

Informace z Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí – počty dětí unesených z České republiky do zahraničí/ze zahraničí do České republiky

Brno, 04. února 2014

UMODX004CN58

Vaše sp. zn. Ze dne Naše sp. zn. Vyřizuje
31.1.2014 SPR 0042/14 (uvádějte v odpovědi) JUDr. M. Nováková (marketa.novakova@umpod.cz)

poskytnutí informace dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, v platném znění

k Vaší žádosti po poskytnutí informací sděluji následující:

- a) počet dětí unesených ze zahraničí do České republiky v jednotlivých letech
- b) počet dětí unesených z České republiky do zahraničí v jednotlivých letech

Ad a), b) – viz tabulka níže

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Ad a)	8	12	9	15	15	16	11	18	21	12	17	19	25	19
Ad b)	6	3	0	8	2	3	7	19	23	24	26	24	42	42

Starší evidenci (1998-1999) nemáme k dispozici.

- c) pohlaví unesených dětí - nevidujeme
- d) věk unesených dětí - nevidujeme
- e) počet případů, kdy byl únoscem otec – evidováno od roku 2010
- f) počet případů, kdy byla únoscem matka – evidováno od roku 2010
- g) počet případů, kdy byla únoscem jiná osoba než rodič dítěte - evidováno od roku 2010

Ad e), f), g) – viz tabulka níže

	2010		2011		2012		2013	
	Do ČR	Z ČR	Do ČR	Z ČR	Do ČR	Z ČR	Do ČR	Z ČR
Únosce matka	14	18	16	13	19	28	17	29
Únosce otec	3	8	3	10	4	13	2	12
Únosce jiná osoba	0	0	0	1	2	1	0	1

h) výčet zemí, do kterých byly děti z ČR unášeny včetně četnosti – evidováno od roku 2010

	2010	2011	2012	2013	CELKEM
Albánie			1		1
Austrálie			1	1	2
Belgie			1		1
Bělorusko				1	1
Bosna a Hercegovina			1		1
Bulharsko				1	1
Dominikánská rep.	1	2			3
Egypt			1		1
Francie		1	2		3
Guatemala				1	1
Irsko	1		2	1	4
Itálie	1	1	3		5
Jordánsko		1			1
Libanon				2	2
Makedonie	2				2
Mexiko			1		1
Německo	1		1	7	9
Norsko			1		1
Nový Zéland			1		1
Polsko				1	1
Portugalsko		1			1
Rakousko	1			3	4
Rumunsko		1			1
Rusko			1	3	4
Řecko		1	1		2
Slovensko	8	5	9	7	29
Slovinsko				1	1
Srbsko		1			1
Sýrie		1			1
Španělsko	1	2	1		4
Švédsko		2			2
Švýcarsko				1	1
Thajsko	1				1
Tunisko			1	1	2
Turecko		1			1
Ukrajina	1		1	2	4
USA	3	2	4	1	10
Velká Británie	5	3	5	7	20

S pozdravem

JUDr. Markéta Nováková v.r.
zástupkyně ředitele

Příloha 2

Smluvní státy Haagské Úmluvy 1980 k datu 30.4.2014

Členské státy Haagské konference		
Stát	Přistoupení	Platnost
Albánie	4.5.2007	1.8.2007
Argentina*	19.3.1991	1.6.1991
Austrálie*	29.10.1986	1.1.1987
Belgie*	9.2.1999	1.5.1999
Bělorusko	12.1.1998	1.4.1998
Bosna a Hercegovina ^o	23.8.1993	6.3.1992
Brazílie	19.10.1999	1.1.2000
Bulharsko	20.5.2003	1.8.2003
Burkina Faso	25.5.1992	1.8.1992
Černá Hora ^o	1.3.2007	3.6.2006
Česká republika*	15.12.1997	1.3.1998
Čína – region Macao		1.3.1999
Čína – region Hong Kong		1.9.1997
Dánsko*	17.4.1991	1.7.1991
Ekvádor	22.1.1992	1.4.1992
Estonsko	18.4.2001	1.7.2001
Finsko*	25.5.1994	1.8.1994
Francie*	16.9.1982	1.12.1983
Gruzie	24.7.1997	1.10.1997
Chile	23.2.1994	1.5.1994
Chorvatsko ^o	23.4.1993	1.12.1991
Irsko*	16.7.1991	1.10.1991
Island	14.8.1996	1.11.1996
Itálie*	22.2.1995	1.5.1995
Izrael*	4.9.1991	1.12.1991
Japonsko*	24.1.2014	1.4.2014
Jižní Afrika	8.7.1997	1.10.1997
Kanada*	2.6.1983	1.12.1983
Korea	13.12.2012	1.3.2013
Kostarika	9.11.1998	1.2.1999
Kypr	4.11.1994	1.2.1995
Litva	5.6.2002	1.9.2002
Lotyšsko	15.11.2001	1.2.2002
Lucembursko*	8.10.1986	1.1.1987

Nečlenské státy Konference		
Stát	Přistoupení	Platnost
Andora	6.4.2011	1.7.2011
Arménie	1.3.2007	1.6.2007
Bahamy	1.10.1993	1.1.1994
Belize	22.6.1989	1.9.1989
Dominikánská republika	11.8.2004	1.11.2004
Fidži	16.3.1999	1.6.1999
Gabon	6.12.2010	1.3.2011
Guatemala	6.2.2002	1.5.2002
Guinea	7.11.2011	1.2.2012
Honduras	20.12.1993	1.3.1994
Irák	21.3.2014	1.6.2014
Kazachstán	3.6.2013	1.9.2013
Kolumbie	13.12.1995	1.3.1996
Lesotho	18.6.2012	1.9.2012
Moldavsko	10.4.1998	1.7.1998
Nikaragua	14.12.2000	1.3.2001
Salvador	5.2.2001	1.5.2001
San Marino	14.12.2006	1.3.2007
Seychely	27.5.2008	1.8.2008
Svatý Kryštof a Nevis	31.5.1994	1.8.1994
Thajsko	14.8.2002	1.11.2002
Trinidad a Tobago	7.6.2000	1.9.2000
Turkmenistán	29.12.1997	1.3.1998
Uzbekistán	31.5.1999	1.8.1999
Zimbabwe	4.4.1995	1.7.1995

Maďarsko	7.4.1986	1.7.1986
Makedonie ^o	20.9.1993	1.12.1991
Malta	26.10.1999	1.1.2000
Maroko	9.3.2010	1.6.2010
Mauricius	23.3.1993	1.6.1993
Mexiko	20.6.1991	1.9.1991
Monako	12.11.1992	1.2.1993
Německo*	27.9.1990	1.12.1990
Nizozemsko*	12.6.1990	1.9.1990
Norsko*	9.1.1989	1.4.1989
Nový Zéland	31.5.1991	1.8.1991
Panama	2.2.1994	1.5.1994
Paraguay	13.5.1998	1.8.1998
Peru	28.5.2001	1.8.2001
Polsko	10.8.1992	1.2.1993
Portugalsko*	29.9.1983	1.12.1983
Rakousko*	14.7.1988	1.10.1988
Rumunsko	20.11.1992	1.2.1993
Rusko	28.7.2011	1.10.2011
Řecko*	19.3.1993	1.6.1993
Singapur	28.12.2010	1.3.2011
Slovensko*	7.11.2000	1.2.2001
Slovinsko	22.3.1994	1.6.1994
Spojené státy americké*	29.4.1988	1.7.1988
Srbsko ^o	29.4.2001	27.4.1992
Srí Lanka	28.9.2001	1.12.2001
Španělsko*	16.6.1987	1.9.1987
Švédsko*	22.3.1989	1.6.1989
Švýcarsko*	11.10.1983	1.1.1984
Turecko*	31.5.2000	1.8.2000
Ukrajina	2.6.2006	1.9.2006
Uruguay	16.11.1999	1.2.2000
Velká Británie*	20.5.1986	1.8.1986
Venezuela*	16.10.1996	1.1.1997

Poznámky a vysvětlivky:

přistoupení: ratifikace či přijetí Úmluvy (u členských států Haagské konference) či přistoupení k Úmluvě (pro nečlenské státy Haagské konference)

platnost: datum vstupu Úmluvy v platnost pro stát přistupující k Úmluvě (první den třetího kalendářního měsíce po uložení listiny o přistoupení)

* státy, které byly členy Haagské konference v době jejího Čtrnáctého zasedání a které Úmluvu podepsaly

^o státy bývalé Socialistické federativní republiky Jugoslávie, která se stala smluvním státem Úmluvy 1.12.1991

Resumé

Účelem mé diplomové práce je zmapovat problematiku mezinárodních únosů dětí z pohledu mezinárodního práva soukromého. Pozornost je věnována především mezinárodním dokumentům, které tuto oblast práva upravují. Nejdůležitějšími dokumenty jsou Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí z roku 1980 a Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 (Nařízení Brusel II bis). Práce si klade za cíl odpovědět na otázku, zda je platná úprava v současnosti stále vhodná a zda jsou pravidla stanovená Úmluvou a Nařízením nastavená správně.

Práce se skládá z osmi kapitol, které jsou doplněny o relevantní soudní rozhodnutí. V první kapitole je nastíněn přehled hlavních právních pramenů, které se zabývají problematikou mezinárodních únosů dětí. Je vysvětlen vzájemných vztah a aplikace těchto právních nástrojů. Tato kapitola obsahuje také podkapitulu osvětlující příčiny vzniku případů mezinárodních únosů dětí.

Druhá kapitola tvoří nejvýznamnější část celé práce. Zaměřuje se na Haagskou Úmluvu 1980. Nejprve přibližuje její vznik a cíle, na nichž spočívá. Vysvětleny jsou následně čtyři základní pojmy obsažené v Úmluvě, a to protiprávní přemístění a zadržení dítěte; obvyklý pobyt dítěte; právo péče o dítě; a pojem ústřední orgán. Dále se tato kapitola zaměřuje na povinnost navrácení dítěte, která je stěžejním principem celé Úmluvy, a velký prostor je věnován výjimkám z této povinnosti.

Dalším kapitolám práce je záměrně věnováno prostoru méně. Třetí kapitola se zabývá Nařízením Brusel II bis. Zaměřuje se především na zdůraznění rozdílů mezi Nařízením a Úmluvou. Čtvrtá kapitola se zaměřuje na případy, kdy je dítě uneseno do státu, který není smluvním státem Haagské Úmluvy 1980. Kapitola pátá se pak stručně věnuje českému procesnímu právu vztahujícímu se k mezinárodním únosům dětí. Následující dvě kapitoly se krátce zaměřují na vztah Haagské Úmluvy 1980 s dalšími významnými mezinárodními dokumenty, a to konkrétně s Úmluvou OSN o právech dítěte z roku 1989 a s Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod z roku 1950.

Práce uzavírá kapitola osmá, která shrnuje uvedené poznatky a hodnotí oblast práva mezinárodních únosů dětí jako celku. Stručně shrnuto, současná právní úprava

mezinárodních únosů dětí se jeví jako vhodná. Avšak pravidla nastavená Úmluvou a Nařízením budou vyhovovat současným poměrům pouze za předpokladu, že příslušné orgány jednotlivých států budou daná pravidla aplikovat konzistentně a při řešení případů postupovat co nejrychlejším možným způsobem.

Abstract

Diploma Thesis: International Child Abduction and Private International Law

The purpose of my thesis is to analyse the issue of international child abductions through the lenses of private international law. The paper focuses mainly on the international documents regulating this area. These are, above all, The Hague Convention on International Child Abduction 1980 and the Council Regulation (EC) No 2201/2003 (new Brussels II Regulation). The research endeavours to answer the question whether the current legislation comply with the needs of the parties concerned.

The thesis is composed of eight Chapters. All the Chapters are supplemented by relevant case law. Chapter One is introductory and presents the most important pieces of legislation in the area of international child abduction. Their mutual relationship and application is explained. Moreover, the causes of the cases of international child abduction are described in this Chapter.

Chapter Two represents the core part of the whole thesis. It deals with The Hague Convention. Chapter is subdivided into five Parts. First two Parts concentrate on the formation of the Convention and its aims. Part Three provides definitions of the four main concepts of the Convention, namely wrongful removal or retention of a child, habitual residence of a child, rights of custody and central authorities. Part Four considers the obligation to return wrongfully removed or retained children and Part Five is concerned with exceptions to that obligation. Because these exceptions constitute the most significant provisions of the Convention, Part Five occupies a large proportion of this Chapter.

On the other hand, following chapters are relatively short ones. Chapter Three aims at the new Brussels II Regulation and primarily deals with the differences between the Regulation and the Convention. Subsequently, Chapter Four mentions the abductions to or from non-Convention countries. Chapter Five examines relevant Czech procedural legislation relating to international child abductions. Chapters Six and Seven are provided to make the issue complete. The mutual relationship between

The Hague Convention and the Convention on the Rights of a Child and the European Convention on Human Rights, respectively, is outlined.

Conclusions are drawn in Chapter Eight. The appropriateness of the Convention's concepts is evaluated and the significance of the Regulation is assessed. Finally, I suggest that the current legislation suits present-day needs, however the courts in contracting states should apply it in a more consistent and speedy manner.

Název práce v anglickém jazyce a klíčová slova

Název diplomové práce v anglickém jazyce/Title of the diploma thesis

International Child Abduction and Private International Law

Klíčová slova

mezinárodní únosy dětí, Haagská úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí (Úmluva o mezinárodních únosech dětí)

Key words

international child abduction, The Hague Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction (Hague Abduction Convention)